

บทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์
ตามทัศนะของกลุ่มพัฒนาเอกชน

นางสาวภัทราพร จงแจ่ม

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทสาขาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาวารสารสนเทศ ภาควิชาวารสารสนเทศ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-5318-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE ASSESSMENT ON NEWSPAPERS' CIVIC ROLE
BY NON-GOVERNMENTAL GROUPS

Miss Pattaraporn Chongcham

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Journalism

Department of Journalism

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-5318-7

ภัทราพร จงแจ่ม : บทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ตามทัศนะของกลุ่มพัฒนา
เอกชน. (THE ASSESSMENT ON NEWSPAPERS' CIVIC ROLE BY NON-GOVERNMENTAL
GROUPS) อ. ที่ปรึกษา : รศ.ดร.พีระ จิรโสภณ, 127 หน้า. ISBN 974-17-5318-7.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงทัศนะของกลุ่มพัฒนาเอกชนต่างๆ ที่มีต่อการแสดงบทบาทใน
กระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ ต่อรูปแบบของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมของสื่อ
หนังสือพิมพ์ และต่อการนิยามความเป็นข่าว โดยแบ่งวิธีการศึกษาเป็น 2 ส่วน คือ (1) การสำรวจความคิดเห็น
ของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน จำนวน 115 คน และ
(2) การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชน จำนวน 4 คน

ผลการวิจัยจากการสำรวจและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า

1. หนังสือพิมพ์ยังแสดงบทบาทในกระบวนการประชาสังคมได้ไม่มากเท่าที่ควร โดยการแสดงบทบาท
ส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลางไปจนถึงระดับน้อย
2. รูปแบบของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับสื่อหนังสือพิมพ์ ที่คาดว่าจะมีความเป็นไปได้
มากที่สุด คือ รูปแบบในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น โดยการสัมภาษณ์ใน
ฐานะแหล่งข่าว หรือให้ประชาชนได้เขียนจดหมายเข้ามาแสดงความคิดเห็น
3. สิ่งี่ควรเป็นข่าวตามทัศนะของกลุ่มพัฒนาเอกชน คือ ประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชน และ
เรื่องราวที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ส่วนการนิยามเกี่ยวกับข่าว กลุ่มพัฒนาเอกชนมีทัศนะว่า ข่าว คือ สิ่งที่เป็น
ประโยชน์กับคนอ่าน ไม่ว่าจะกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มน้อย และ ข่าว คือ กระแสวิกฤตสังคม ไม่ใช่ข่าวดังสังคม

จากผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า

1. กลุ่มตัวอย่างที่สังกัดกลุ่มพัฒนาเอกชนต่างประเภทกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทในกระบวนการ
ประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์แตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่ โดยกลุ่มองค์กรประชาชนมีทัศนะไปในเชิงบวก
มากกว่ากลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน
2. จากประเด็นเหตุการณ์และปัญหาต่างๆ ในสังคม ทั้งที่เป็นข่าวและไม่เป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ ที่
นำมาให้พิจารณา จำนวน 15 ประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการเป็นข่าวหรือไม่เป็นข่าวใน
ประเด็นเหล่านี้ สอดคล้องกับสิ่งที่นักวิชาชีพสื่อปฏิบัติจริงๆ ในการเลือกข่าวนำเสนอ จำนวน 4 ประเด็น และไม่
สอดคล้องกัน 11 ประเด็น ซึ่งแสดงว่าความเห็นหรือการนิยามความเป็นข่าวไม่สอดคล้องกัน โดยกลุ่มพัฒนา
เอกชนมักเห็นว่า เรื่องเกี่ยวกับผู้ด้อยโอกาสและสาระประโยชน์ น่าเป็นข่าวมากกว่าเรื่องดึงดูดความสนใจทาง
อารมณ์

ภาควิชา วารสารสนเทศ
สาขาวิชา วารสารสนเทศ
ปีการศึกษา 2546

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

448 51035 28 : MAJOR JOURNALISM

KEY WORD: NEWSPAPERS' CIVIC ROLE / NON-GOVERNMENTAL GROUPS

PATTARAPORN CHONGCHAM : THE ASSESSMENT ON NEWSPAPERS' CIVIC ROLE BY
NON-GOVERNMENTAL GROUPS. THESIS ADVISOR : ASSOCIATE PROFESSOR PIRA
CHIRASOPONE, Ph.D., 127 pp. ISBN 974-17-5318-7.

This research aims to study non-governmental groups' attitudes towards newspapers' civic roles and ways of providing opportunities for public participation, and also their definitions of news. The methodology used in this research includes 1) the opinion survey of 115 of non-governmental groups' permanent employees and active participants, and 2) the in-depth interview of 4 non-governmental groups' leaders.

The findings from survey and interview study reveal that:

1. Newspapers do not play sufficient civic roles, data illustrate only moderate to low level.
2. The most possible way to provide opportunities for the public participation is to allow the public to voice their opinions by interviewing them as a news source or publishing their opinion letters.
3. The non-governmental groups think that what deserves to be the news is an issue or a problem affecting the public, or a matter being useful to them. For the news definition, the non-governmental groups define news as information that is useful to audience regardless of audience group's size. They also view news as a mirror reflecting a society, not guiding it.

Hypothesis Testing

1. Different sample groups under different types of non-governmental groups show various opinions for most of newspapers' civic roles. That is, the sample groups under people organizations show more positive attitudes than those under non-governmental organizations.
2. From among 15 social events and problems being studied, in which some have been presented as newspapers' news and some have not, the sample groups' opinions about whether these issues should be reported as news or not are consistent with what journalists actually do only for 4 issues and inconsistent for another 11 issues. This indicates that there is little agreement between the sample groups and journalists about their definitions of news. Non-governmental groups tend to think that issues concerning the underprivileged or being useful to the public deserve to be the news more than those attracting human interests.

Department Journalism

Student's signature.....

Field of study Journalism

Advisor's signature.....

Academic year 2003

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.พีระ จิรโสภณ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่คอยให้คำแนะนำตลอดการทำวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์จิตลักขณ์ แสงอุไร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิลาสินี พิพิธกุล ที่สละเวลามาเป็นประธานกรรมการและกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำแนะนำเพิ่มเติม พร้อมทั้งขอขอบพระคุณอาจารย์ภาควิชาวารสารสนเทศทุกท่านที่ให้ความรู้

ขอขอบคุณดร.ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ อาจารย์दारาวรรณ ธรรมารักษ์ ศ.น.พ.ประกิต วาทีสาธกกิจ และคุณสุภิญญา กลางณรงค์ รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างทุกท่านที่สละเวลาให้สัมภาษณ์ และกรอกแบบสอบถาม

ขอขอบคุณพี่นาย พี่ฝน และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดคณะนิเทศศาสตร์ทุกท่าน สำหรับข้อมูลและข่าวสารต่างๆ รวมถึงพี่ยักษ์ ที่เอื้อเฟื้อข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์

ขอขอบพระคุณอาจารย์ปรกรณ์ ลิมปบุญสรณ์ ที่คอยถามไถ่ด้วยความห่วงใย ขอขอบคุณจิ้งและหญิง เพื่อนเก่าที่ไม่เคยลืมกัน ขอขอบคุณเพื่อนๆ ชาวธรรมศาสตร์ทุกคน ทั้งในและนอกภาควิชาภาษาจีน สำหรับมิตรภาพและกำลังใจ โดยเฉพาะจูนและจอย ที่เต็มใจให้ความช่วยเหลือเสมอมา

ขอบคุณเพื่อนๆ ในภาควิชาวารสารสนเทศทุกคน และนัท (วาทวิทยา) ที่ทำให้ตลอด 3 ปีที่ผ่านมา เป็นช่วงเวลาดีๆ ที่น่าจดจำ

ขอบคุณพี่อิง ที่ทำให้รู้จักแง่มุมใหม่ๆ ในการมองโลก ขอขอบคุณพี่ชาย สำหรับทุกสิ่งที่มีมอบให้

สุดท้าย ขอขอบพระคุณแม่และพ่อ ที่ทำให้ลูกมีวันนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภาพประกอบ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ปัญหานำวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	5
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
แนวคิดประชาสังคมกับบทบาทหนังสือพิมพ์ (Civic Journalism).....	6
แนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) กับบทบาทสื่อมวลชน.....	23
แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication).....	25
แนวคิดการนิยามความเป็นข่าว (News Definition).....	27
แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการประตูข่าวสาร (Gatekeeping Process).....	31
แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างวาระหรือประเด็นข่าวสารสาธารณะ (Agenda Setting)..	35
แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มพัฒนาเอกชน.....	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	45
สมมติฐานในการวิจัย.....	47
นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	48
กรอบแนวคิดงานวิจัย.....	51

บทที่ 3	ระเบียบวิธีวิจัย.....	52
	การสำรวจความคิดเห็น.....	52
	การสัมภาษณ์เชิงลึก.....	60
บทที่ 4	ผลการวิจัย.....	62
	ทัศนะต่อบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์	
	จากการสำรวจความคิดเห็น.....	62
	การประเมินบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์	
	จากการสัมภาษณ์เชิงลึก.....	78
	การทดสอบสมมติฐานในการวิจัย.....	85
บทที่ 5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	94
	สรุปผลการวิจัย.....	95
	อภิปรายผลการวิจัย.....	102
	ข้อเสนอแนะ.....	113
	รายการอ้างอิง.....	115
	ภาคผนวก.....	118
	ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	127

ตารางที่ 1	ตารางแสดงข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	63
ตารางที่ 2	ตารางแสดงความถี่ในการติดตามข่าวสารประจำวันของกลุ่มตัวอย่าง ในแต่ละรอบสัปดาห์.....	63
ตารางที่ 3	ตารางแสดงประเภทของสื่อที่กลุ่มตัวอย่างติดตามข่าวสาร.....	64
ตารางที่ 4	ตารางแสดงประเภทของข่าวที่กลุ่มตัวอย่างสนใจติดตาม.....	64
ตารางที่ 5	ตารางแสดงหนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างติดตามอ่าน.....	65
ตารางที่ 6	ตารางแสดงความน่าเชื่อถือในการเสนอข่าวของสื่อประเภทต่างๆ.....	66
ตารางที่ 7	ตารางแสดงหนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างเชื่อถือเป็นอันดับ 1.....	67
ตารางที่ 8	ตารางสรุปบทบาทในกระบวนการประชาสัมพันธ์ของสื่อหนังสือพิมพ์ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน.....	69
ตารางที่ 9	ตารางสรุปรูปแบบของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสื่อ หนังสือพิมพ์.....	72
ตารางที่ 10	ตารางสรุปความเห็นต่อเหตุการณ์หรือประเด็นที่ควรได้รับการ นำเสนอเป็นข่าวมากน้อยในระดับค่าเฉลี่ยต่างๆ.....	74
ตารางที่ 11	ตารางสรุประดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับนิยามข่าว ในประเด็นต่างๆ.....	77
ตารางที่ 12	ตารางแสดงผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ย ของความคิดเห็นต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ ตามแนวคิดประชาสัมพันธ์ ของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำ และผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) กับกลุ่มองค์กรประชาชน (PO).....	87
ตารางที่ 13	ตารางแสดงผลการเปรียบเทียบความสอดคล้องของเหตุการณ์ หรือประเด็นที่หนังสือพิมพ์นำเสนอหรือไม่นำเสนอเป็นข่าว กับความคิดเห็นของกลุ่มพัฒนาเอกชน.....	92

สารบัญแผนภาพประกอบ

ฉ

หน้า

แผนภาพที่ 1 แบบจำลองผู้เฝ้าประตูของ White.....	32
แผนภาพที่ 2 แบบจำลองการกำหนดวาระข่าวสารหรือเรื่องพิจารณาของ M. E. McCombs and D. L. Shaw.....	36
แผนภาพที่ 3 แผนภาพแสดงกระบวนการกำหนดวาระข่าวสารในสังคมของ Rogers and Dearing.....	38

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบัน ปัญหาต่างๆ ในสังคม เช่น ปัญหาสุขภาพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเศรษฐกิจ อาชญากรรม ความล้มเหลวของชุมชน ฯลฯ มีความรุนแรงและสลับซับซ้อนมากขึ้นทุกวัน แต่ภาครัฐและระบบราชการเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ บรรดานักคิดนักทฤษฎี จึงนำเสนอแนวคิดที่น่าจะเป็นทางเลือกหนึ่งในการแก้ไขปัญหา โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหา และในการดำเนินกิจการและนโยบายสาธารณะต่างๆ แนวคิดนี้เรียกว่า Civil Society หรือประชาสังคม

ประชาสังคม หมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่ สลับซับซ้อน ยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกันซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (civic consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (civic group / organization) ไม่ว่าจะ เป็นภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (partnership) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่าง ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความ รัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการโดยมีการเชื่อมโยงเป็น เครือข่าย (civic network) (ชูชัย ศุภวงศ์, 2540 : 165)

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2542 : 47-57) กล่าวถึงมาตรการและวิธีการที่สำคัญในการสร้าง ประชาสังคมไว้ 5 ประการ คือ 1. ต้องปลูกฝังประชาสังคมให้เป็นอุดมการณ์ 2. ต้องสร้าง การศึกษาและฝึกฝนอบรม เพื่อสร้างประชาชนให้เป็นพลเมือง (civic education and citizenship training) 3. ต้องปฏิรูปหรือพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตแบบกระจายตัวให้มากขึ้น 4. ส่งเสริมสนับสนุนให้ มีการค้นคว้าวิจัยทางจิตวิทยา วัฒนธรรม และการบริหารองค์กร 5. ต้องแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับของรัฐ ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและกลุ่มประชาสังคมมีส่วนร่วมในกิจการ บ้านเมืองมากกว่านี้

มาตรการและวิธีการเหล่านี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆฝ่าย สื่อมวลชนก็เป็นสถาบันหนึ่งที่ควรจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างประชาสังคมให้เกิดขึ้น ซึ่งชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี (2542 : 176) ได้นำเสนอแนวทางในการแสดงบทบาททางประชาสังคมของสื่อมวลชน ดังนี้

1. สื่อมวลชนต้องแสดงบทบาทในฐานะสื่อของประชาชนให้มากขึ้น ได้แก่ การกล้าที่จะเลือกสรรข่าวที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนมานำเสนอให้มากขึ้น โดยควบคู่ไปกับการนำเสนอข่าวกระแสหลักที่ประชาชนสนใจ
2. สื่อมวลชนอาจแสดงบทบาทในการเข้าไปมีส่วนกระตุ้นให้เกิดกระบวนการประชาสังคม เช่น การสร้างความตระหนักในพลังของประชาชนและชุมชน โดยใช้สื่อมวลชนเป็นเครื่องมือหลักในการสร้างกระแสประชาสังคม
3. นอกจากสื่อมวลชนจะยึดหลักการตามทฤษฎีการเป็นกระแຈก ที่สะท้อนความเป็นไปในสังคมแล้ว สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เสนอข้อวิพากษ์วิจารณ์หรือข้อถกเถียงถึงข้อดี-ข้อเสียของกระบวนการประชาสังคม ว่ามีฐานะเป็นทางออกของสังคมไทยจริงหรือไม่

ในความเห็นของชวรงค์ หนังสือพิมพ์เป็นสื่อมวลชนที่ค่อนข้างจะมีบทบาทต่อพัฒนาการของประชาสังคมในสังคมไทยมากกว่าสื่ออื่นๆ (อ้างแล้ว, 2542 : 169) โดยหนังสือพิมพ์ไทยในระยะแรก มีกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้อ่านได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นระยะๆ ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมผ่านจดหมายร้องทุกข์ หรือจดหมายแสดงความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าว และบทความในหนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้านได้สะท้อนปัญหาความเป็นไปของสังคมผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่กระแสวิพากษ์วิจารณ์สังคมได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในหมู่ปัญญาชน ซึ่งแม้จะไม่ได้พูดถึงเรื่องของประชาสังคมโดยตรง แต่ในแง่ของกระบวนการ ก็อาจถือได้ว่าเป็นพัฒนาการของกระบวนการประชาสังคมในสื่อมวลชนได้เช่นกัน (อ้างแล้ว, 2542 : 166-167)

อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่เป็นหนังสือพิมพ์ระดับชาติ (national newspaper) จึงมีปัญหาหลายประการ ที่ทำให้พัฒนาการของประชาสังคมในหนังสือพิมพ์ไทยเป็นไปอย่างเชื่องช้า ปัญหาเหล่านี้ ได้แก่ (อ้างแล้ว, 2542 : 169-170)

1. การที่หนังสือพิมพ์เป็นธุรกิจที่จำเป็นจะต้องแข่งขันในการแสวงหากำไร การมุ่งที่จะนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยส่วนรวม ในบางครั้ง จึงต้องเลือกระหว่างข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนกับข่าวสารที่ประชาชนสนใจ
2. ความเป็นหนังสือพิมพ์ระดับชาติ (national newspaper) โดยตีพิมพ์ในเมืองหลวง ทำให้มีความจำเป็นต้องมุ่งเน้นการนำเสนอข่าวความเป็นไปของการเมือง เศรษฐกิจและสังคมในส่วนกลาง หรือข่าวที่เกิดขึ้นในกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นหลัก ก่อนการนำเสนอความเป็นไปของท้องถิ่นหรือชุมชนขนาดเล็ก
3. จากลักษณะของสังคมไทย ที่ขาดการสร้างพลังให้แก่ชุมชนแต่ละท้องถิ่น อันเนื่องมาจากระบบการปกครองแบบรวมศูนย์อำนาจนับตั้งแต่ในอดีต เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นไม่ได้รับความนิยม เพราะทุกสิ่งทุกอย่างหรืออำนาจการตัดสินใจต่างๆ อยู่ที่ส่วนกลาง ประชาชนจึงให้ความสำคัญกับข่าวจากส่วนกลางมากกว่าข่าวในท้องถิ่นของตน

ชวรงค์ (อ้างแล้ว, 2542 : 180) มองว่า บทบาทของสื่อมวลชนไทยที่ผ่านมา ยังให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องประชาสังคมน้อยมาก เมื่อเทียบกับความสนใจในเรื่องอื่นๆ ที่สื่อมวลชนพยายามทุ่มเททรัพยากรในการนำเสนอ ข้อสันนิษฐานของชวรงค์ คือ กระแสความสนใจของสาธารณชนเป็นตัวกำหนดเนื้อหาที่สื่อมวลชนนำเสนอ หากเรื่องใดไม่เป็นที่สนใจของสาธารณชน สื่อมวลชนย่อมไม่นำเสนอ เพราะสื่อมวลชนเป็นธุรกิจประเภทหนึ่งที่ต้องหากำไร จึงต้องสร้างความพึงพอใจให้แก่ลูกค้าที่เป็นผู้บริโภค ในการได้รับข่าวสารที่อยู่ในความสนใจมากที่สุด

จากสภาพปัจจุบัน ที่แนวคิดเรื่องประชาสังคมยังไม่ได้รับความสนใจจากประชาชนส่วนใหญ่เท่าที่ควร ทั้งที่เริ่มมีการมองว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ใช้การพัฒนาตามแนวทางของภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย ซึ่งก็คือ การเคลื่อนไหวก้าวหน้าเมืองหรือประชาคมนั้น สื่อหนังสือพิมพ์จึงควรมีบทบาทในการสร้างกระแสเรื่องประชาสังคมให้เป็นที่สนใจของสาธารณชนในวงกว้าง และเข้าไปมีส่วนร่วมในการส่งเสริมประชาสังคมให้เกิดขึ้นในประเทศไทย

ปัจจุบัน กลุ่มพัฒนาเอกชน เป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการประชาสังคม กลุ่มพัฒนาเอกชนนี้ ประกอบด้วย กลุ่มองค์กรประชาชน (People Organizations หรือ POs) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวของประชาชนในชุมชนหรือท้องถิ่น หรือผู้ที่ประสบปัญหาต่างๆ และกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน หรือที่เรียกกันว่าเอ็นจีโอ (Non-Governmental Organizations หรือ NGOs) ซึ่งมีบทบาทในฐานะที่เลี้ยงให้กับกลุ่มประชาชนผู้ถูกเอารัดเอาเปรียบ และส่งเสริมให้มีการรวมตัวของประชาชน หรือองค์กรประชาชน เพื่อสร้างพลังต่อรองกับภาครัฐหรือภาคธุรกิจที่ก่อผลกระทบต่อวิถีการดำรงอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น (อ้างแล้ว, 2542 : 171) งานวิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาว่าบุคคลเหล่านี้ประเมินบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์อย่างไร ส่งเสริมเกื้อหนุนหรือเป็นอุปสรรคขัดขวางอย่างไร

ปัญหาคำถามวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งตอบประเด็นคำถามต่อไปนี้

1. กลุ่มพัฒนาเอกชนมีทัศนคติต่อสื่อหนังสือพิมพ์ในบทบาทกระบวนการประชาสังคมที่เป็นอยู่ขณะนี้อย่างไร
2. กลุ่มพัฒนาเอกชนคิดว่าบทบาทสื่อหนังสือพิมพ์ในรูปแบบใดที่มีความเป็นไปได้ในการทำหน้าที่ด้านประชาสังคม
3. กลุ่มพัฒนาเอกชนมีนิยามเกี่ยวกับสิ่งที่ควรเป็นข่าวหรือไม่เป็นข่าวทางสื่อมวลชนอย่างไร แตกต่างจากการปฏิบัติของนักวิชาชีพสื่อหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงบทบาทในกระบวนการประชาสังคมที่เป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ ตามทัศนคติของกลุ่มพัฒนาเอกชน
2. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบของบทบาทสื่อหนังสือพิมพ์ที่คาดว่าจะมีความเป็นไปได้ในการทำหน้าที่ด้านประชาสังคม
3. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นข่าวของกลุ่มพัฒนาเอกชน เปรียบเทียบกับการทำหน้าที่นายประตู่ข่าวสารของกลุ่มนักวิชาชีพสื่อมวลชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาโดยสำรวจความคิดเห็น (Survey Research) บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชน เฉพาะเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้สื่อหนังสือพิมพ์ตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตน ในการเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างประชาสังคมให้เกิดขึ้นในประเทศไทย
2. เป็นแนวทางให้สื่อหนังสือพิมพ์นำไปใช้ในการปรับปรุงบทบาททางประชาสังคมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
3. เพื่อเป็นการรวบรวมและสรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาททางประชาสังคมของสื่อมวลชนในประเทศไทย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง บทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ตามทัศนะของกลุ่มพัฒนาเอกชน ประกอบด้วยแนวคิดสำคัญเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดประชาสังคมกับบทบาทหนังสือพิมพ์ (Civic Journalism)
2. แนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) กับบทบาทสื่อมวลชน
3. แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)
4. แนวคิดการนิยามความเป็นข่าว (News Definition)
5. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการประตูข่าวสาร (Gatekeeping Process)
6. แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างวาระหรือประเด็นข่าวสารสาธารณะ (Agenda Setting)
7. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มพัฒนาเอกชน
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดประชาสังคมกับบทบาทหนังสือพิมพ์ (Civic Journalism)

กระแสความตื่นตัวต่อฐานะความสำคัญของแนวคิดประชาสังคม มีจุดเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทางการเมืองที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะในยุโรปตะวันออก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ระบบรัฐราชการเผด็จการรวมศูนย์ของพรรคคอมมิวนิสต์ต้องล้มครืนทั้งในสาธารณรัฐโปแลนด์ ฮังการี เชคโกสโลวาเกีย (เดิม) รวมทั้งในเยอรมันตะวันออก ภาคประชาสังคมโดยเครือข่ายองค์กรอิสระภาคเอกชนนอกระบบรัฐที่รักประชาธิปไตย มีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างที่ไม่ถึง และเป็นไปอย่างสันติวิธี (Bernhard 1993 ; Garthy 1993 อ้างถึงใน โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2540 : 43)

นอกจากนี้วิกฤตศรัทธาของภาคประชาชนที่มีต่อภาคสังคมการเมือง (Political society) อันมีรัฐและระบบราชการเป็นตัวแทน นับวันยิ่งปรากฏเด่นชัดขึ้น ในสังคมเสรีประชาธิปไตย ความไร้ประสิทธิภาพของระบบราชการและกลไกรัฐ ได้ทำให้ระบบสวัสดิการสังคมของรัฐล้มเหลวในการตอบสนองต่อปัญหาสังคม ส่วนในสังคมที่มีการปกครองในระบบเผด็จการ อำนาจอันฉลวยของรัฐเผด็จการได้ทำให้ประชาชนตื่นตระหนกต่อผู้ และแสวงหาทางออก ในลักษณะลอดรัฐ เลี้ยงรัฐ และล้อมรัฐมากขึ้น สภาวะดังกล่าวได้ทำให้ความชอบธรรมของรัฐถูกตรวจสอบมากขึ้น พร้อมกับกระแส

Less Government ที่เรียกร้องให้รัฐลดการแทรกแซง และลดบทบาทในการครอบงำกำหนดความเป็นไปของสังคม (อ้างแล้ว, 2540 : 43)

จามะรี เชียงทอง (2543 : 2) กล่าวถึงแนวคิดประชาสังคมว่า คำว่า ประชาสังคม หรือ Civil Society หมายความกว้างๆ ถึงสังคมพลเรือน ซึ่งประชาชนมีสิทธิและหน้าที่ในการกำหนดขอบเขตความสัมพันธ์และมาตรฐานทางศีลธรรมภายในสังคม แม้แนวคิดริเริ่มนี้จะมีมานานแล้วในปรัชญาการเมืองตะวันตก แต่ได้แพร่หลายมากขึ้นพร้อมกับการเจริญเติบโตของเมือง อุตสาหกรรม และเสรีนิยมประชาธิปไตย

เมื่อพูดถึงประเด็นของ Civil Society นักปรัชญาการเมืองสังคม เช่น Rousseau หรือ Kant มักให้ความสำคัญกับคำว่า civic virtue หรือจริยธรรมของพลเรือนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ Rousseau เชื่อว่า ในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนั้น มนุษย์จำเป็นต้องยอมสละสิทธิบางประการของตนเพื่อประนีประนอมกับผู้อื่น และร่วมกันสร้างสรรค์ความดีงามร่วมกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทุกคน (common good) ซึ่งการมาอยู่ร่วมกัน ไม่ใช่การยอมสละอำนาจของตนให้ผู้อื่น แต่เป็นการสร้างวัตถุประสงค์ทางสังคมร่วมกัน (general will) (Delue 1997 : 151 อ้างถึงใน จามะรี เชียงทอง , 2543 : 5)

Hegel เป็นนักปรัชญาอีกผู้หนึ่งให้ความสำคัญต่อ Civil Society แต่เนื่องจาก Hegel มองว่า สังคมพลเรือนเป็นขอบเขตที่ปัจเจกแย่งชิงผลประโยชน์กัน Hegel จึงค่อนข้างให้ความสำคัญต่อบทบาทของรัฐ ในการสร้างจริยธรรมพลเรือน เพื่อผลประโยชน์และความดีงามร่วมกัน และเพื่อกำหนดความนับถือและเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน ในทัศนะของ Hegel ประชาสังคมจึงถูกมองว่าเป็นสนามรบ (battlefield) ที่ปัจเจกเข้ามาแย่งชิงและตกลงผลประโยชน์ระหว่างกัน โดยมีรัฐเป็นผู้ควบคุมความเป็นระเบียบ (Delue 1997 : 182 อ้างถึงใน จามะรี เชียงทอง, 2543 : 5)

Jeffrey Alexander (1998) แบ่งพัฒนาการของแนวคิดเรื่อง Civil Society ออกเป็น 3 ช่วงคือ (อ้างแล้ว, 2543 : 6-8)

ช่วงที่ 1 คือช่วงปลายศตวรรษที่ 17 ซึ่งใช้แนวคิดของนักทฤษฎียุคคลาสสิก เช่น Locke, Harrington, Ferguson, Smith, Rousseau, Hegel นอกจากนี้ Alexander ยังเสนอว่า กรอบคิดของ Tocqueville ซึ่งมอง Civil Society ว่า เป็นองค์กรทั้งหมดที่อยู่นอกรัฐ อันรวมถึงตลาดในระบบทุนนิยมและสถาบันที่เกี่ยวข้อง Tocqueville ยังเสนอว่า องค์กรประกอบที่สำคัญของ Civil

Society คือจะต้องมี voluntary religion คือ ความสมัครใจในการเชื่อมกันของคุณค่าและจริยธรรมบางประการ ซึ่งจะก่อให้เกิดความไว้วางใจกัน องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของ Civil Society คือ ต้องมีสถาบันซึ่งจัดให้มีการแสดงความคิดเห็นสาธารณะ (public opinion) รวมทั้งระบบการเมืองที่เปิดกว้าง

Alexander สรุปว่า ในยุคนี้นักทฤษฎีมีแนวโน้มในการให้ความสำคัญต่อพลังทางจริยธรรมและศีลธรรมในการผลักดันสังคม พลเรือนที่มีความเข้มแข็ง รวมทั้งมองพลังขับเคลื่อนในระบบตลาด เช่น การต่อรองแลกเปลี่ยนบนพื้นฐานของความยุติธรรม เป็นพลังในการเสริมสร้างสังคมที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาในสังคม นักทฤษฎีรุ่นนี้มองระบบทุนนิยมในแง่บวกว่า มีส่วนก่อให้เกิดการควบคุมและความรับผิดชอบต่อตนเอง หรือปัจเจกบุคคลที่มีคุณภาพ

ช่วงที่ 2 จากการที่พัฒนาการของระบบทุนนิยมซึ่งตลาดเป็นตัวกำหนดกลไกการทำงานของระบบ ไม่ได้นำมาซึ่งการกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจต่อชนชั้นที่ยากจนเสมอไป จึงเกิดการวิพากษ์วิจารณ์ขึ้นในแวดวงนักเศรษฐศาสตร์การเมืองในอังกฤษ ตั้งแต่ ค.ศ 1820s และ 1830s ข้อวิพากษ์วิจารณ์นี้ ทำให้ภาพของระบบตลาดถูกมองในแง่ลบ ว่าเป็นองค์ที่เน้นเฉพาะผลประโยชน์ส่วนบุคคล ซึ่งเป็นการสอนให้คนเห็นแก่ตัวหรือให้ความสำคัญเฉพาะตนเอง (egoistic) จึงเริ่มมีการแยกแนวคิดของคำว่า Civil Society ในภาพของสังคมที่มีรูปแบบการรวมตัวแบบ collectivistic หรือ communalistic ซึ่งไม่ใช่แค่มารวมตัวกันเฉยๆ แต่ต้องประกอบไปด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

Alexander เห็นว่า ทศนะที่มองตลาดในแง่ลบ นำไปสู่ความไม่ไว้วางใจในกลไกการทำงานของตลาด จึงเกิดการเรียกร้องให้รัฐเข้ามามีบทบาทในการกำหนดจัดการกติกาที่เป็นธรรม เพื่อกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและโอกาสทางสังคม

ช่วงที่ 3 เป็นช่วงที่มีการมอง Civil Society ต่างหากไปจากรัฐ ตลาด และการจัดระเบียบสังคมในรูปแบบอื่นๆ โดย Alexander ให้ความสำคัญต่อแนวความคิดขององค์รวมที่เรียกว่าประชาชน (people) ซึ่งหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสืบสายตระกูล ว่าเป็นความเชื่อที่ฝังรากอยู่อย่างเหนียวแน่นในอังกฤษ ตั้งแต่ ศตวรรษที่ 15 เป็นอย่างต่ำ ความรู้สึกร่วมกันทางชาติพันธุ์ ซึ่งแยกต่างหากจากความสัมพันธ์ภายใต้ระบบตลาด น่าจะเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดความรู้สึกร่วมของความเป็นชุมชนหรือสังคมเดียวกัน

ในทัศนะของ Alexander ชุมชนเข้มแข็งที่ว่านี้ จะต้องมี การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นสาธารณะ มีข้อกำหนดทางวัฒนธรรมและเรื่องเล่าทางวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงความเป็นประชาธิปไตย มีสถาบันสำคัญ เช่น สถาบันกฎหมายและหนังสือพิมพ์ และต้องมีปรากฏการณ์ทางสังคมซึ่งสะท้อนรูปธรรมของความมีมารยาท (civility) ความเสมอภาค (equality) การวิพากษ์วิจารณ์ (criticism) และการนับถือซึ่งกันและกัน (respect) ให้เห็นอย่างชัดเจน

Perez-Diaz (1998) คิดว่า ที่มาของความเข้าใจและการใช้คำว่า Civil Society นั้น มีอยู่ด้วยกัน 3 แหล่ง คือ (อ้างแล้ว, 2543 : 8-9)

1. กลุ่มนักคิดในศตวรรษที่ 18 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักปรัชญาชาวสก็อต ซึ่งนิยาม Civil Society อย่างกว้างๆ ว่า คือ สังคมซึ่งประกอบไปด้วยสถาบันทางสังคมการเมือง ซึ่งเน้นการใช้กฎหมายเป็นกฎในการควบคุมระเบียบสังคม มีการใช้อำนาจการบริหารที่จำกัดและโปร่งใส มีระบบเศรษฐกิจที่ตลาดเป็นตัวกำหนดกลไกการทำงาน มีความเป็นพหุสังคมหรือมีความหลากหลายทางสังคม (social pluralism) และมีมณฑลสาธารณะ (public sphere) ให้สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี
2. กลุ่มนักทฤษฎีที่ใช้คำว่า Civil Society ในความหมายถึง องค์ประกอบการจัดองค์กรทางสังคมทั้งหมดที่ไม่ใช่รัฐ (non-governmental components) ซึ่งอาจเป็นพวก Marxist ซึ่งให้ความสนใจต่อองค์กรภายในระบบตลาด และชนชั้นทางสังคม หรือพวกนักสังคมวิทยา ซึ่งสนใจเรื่องความเข้มแข็งทางสังคมและการจัดองค์กรทางสังคม (social solidarity and associations)
3. นักทฤษฎีในศตวรรษที่ 20 ซึ่งนิยาม Civil Society ในกรอบที่จำกัดขึ้นไปอีก คือ มอง Civil Society เป็นการจัดองค์กรนอกเหนือองค์ประกอบของรัฐและระบบตลาด นักคิดในกลุ่มนี้ บางคนได้รับอิทธิพลมาจาก Marxist เช่น Gramsci หรือ Habermas บางคนได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการจัดองค์กรในสังคมวิทยา จาก Parsons หรือ Gouldner นักทฤษฎีกลุ่มนี้นิยาม Civil Society ว่า เป็นองค์ประกอบความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งผสมผสานระหว่างการเคลื่อนไหวทางสังคม (social movement) และมีมณฑลสาธารณะ (public sphere)

ในทัศนะของฉันทัส เพียรธรรม (2542 : 9-10) แนวคิดประชาสังคมสามารถแบ่งได้เป็น 2 แนวคิด คือ

1. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เน้นศึกษาการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากชาวบ้าน ไม่เห็นด้วยกับระบบทุนนิยม ไม่เห็นว่ารัฐและพวกกระฎุมพีหรือนายทุนควรเป็นตัวชี้้นำในการกำหนด นโยบายต่างๆ ตรงกันข้าม รัฐและพวกกระฎุมพีควรให้ชาวบ้านเป็นตัวตั้งในการกำหนดนโยบายการพัฒนาใดๆ หรือแม้แต่ในการสร้างความชอบธรรมให้คนในสังคมส่วนใหญ่ อันได้แก่ เกษตรกร
2. แนวคิดวัฒนธรรมพลเมือง แนวคิดนี้เห็นด้วยกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่ว่า รัฐสมัยใหม่ที่มีฐานะเป็นรัฐชาตินั้น ก้าวก้าวการพัฒนาสังคมท้องถิ่นมากเกินไป ต่อแต่นี้ ชุมชน-ประชาคมควรจะต้องเน้นการพัฒนาแบบยั่งยืนที่พึ่งตนเอง ควรมีบทบาทในการดำเนินกิจการสาธารณะ รวมถึงมีส่วนร่วมในการเมืองและการปกครองมากกว่านี้

ประเวศ วะสี (2538) กล่าวถึง Civil Society ว่า หมายถึง การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือมีความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน จะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง จะเรื่องใดก็ได้แล้วแต่ และมีการจัดการ (อ้างถึงใน ชูชัย ศุภวงศ์, 2540 : 6)

การจัดการ คือ การจัดการให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน ต้องอาศัยโลกทัศน์เชิงระบบ ต้องเข้าใจสิ่งต่างๆ เป็นระบบ มีองค์ประกอบหลายอย่างมาเชื่อมโยงกัน จะเชื่อมโยงกันอย่างไรจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้น การจัดการต้องไปสร้างความรู้ที่จุดต่างๆ ให้เข้ามาเชื่อมโยงกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ (อ้างแล้ว, 2540 : 8-9)

นอกจากนี้ใน Civil Society ควรสร้างความสัมพันธ์แนวราบขึ้นมา แล้วถักทอกัน ส่วนตามแนวดิ่งก็สำคัญ แต่ถ้าไม่มีแนวราบประสานกัน มันก็ไม่ใช่เนื้อผ้าที่นำไปใช้ จำเป็นต้องถักทอกัน เพราะฉะนั้น เวลาเกิดการรวมตัวกันในแนวราบ ก็ไม่ควรเป็นปฏิปักษ์กับแนวดิ่ง (อ้างแล้ว, 2540 : 23)

ประเวศ วะสี ได้เสนอคำว่า เบญจภาคี ขึ้นมา โดยชี้ให้เห็นว่า ควรจะมีการร่วมมือกันระหว่างนักธุรกิจ ผู้นำชุมชน นักวิชาการ ข้าราชการ และองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) เข้ามาร่วมกันทำ และเวทีที่ให้ทุกฝ่ายมาร่วมตัวกัน ต้องเป็นเวทีที่ไม่ใช่เวทีอำนาจ เพราะเรื่องอำนาจจะทำให้ทะเลาะกัน (อ้างแล้ว, 2540 : 24-25)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2539) ได้กล่าวถึง Civil Society ว่ามีที่มาจากสังคมตะวันตก ซึ่งในความหมายของตะวันตก หมายถึง ส่วนของสังคมทุกส่วนที่ไม่ใช่ภาครัฐ ที่เห็นเด่นชัดคือ ส่วนที่เป็นพาณิชยกรรมและเกษตรกรรม เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐไม่มีส่วนเกี่ยวข้อง (อ้างแล้ว, 2540 : 39)

ขณะที่ในสังคมไทย จะพบว่าภาครัฐเข้าไปมีส่วนในการจัดตั้งด้วย ซึ่งถ้าเป็นในสังคมตะวันตก จะไม่ถือว่าเป็นประชาสังคม แต่สำหรับสังคมไทย ถ้าองค์กรเหล่านั้นตั้งขึ้นโดยมีรัฐเป็นส่วนร่วม แต่ไม่ได้มีกลไกที่ใช้กำลังบังคับ หรือไม่ได้จัดตั้งเพื่อการต่อสู้ขัดแย้งอะไรบางอย่าง แต่เพื่อช่วยในการบริการประชาชน เหล่านี้ล้วนจัดว่าเป็นประชาสังคม (อ้างแล้ว, 2540 : 39-41)

ชัยอนันต์ จึงได้ให้คำจำกัดความของประชาสังคมไว้ว่า หมายถึง ทุกๆ ส่วนของสังคมโดยรวมถึงภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชนด้วย ถือว่าทั้งหมดเป็น Civil Society แต่ถ้าถือตามแบบตะวันตก แยก Civil Society คือส่วนที่อยู่นอก State นอกภาครัฐ แต่ในความหมายของชัยอนันต์ หมายถึง ทุกฝ่ายเข้ามาเป็น partnership กัน (อ้างแล้ว, 2540 : 41)

ชัยอนันต์ เห็นว่า ในโลกนี้มีแนวคิดต่อการแก้ไขปัญหาสังคมอยู่ 2 กระแสใหญ่ๆ คือ แนวคิดแรกคิดว่า ส่วนของรัฐควรมีบทบาทมาก นำส่วนของสังคมที่อยู่นอกภาครัฐ ส่วนอีกแนวคิดหนึ่งเชื่อว่า ภาครัฐจะต้องมีบทบาทน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ (Less government) แต่ชัยอนันต์เห็นว่าเป็นแนวคิดที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในขณะนี้คือ แนวความคิดของ partnership คือ ร่วมกันทำ ซึ่งหมายความว่า เราจะพูดไม่ได้ว่า เรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นเรื่องของฝ่ายรัฐ หรือฝ่ายสังคม ต้องร่วมกันทำ เป็นเรื่องของ partnership ไม่ใช่ leadership เป็นเรื่องของ participation ไม่ใช่เป็นเรื่อง representation ในสมัยก่อนเป็นเรื่องของ leadership ใครเป็น leadership ใคร represent ใคร สมัยนี้เป็นสมัย partnership กับ participation ฉะนั้น เราควรที่จะคิดใหม่ พลิกสถานการณ์ใหม่เพื่อดูว่า ประการแรกที่เราเรียกว่าประเด็นปัญหา (issue) ประการที่สองกลุ่มเป้าหมาย เราสามารถดูได้ว่าประเด็นปัญหาใด กลุ่มเป้าหมายใด มีปัญหาหนักเบาอย่างไร ในพื้นที่ใด เพราะมี variation ในแต่ละพื้นที่ เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงเป็นเรื่องที่ทุกๆ ส่วนในสังคมมาร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา

โดยเอาประเด็นปัญหาหรือกิจกรรมเป็นศูนย์กลาง ไม่ได้จำกัดว่าเป็นเรื่องของใคร ใครเป็นฝ่ายนำ ใครเป็นฝ่ายตาม ต้องร่วมกันทำ (อ้างแล้ว, 2540 : 42-43)

ยังมีคำที่ชัชชนันต์ได้กล่าวถึงซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องกับประชาสังคม คือ คำว่า Civic movement (การเคลื่อนไหวทางสังคม หรือการเคลื่อนไหวภาคประชาชน) Civic movement กับ องค์การนั้นไม่เหมือนกัน เพราะบาง movement ไม่ใช่องค์การ และบางองค์การไม่มีลักษณะ เคลื่อนไหวปัญหาทางสังคม (อ้างแล้ว, 2540 : 44)

อย่างไรก็ตาม ชัชชนันต์ เห็นว่า Civic movement ไม่จำเป็นจะต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ คนจำนวนมาก อย่างเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516, 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 หรือ เหตุการณ์ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 แต่อาจเป็นเรื่องในระดับท้องถิ่น ระดับชนบท ที่เริ่มมีการจัดตั้งกลุ่ม ต่างๆ มากขึ้น เช่น กลุ่มพ่อค้าในจังหวัดต่างๆ กลุ่มสตรี สัมชชาเกษตรกรรายย่อย หรือกลุ่มของคน จีน ที่ออกมาในรูปแบบของสมาคมจีน โรงเรียนจีน เป็นต้น (อ้างแล้ว, 2540 : 43-44)

ชัชชนันต์ สรุปว่า Civic movement ในเมืองไทย เกิดจากกลุ่มผู้เสียเปรียบ หรือกลุ่มผู้เสีย โอกาส ซึ่งไม่จำเป็นว่าต้องเป็นกลุ่มผู้เสียเปรียบเสมอไป เช่น กลุ่มคนจีนที่ทำการค้า แต่ หมายความว่า เขาถูก exclude ถูกขจัดออกไป ไม่ให้มีส่วนร่วมในบางเรื่อง ฉะนั้น เขาจะต้อง ปกป้อง สำหรับชาวจีน เขาก็ต้องปกป้องความปลอดภัยในตัวเอง หรือการที่ให้มีสัญญาเป็นธรรม เพื่อไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมารังแก (อ้างแล้ว, 2540 : 44)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2539) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับประชาสังคมไว้ว่า คือ กลุ่มคนที่รู้สึกตัวเองเป็น กลุ่มเดียวกันหรือเป็นพวกเดียวกัน การที่จะเป็นประชาสังคมได้ ต้องประกอบไปด้วย ประการที่ หนึ่ง จะต้องสามารถ identify ร่วมกันได้ว่า เป็นพวกเดียวกัน ประการที่สอง เรามีความสัมพันธ์โดย ไม่รู้จักกัน อาศัยบนฐานของสิทธิบางอย่าง ต้องมีสิทธิบางอย่าง ต้องยอมรับสิทธิบางอย่างของกัน และกัน (อ้างแล้ว, 2540 : 56)

นิธิ มองว่า ในอนาคตประชาสังคมจะใหญ่ขึ้น ในขณะที่รัฐจะอ่อนแอลง มีบทบาทน้อยลงไป เรื่อยๆ เพราะแก้ปัญหาต่างๆ ไม่ได้ ถ้าไม่มีภาคประชาชนคอยให้การช่วยเหลือ (อ้างแล้ว, 2540 : 64)

การเติบโตใหญ่ของประชาสังคม มิใช่โดยอาศัยการสนับสนุนจากรัฐ ประชาสังคมจะเข้มแข็งหรือไม่ ขึ้นอยู่กับการจัดองค์กรของฝ่ายประชาชน ฝ่ายประชาสังคม การจัดองค์กรอาจจะจัดตาม issue หรือตาม geographical ก็ได้ ในการเข้าไปต่อรองทางด้านนโยบายต่างๆ กับรัฐ แม้กระทั่งปีบอำนาจของรัฐ ซึ่งถ้าสังคมเข้มแข็งขึ้น สังคมจะสามารถจำกัดอำนาจของรัฐ (อ้างแล้ว, 2540 : 67-68)

ด้านเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2538) กล่าวว่า Civil Society มีความหมายที่กินความได้ถึงทุกชนชั้น Civil Society เป็นคำที่ค่อนข้างจะเน้นเรื่องความสมานฉันท์ ความกลมเกลียว ความกลมกลืน มากกว่าจะมาดูความแตกต่าง หรือความแตกแยกภายในหมู่ประชาชน เพราะฉะนั้น จึงเป็นแนวคิดที่รวมเอาชนชั้นกลาง ชนชั้นสูงเข้ามาด้วย ไม่จำเป็นต้องเป็นประชาชน คนทุกซ์ คนยาก (อ้างแล้ว, 2540 : 73-75)

คำว่า Civil Society ในภาษาเยอรมันเป็นคำเดียวกับคำว่า Bourgeois (middle class) society จะแปลเป็น middle class society หรือ Civil society ก็ได้ พวกแรกที่พัฒนา Civil Society ก็คือ พวก Bourgeois ที่พวกเรามักแปลว่า นายทุนนั้น ถ้าไปดูความหมายตามประวัติศาสตร์ตะวันตก จริงๆ แล้วหมายถึง ชนชั้นกลาง อันได้แก่ พ่อค้าย่อย พ่อค้าเล็ก ช่างฝีมือ ปัญญาชนด้วย สรุปว่า Civil Society นั้นเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับคนชั้นกลาง หรือชาวเมือง

อีกคำหนึ่งที่เราชอบพูดถึง และเกี่ยวโยงมาถึงคำว่า Civil Society คือคำว่า participation (การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา) คำว่า Civil Society ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมือง (Citizen) ไม่ใช่ในฐานะราษฎร (Subject) หรือผู้อยู่ใต้กฎหมาย หรือไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน ที่รอรับการบริการของรัฐเท่านั้น เพราะฉะนั้น Civil Society จึงมีนัยของพลเมือง (Citizen) ซึ่งต้องมีส่วนร่วม

ส่วนอีกคำหนึ่งที่ใกล้เคียงกับคำว่า Civil Society คือคำว่า Community (ชุมชน) แต่ Civil Society กับ Community ในแง่หนึ่งต่างกัน คือ ชุมชนมีลักษณะเห็นหน้าเห็นตากัน (face-to-face relationship) ใกล้ชิดและเป็นส่วนตัว (personal) ซึ่งสิ่งเหล่านี้มักมีในชนบท คนในชุมชนใน ความหมายนี้มักโยงใยทางสายเลือด เป็นพี่น้อง ญาติ และมีความผูกพันทางจิตใจกัน (spiritual binding) ค่อนข้างสูง

แต่ Civil Society เป็นแนวคิดของสังคมเมือง คำว่า Civil ก็คือ เมือง หรือ อารยะ ฉะนั้น คำนี้จะสื่อความหมายของสังคมขนาดใหญ่ ซับซ้อนกว่า Community คำว่า Civil Society บ่งบอกสังคมที่ impersonal ไม่ใช่ face-to-face และที่เน้นก็คือ เป็น คนแปลกหน้า (Strangers) ที่มาอยู่ร่วมกัน ที่ว่าเป็นคนแปลกหน้า หมายถึงว่า ไม่ใช่ญาติโยม ไม่ใช่คนที่เกี่ยวข้องใกล้ชิด ไม่ใช่ร่วมสายเลือด ไม่ใช่พวกพ้อง Civil Society เป็นคุณสมบัติของสังคมเมือง

นอกจากนี้ Civil Society ต้องมีเรื่องของสัญญา (contract) เข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งต้องสร้างความผูกพัน (bond) ขึ้นมา ความผูกพันนี้เป็นเรื่องที่ต้องใช้จินตนาการเข้าช่วย บางครั้งอาจต้องใช้ความคิดเรื่องชาติ หรืออะไรที่ใกล้เคียงขึ้นมา เพื่อให้ให้รวมกัน สรุปว่า การสร้าง Civil Society จะต้องอาศัย imagination อาศัยการสร้างวัฒนธรรม อาศัยหลักเกณฑ์ หลักการในการร่วมมือและในการแก้ไขความขัดแย้ง ทั้งต้องมีความเชื่อใจกัน (trust) โดยเฉพาะ inter-personal trust คือ เชื่อในคนอื่นคนไกล เชื่อว่าถ้าทำแบบนี้กับเขา เขาก็จะทำแบบนี้กลับคืนกับเรา จนกระทั่งสามารถทำอะไรร่วมกับใครก็ได้ ซึ่งเราไม่รู้จักโดยส่วนตัวมากนัก

แนวคิดอีกแนวคิดหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องแต่ไม่ใช่คำที่มีความหมายเดียวกับ Civil Society คือ คำว่า Privatization ทั้ง Privatization และ Civil Society ต่างต้องการให้รัฐมีความอ่อนตัวลง แต่สำหรับ Privatization สิ่งที่เราเข้าไปทดแทนรัฐหรือแข่งขันกับรัฐ คือ ตลาด ในขณะที่ Civil Society ไม่ได้คิดถึงเรื่องตลาดอย่างเดียว หากรวมถึงองค์กรและการรวมตัวเพื่อสาธารณประโยชน์ด้วย ทั้งต้องเชื่อว่า Civil Society สามารถทำอะไรได้ดีกว่ารัฐ

ในอดีตสังคมไทยอาจเป็น Community เพราะคนไทยอยู่กันอย่างญาติพี่น้อง สายเลือด ผูกพันใกล้ชิด รู้จักกันดี แต่ไม่ใช่ Civil Society เพราะในสมัยนั้นใช้ระบบไพร่ ซึ่งไพร่ไม่ใช่เสรีชน และไพร่กับมูลนายไม่เท่าเทียมกัน แต่ Civil Society ต้องเป็นสังคมของปัจเจกชนที่มีเสรีภาพ และเท่าเทียมกัน

ในสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 7 มีการสร้างรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยนำเอารัฐเข้าไปแทนชุมชน รัฐเข้าไปทำอะไรหลายอย่างแทนที่ชุมชน เช่น การจัดการศึกษา การสาธารณสุข ซึ่งเมื่อก่อนชาวบ้านดูแลกันเอง ดังนั้น เพื่อจะให้ประชาสังคมเติบโตเข้มแข็งขึ้นมาได้ รัฐต้องหดตัวลง (อ้างแล้ว, 2540 : 75-77)

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ มองว่า คนไทยลึกลับ มักคิดว่าตัวเป็น Client (ไพร) เพราะฉะนั้น ต้องมี มุลนายที่ดี โหยหาคนดี คือ คิดแบบไพร ไพรไม่เคยเห็นปัญหาโครงสร้าง ไพรรู้้อยู่อย่างเดียวว่า ที่ ตนอยู่กินไม่ดี เพราะมุลนายไม่ดี นายไม่ปกป้อง ไม่ช่วยเหลือ แต่สมาชิกของ Civil Society ต้อง รู้ลึกว่าตนเป็น Citizen (พลเมือง) ซึ่งพร้อมที่จะเข้าไปแทนรัฐ ไม่ใช่รู้ลึกแต่อาศัยพึ่งพิงรัฐ (อ้างแล้ว, 2540 : 77-78)

เกี่ยวกับเรื่องการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น เอนก มองว่า การปกครองอะไรที่ทำให้อำนาจ แยกออกจากรัฐมากขึ้น ก็ทำให้เกิด Civil Society ได้มากขึ้น แต่เรื่องการปกครองท้องถิ่น ถ้าจะให้ มีส่วนสร้างประชาสังคมที่ระดับท้องถิ่นด้วย ไม่ควรทำอย่างที่เป็นอย่างทุกวันนี้ ทุกวันนี้การปกครอง ท้องถิ่น เป็นนักปกครองของนักการเมืองกับข้าราชการประจำ เราต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมให้ มาก ต้องให้ใกล้ชิดประชาชนให้มาก ต้องให้ประชาชนรู้สึกเป็นเจ้าของการปกครองท้องถิ่น (อ้าง แล้ว, 2540 : 79)

นักวิชาการบางคนมองว่า Civil Society จะต้องทำเพื่อสาธารณะเท่านั้น จะมีผลประโยชน์ เฉพาะกลุ่มไม่ได้ แต่เอนกคิดว่า ใน Civil Society มีทั้งผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มและผลประโยชน์ ส่วนรวม ซึ่งต้องประสาน (reconcile) 2 สิ่งนี้เข้าด้วยกัน ต้องเดินทางสายกลาง คือ ให้ Civil Society ทำเพื่อส่วนรวม และเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวในระยะยาว เช่น การร่วมกันรณรงค์เรื่อง สิ่งแวดล้อม รณรงค์ต่อต้านการสูบบุหรี่ เหล่านี้ล้วนเป็นการทำเพื่อส่วนรวมและส่วนตัวไปพร้อมๆ กัน (อ้างแล้ว, 2540 : 80-81)

เอนกได้เสนอทางออกในการสร้างประชาสังคมไว้ 2 ประการ ดังนี้ (อ้างแล้ว, 2540 : 87-88)

ประการแรก คือ ต้องมีการปฏิรูปการเมือง / ระบบราชการ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมมาก ขึ้น ให้เขารวมกลุ่ม สนับสนุนและให้อำนาจแก่กลุ่มต่างๆ มากขึ้น

ประการที่สอง คือ คิดสร้างกลไก กติกา สถาบัน ที่จะทำให้ใครๆ มาร่วมมือกันได้มากขึ้น ให้ ใครๆ มีความมั่นใจเชื่อมั่นกันมาก แก้ไขความขัดแย้งกันได้ ประองตองกันได้ ทุกวันนี้ภาพที่ เห็นกันคือ คนไทยรวมกลุ่มกันทำงานไม่ค่อยได้ สังคมไทยเป็นสังคมที่จัดตั้งขึ้นมาบนพื้นฐานของ อำนาจและความกลัว บนพื้นฐานของความไม่เท่าเทียม บนพื้นฐานของระบบอุปถัมภ์ ถ้าจะ รวมตัวได้ ก็มักเป็นการรวมตัวโดยมีผู้ใหญ่ร่วมกับผู้น้อย หรือคนชั้นสูงร่วมกับคนชั้นล่าง แต่การ ร่วมมือหรือการรวมระหว่างคนที่เท่าๆ กัน มักไม่ค่อยได้ผล

นอกจากนี้ เอนกยังเน้นว่า ในประชาสังคม หรือ Civil Society นั้น เราต้องพยายามลดข้อแตกต่าง ขัดแย้งลง พยายามผสมกลมกลืนกันให้มากขึ้น และที่สำคัญประชาสังคมต้อง Civil คือ อารยะ มีมารยาท มีน้ำใจ สุภาพ อ่อนน้อม รับผิดชอบต่อสังคม ถ้ามีแต่แข็งกร้าวไม่รับผิดชอบต่อสังคมแบบนี้ไม่ Civil, Civil Society จะเกิดไม่ได้ (อ้างแล้ว, 2540 : 88-89)

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2539) ให้ความหมายของประชาสังคมว่า หมายถึง กลุ่มองค์กรที่เป็นพลังนอกระบบรัฐ เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันขึ้นมา โดยจะไม่หวังกำไรหรือหวังกำไรก็ตาม ที่ต้องการมีบทบาทร่วมกับรัฐในการที่จะจัดระเบียบการปกครอง การพัฒนา จัดรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับประชาชน (อ้างแล้ว, 2540 : 93)

ชาติชายมองว่า ปัจจัยที่จะช่วยเอื้อให้เกิดประชาสังคมขึ้นนั้นมีอยู่ 2 ปัจจัย คือ (อ้างแล้ว, 2540 : 93)

1. ปัจจัยในเชิงการเมือง การเมืองบ้านเราเริ่มเคลื่อนไหวไปในทิศทางที่ภาคประชาชนหมายถึง พลังนอกระบบ คือ ประชาชนมีบทบาท มีความตื่นตัว เข้ามาร่วมกับภาครัฐเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ
2. ปัจจัยในเชิงสังคม เรื่องของข้อมูลข่าวสาร ค่านิยมใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น ที่อยากจะเข้ามามีส่วนร่วม ที่อยากจะรู้เห็น ที่ตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อม ที่สังคมนี้เป็นสังคมเปิด มีอะไรก็บอกกันได้ ให้รับรู้กัน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งแวดล้อมในเชิงสังคม เชิงธุรกิจ เชิงการเมือง ที่เอื้อต่อประชาคมให้เดินต่อไปข้างหน้า พัฒนาต่อไปได้

เกษียร เตชะพีระ (2539) นิยามว่า ประชาสังคม คือ สถาบันอิสระที่อยู่นอกรัฐ สถาบันดังกล่าวไม่ได้เป็นของประชาชนทั้งหมด มีที่เป็นของเอกชนด้วย ธุรกิจเอกชนก็รวมด้วย รากเหง้าหรือที่มาของคำคำนี้ ขอเพียงแต่เป็นเหล่าสถาบันที่อยู่นอกรัฐก็นับว่าเป็นประชาสังคม ในขณะนี้ความหมายที่เป็นกลางหรือกว้างออกไปคงหมายถึง เหล่าสถาบันที่อยู่นอกรัฐ นอกภาคเศรษฐกิจซึ่งเกษียรได้แยกออกเป็น 3 ส่วน คือ (อ้างแล้ว, 2540 : 123)

1. ตลาด หมายถึง เป็นเวทีของการบริโภค การซื้อขายจับจ่ายสินค้า ไม่ใช่เรื่องการผลิต เพราะคิดว่าการผลิตเป็นประเด็นของภาคเศรษฐกิจโดยตรง

2. เหล่าสถาบันที่ทำหน้าที่ในการอบรมบ่มเพาะฝึกฝน เลี้ยงดู กลุ่มมเกลาคคนในสังคมขึ้นมา ตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน วัด คือ มีหน้าที่บ่มเพาะคนรุ่นใหม่ในสังคม
3. ประชาสังคม มีความหมายรวมไปถึง การเคลื่อนไหวต่อสู้เพื่อเรียกร้องในประเด็นปัญหาต่างๆ ของคนในสังคม โดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นคนรวย คนจน หรือคนละชนชาติ ศาสนา แต่ถ้าเป็นการรวมตัวเพื่อต่อสู้เรียกร้องในประเด็นต่างๆ ใน locality ต่างๆ ก็เรียกได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม

ในขณะที่นักคิดหลายๆ คนได้กล่าวถึงประชาสังคม โดยเน้นที่ความสมานฉันท์ ทว่าเกษียร กลับคิดว่า ประชาสังคมตั้งแต่รากของมันก็เป็นพื้นที่ของกลุ่มหรือบุคคลซึ่งมีผลประโยชน์ และความคิดที่แตกต่างกันมาอยู่ในสังคม แล้วทะเลาะกันอย่างอารยะ Civil Society ไม่ใช่ Society without conflict แต่เป็น Society ที่พยายาม solve conflict อย่าง civilly ความสมานฉันท์ไม่ได้หมายถึง การไปลดทอนหรือบังคับให้คนไม่แตกต่างหรือต้องมาเห็นตรงกัน สังคมไทยจะต้องเรียนรู้ที่จะทะเลาะกันอย่างสันติ Civil Society หรือ สังคมอารยะนั้น ความเป็นอารยะแสดงออกด้วยการทะเลาะกันอย่างสันติ (อ้างแล้ว, 2540 : 137)

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม (2539) ได้เสนอคำจำกัดความของประชาสังคม (Civil Society) ไว้ว่า หมายถึง สังคมที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชน โดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการ และกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น

หรือหมายถึง ส่วนของสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐ (ซึ่งดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมาย) และไม่ใช่ภาคธุรกิจ (ซึ่งดำเนินงานโดยมุ่งหวังกำไร) (อ้างแล้ว, 2540 : 162)

ด้านชูชัย ศุภวงศ์ (2540 : 165) ได้ให้ความหมายของประชาสังคมว่า หมายถึง การที่ผู้คนในสังคมเห็นวิกฤตการณ์หรือสภาพปัญหาในสังคมที่สลบซับซ้อนที่ยากแก่การแก้ไข มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การก่อจิตสำนึก (civic consciousness) ร่วมกัน มารวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กร (civic group/organization) ไม่ว่าจะเป็ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน หรือภาคสังคม (ประชาชน) ในลักษณะที่เป็นหุ้นส่วนกัน (partnership) เพื่อร่วมกันแก้ปัญหาหรือกระทำการบางอย่างให้บรรลุวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ด้วยความรัก ความสมานฉันท์ ความเอื้ออาทรต่อกัน ภายใต้ระบบการจัดการ โดยมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย (civic network)

ส่วนธีรยุทธ บุญมี (2536 : 189-190) ได้กล่าวถึง Civil Society ว่า เน้นลักษณะที่กระจาย (Diffuse) พลังจากสังคมมีมาจากทุกๆ ส่วน ทุกวิชาชีพ ทุกระดับรายได้ ทุกภูมิภาคของประเทศ มีกลุ่มองค์กรหลากหลายที่มีการรวมตัวเพื่อให้เข้มแข็ง แม้นิยามของตัวของตนเท่านั้นก็เพียงพอ โดยไม่จำเป็นต้องมีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองหรือเป้าหมายทางการเมืองเหมือนกัน

การก่อตัวของ Civil Society นั้น ธีรยุทธได้แยกแยะออกเป็น 4 ชั้น ได้แก่ (อ้างแล้ว, 2536 : 193-196)

ชั้นที่ 1 คือ การเกิดจิตสำนึกระดับสังคม

ชั้นที่ 2 คือ การเกิดกลุ่ม องค์กรทางเศรษฐกิจ สังคมต่างๆ ที่มีจิตสำนึกในการดูแลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ชั้นที่ 3 คือ การก่อรูปของอุดมการณ์ร่วมของสังคม เมื่อจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้น กลุ่มต่างๆ มีมากขึ้น และเกิดอุดมการณ์ที่ยึดเหนี่ยวผูกพันกับสังคมให้เป็นสังคมที่เข้มแข็งและมีคุณธรรม (Ideology of Civil Society) ขึ้น เป็นเสมือนทิศทางพึงปรารถนาที่บ้านเมืองควรจะทำ เดินต่อไป เป็นกฎเกณฑ์ จริยธรรมที่เรียกร้องนักการเมืองและข้าราชการ อุดมการณ์ร่วมนี้เกิดจากการเรียกร้องจากส่วนต่างๆ เกือบทั้งหมดของสังคม ไม่ใช่เป็น manifesto ที่ผลิตโดยบุคคลหรือองค์กรหนึ่งใดโดยเฉพาะ

ชั้นที่ 4 จะเกิดเมื่ออุดมการณ์ของ Civil Society ตกผลึกเป็นสถาบันที่ทุกคนยอมรับเป็นกฎเกณฑ์แห่งวิถีชีวิต เป็นแรงขับเคลื่อนให้สังคมก้าวหน้าไป พร้อมๆ กับกลุ่มองค์กรสังคมต่างๆ ก็จะมีคุณภาพะ มีบทบาทหน้าที่เป็นที่ยอมรับในบ้านเมืองอย่างกว้างขวาง

พระไพศาล วิสาโล (2544 : 3-4) ได้กล่าวถึงความหมายของประชาสังคมที่มักพูดถึงในช่วงไม่กี่ปีมานี้ว่า สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1. สังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสูงในกิจการสาธารณะระดับต่างๆ คือ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ โดยมีการรวมตัวหรือกระทำผ่านองค์กรนานาชาติ ด้วยความสมัครใจอย่างเป็นอิสระจากรัฐและทุน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาสังคม คือ การเมืองภาคประชาชนในระดับเข้มข้น แม้ว่า กิจการสาธารณะที่ประชาชนมีส่วนร่วมนั้น ไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องการเมืองอย่างเดียว หากรวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม อบรมเยาวชน เป็นต้น

2. เครือข่ายองค์กรประชาชนที่มีกิจกรรมเชิงสาธารณะ โดยแยกต่างหากจากกิจกรรมที่รัฐเกี่ยวข้อง หรือสัมพันธ์กับสถาบันของรัฐ และไม่ใช้กิจกรรมในระบบตลาด กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาสังคมนี้อาจเป็น ชุมชนหรือประชาคมที่เป็นอิสระ หรือแยกต่างหากจากรัฐและทุน

ทั้ง 2 ความหมายนี้ให้จุดเน้นที่แตกต่างกัน ความหมายแรกบ่งชี้ถึงเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ที่ควรไปให้ถึง แต่ความหมายที่ 2 มีนัยยะถึงมรรควิธี คือ เน้นถึงองค์ประกอบของสังคมที่ควรส่งเสริมเพิ่มพูน ทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะนำพาความร่วมมือเป็นสุขมาสู่ประชาชน

พระไพศาล วิสาโล ยังได้สรุปถึงแนวคิดพื้นฐานของประชาสังคม ไว้ดังนี้ (อ้างแล้ว, 2544 : 5-8)

1. สิทธิเสรีภาพและอิสรภาพ แนวคิดเรื่องประชาสังคมอิงกับแนวคิดเรื่องสิทธิโดยธรรมชาติของปัจเจกชน สิทธิดังกล่าว ได้แก่ สิทธิในการกำหนดชะตากรรมตนเองและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ประชาสังคมเป็นสิ่งที่จะช่วยทำให้ประชาชนสามารถกำหนดชะตากรรมของตน และนำพาสังคมไปในทิศทางที่ต้องการได้ โดยไม่ถูกครอบงำกำหนดจากรัฐ แต่เพียงฝ่ายเดียว
2. ความเท่าเทียม ประชาสังคมจะเข้มแข็งมั่นคงได้ต่อเมื่อประชาชนมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น ประชาสังคมจึงเป็นสิ่งที่เน้นความสัมพันธ์ในแนวราบมากกว่าความสัมพันธ์แนวตั้ง การรวมกันเป็นเครือข่ายจึงเป็นแบบแผนที่พึงปรารถนายิ่งกว่าการจัดตั้งในรูปเจดีย์หรือปิรามิด นอกจากนี้ แนวคิดประชาสังคมยังเชื่อในความเท่าเทียมระหว่างรัฐกับสังคม รัฐจะใช้อำนาจครอบงำบังคับการสังคมไม่ได้ หากต้องทำงานร่วมกับสังคมบนพื้นฐานที่เท่าเทียมกัน ด้วยเหตุนี้ นักประชาสังคมจึงไม่เห็นด้วยที่รัฐจะอ้างสิทธิผูกขาดทรัพยากรของส่วนรวม หากจะต้องกระจายให้สังคมเป็นเจ้าของด้วย
3. ความร่วมมือ สิ่งที่ยึดโยงประชาสังคมอย่างสำคัญก็คือ ความร่วมมือ ดังเห็นได้ว่าลักษณะที่โดดเด่นที่สุดประการหนึ่งของประชาสังคม คือ การรวมกันเป็นกลุ่ม ชมรม สมาคม นอกจากนั้น องค์กรดังกล่าวยังมารวมกันเป็นเครือข่ายอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้ โดยการเน้นจุดร่วม (ได้แก่ ประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์ร่วม) ยิ่งกว่าจะเน้นความต่าง ไม่ว่าจะความต่างทางเพศ ศาสนา ชาติพันธุ์ อาชีพ หรือฐานะทางเศรษฐกิจ

4. ศักยภาพและบทบาทของปัจเจกชน ปัจเจกชนในมุมมองแบบประชาสังคม เป็นผู้ที่ยึดมั่นด้วยศักยภาพและมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้กระทำการ (actor) แนวคิดนี้เรียกว่าร้องและเชื่อมั่นในพลเมืองที่แข็งขันเอาการเอางาน (active citizen) ขวนขวายใส่ใจในกิจการของส่วนรวม แนวคิดนี้เห็นว่าประชาชนมีความสามารถในการสร้างสรรค์และพึ่งตนเองได้ จึงไม่ควรคอยรับความช่วยเหลือจากรัฐอย่างเดียว ตรงกันข้าม หากอยากได้อะไร ก็ควรลงมือทำด้วยตนเองโดยร่วมมือกับผู้อื่นอย่างเสมอภาคเสมอไหล่ พลเมืองในอุดมคติของแนวคิดประชาสังคม คือ ผู้ที่สามารถปกครองตนเองได้

อนุชาติ พวงสำลี และคณะ (2542 : 291) ได้สรุปลักษณะบางประการของประชาคมและความเป็นประชาสังคมว่าน่าจะประกอบด้วย

1. มีความหลากหลาย (ในการรวมตัว พื้นที่ รูปแบบกิจกรรม ความสนใจ กลุ่มคน)
2. ความเป็นชุมชน (นั่นคือ อยู่บนพื้นฐานของความรัก ความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคี)
3. มีฐานสำนึกสาธารณะ
4. เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
5. มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นเครือข่าย

เกษียร เตชะพีระ (2539) กล่าวถึงหนังสือพิมพ์ว่า เป็นสถาบันที่ตั้งแต่ต้นไม่ได้เกิดภายใต้รัฐ สถาบันสิ่งพิมพ์หรือหนังสือพิมพ์ไทย โรงพิมพ์แห่งแรกเป็นของฝรั่ง หนังสือพิมพ์ฉบับแรกเป็นของฝรั่ง และเป็นเรื่องที่รบกวนมา ทะเลาะกันมาตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ 4 แล้ว ได้ทรงออกพระราชกฤษฎีกา ตอนแรกออกเป็นประกาศ มีความว่า หนังสือที่พิมพ์โดยพวกฝรั่ง คนไทยอ่านแล้วอย่าเชื่อ ว่าจริง ถ้าอยากจะทำรู้ว่า ความจริงคืออะไร ขอให้อ่านราชกิจจานุเบกษา เพราะคิดว่า การมีหนังสือพิมพ์เป็น alternative source of truth บัดนี้ สิ่งที่เป็น truth ในสังคมมีอีกแหล่งหนึ่ง ซึ่งเป็นแหล่งผลิตแล้วรัฐไม่ได้คุม (อ้างถึงใน ชูชัย ศุภวงศ์, 2540 : 127)

ส่วนการจะก่อให้เกิดดุลยภาพนั้นคงอีกนานกว่าจะตามมา แต่ว่าหนังสือพิมพ์เป็นแหล่งผลิตความจริงอีกแหล่งหนึ่งในสังคมซึ่งรัฐพยายามเข้าครอบงำด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งเป็นรากที่มาทางประวัติศาสตร์ที่แม้กระทั่งทุกวันนี้ ถ้าเปรียบสี่อย่างแล้ว สื่อสิ่งพิมพ์ไทยเป็นอิสระที่สุด

เกษียรยังกล่าวอีกว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 ที่บอกว่ามีคนมาเคลื่อนไหวการเมือง เขาทำอะไร เขาพิมพ์หนังสือพิมพ์ วิธีการต่อสู้ทางการเมืองสมัยนั้น เขาพิมพ์หนังสือพิมพ์ แล้วก็ debate กับรัฐ เพราะฉะนั้น ตั้งแต่ต้น หนังสือพิมพ์คือรูปการหนึ่งของการเคลื่อนไหวทางการเมือง (อ้างแล้ว, 2540 : 128)

ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี (2542 : 166-167) มองว่า หนังสือพิมพ์ไทยในระยะแรกมี กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้อ่านได้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นระยะๆ ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมผ่านจดหมายร้องทุกข์ หรือจดหมายแสดงความคิดเห็นต่อการนำเสนอข่าว และบทความใน หนังสือพิมพ์ฉบับต่างๆ ตลอดจนเปิดโอกาสให้ประชาชนและผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้านได้สะท้อน ปัญหาความเป็นไปของสังคมผ่านหน้าหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่กระแสวิพากษ์วิจารณ์สังคมได้เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในหมู่ปัญญาชน ซึ่งแม้ จะไม่ได้พูดถึงเรื่องของประเทศสังคมโดยตรง แต่ในแง่ของกระบวนการ ก็อาจถือได้ว่าเป็น พัฒนาการของกระบวนการประชาสังคมในสื่อมวลชนได้เช่นกัน

ชวรงค์ ยังได้นำเสนอแนวทางในการแสดงบทบาททางประชาสังคมของสื่อมวลชน ไว้ดังนี้ (อ้างแล้ว, 2542 : 176)

1. สื่อมวลชนต้องแสดงบทบาทในฐานะสื่อของประชาชนให้มากขึ้น ได้แก่ การกล้าที่จะ เลือกรายข่าวที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนมานำเสนอให้มากขึ้น โดยควบคู่ไปกับการ นำเสนอข่าวกระแสหลักที่ประชาชนสนใจ
2. สื่อมวลชนอาจแสดงบทบาทในการเข้าไปมีส่วนกระตุ้นให้เกิดกระบวนการประชาสังคม เช่น การสร้างความตระหนักในพลังของประชาชนและชุมชน โดยใช้สื่อมวลชนเป็น เครื่องมือหลักในการสร้างกระแสประชาสังคม
3. หากสื่อมวลชนจะยึดหลักการตามทฤษฎีการเป็นกระแจก ที่สะท้อนความเป็นไปในสังคม แล้ว สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เสนอข้อวิพากษ์วิจารณ์หรือข้อถกเถียงถึงข้อดี-ข้อเสียของ กระบวนการประชาสังคม ว่ามีฐานะเป็นทางออกของสังคมไทยจริงหรือไม่

นอกจากนี้ ชวรงค์ (2543 : 140) ยังได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการทำข่าวเพื่อประชาสังคม (Civic Journalism) ว่า แนวคิดนี้เน้นการรับฟังเสียงจากประชาชน ไม่สร้างข่าวขึ้นเอง และเน้นข่าว

เกี่ยวกับความสำเร็จของชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอื่นๆ เน้นการทำข่าวให้เกี่ยวข้องกับตัวผู้อ่านมากขึ้น รวมทั้งให้ความสนใจกับคำถามที่ว่า เมื่ออ่านข่าวแล้ว ประชาชนผู้อ่านจะตัดสินใจได้อย่างไร และน่าจะต้องทำอะไรบ้าง Civic Journalism ยังให้ความสำคัญแก่การเสนอทางเลือกแก่ประชาชนผู้อ่านข่าว นอกจากนี้ Civic Journalism ยังเน้นการทำข่าวที่ให้น้ำหนักของแหล่งข่าวมากกว่า 2 ฝ่าย โดยให้ฝ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หรือมีผลประโยชน์เข้ามามีส่วนร่วมในข่าวด้วย ทั้งนี้ให้พยายามมองผู้อ่านว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำข่าว และให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมในการสะท้อนความคิดเห็นในข่าวให้มากที่สุด ไม่ใช่สัมภาษณ์แต่ฝ่ายราชการเพียงฝ่ายเดียว โดยไม่สนใจว่าประชาชนที่เกี่ยวข้องคิดอย่างไร

Robert A. Hackett and Yuezhi Zhao (1998) ได้อธิบายลักษณะสำคัญของสื่อประชาสังคมไว้ ดังนี้ (อ้างถึงใน มณฑกานต์ ตปนียางกูร, 2545 : 19)

1. สื่อควรมีการนำเสนอข่าว แบบวิเคราะห์ถึงรากเหง้าของปัญหา
2. สื่อควรมีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชน
3. สื่อต้องเป็นผู้เริ่มจุดประเด็น เกาะติด เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอภิปรายประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม
4. สื่อต้องมีบทบาทในการหาข้อยุติปัญหา หรือหาทางออกให้กับสังคม
5. สื่อต้องเป็นสื่อกลางในการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายในการแก้ปัญหา

Peter Dahlgren (1998 : 96) ได้กล่าวถึงการทำข่าวแนวประชาสังคม (Civic Journalism) ว่าเป็นการพยายามปฏิรูปทางด้านแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนกับประชาชน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ การติดต่อเชื่อมโยงระหว่างนักวารสารศาสตร์กับคนในชุมชน โดยการพยายามส่งเสริมให้คนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนที่มีความเท่าเทียมกัน รวมทั้งพยายามให้ความสนใจในประเด็นปัญหา (issues) นอกจากนี้ ยังต้องพยายามพูดคุยกับประชาชนธรรมดา ไม่ใช่แค่กับผู้มีอำนาจหน้าที่เท่านั้น และต้องปฏิบัติต่อพวกเขาในฐานะพลเมือง ไม่ใช่ในฐานะผู้บริโภคนอกจากนี้ นักวารสารศาสตร์ยังมีภารกิจในการเสริมสร้างพลังให้กับภาคสังคมด้วย เช่น จัดให้กลุ่มประชาชนได้ร่วมกันอภิปรายและพิจารณาในประเด็นปัญหาต่างๆ และเมื่อได้ข้อชี้แนะหรือมติใดๆ แล้ว หนังสือพิมพ์ก็ควรยื่นข้อชี้แนะหรือมตินั้นให้กับรัฐบาล

Harold D. Lasswell กล่าวถึงหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของสื่อมวลชนก็คือ การถ่ายทอดมรดกทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนรุ่นหลัง (transmission of the social heritage from one

generation to the next) (Lasswell, 1948 อ้างถึงใน ประมะ สตะเวทิน, 2541: 133) ต่อมา Charles R. Wright (1959) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การถ่ายทอดมรดกทางสังคม หมายความว่า การเผยแพร่ความรู้ ค่านิยม และบรรทัดฐานทางสังคมแก่สมาชิกรุ่นใหม่ของสังคม เพื่อให้วิทยาการและวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ คงอยู่ต่อไป คือ เป็นหน้าที่ในด้านการให้การศึกษา (อ้างแล้ว, 2541: 134)

ในทัศนะของ Wright (1975) หน้าที่ของสื่อมวลชนในด้านการให้การศึกษา ทำได้โดยการใช้ความรู้แก่ประชาชน ทั้งที่อยู่ในโรงเรียนและที่อยู่นอกโรงเรียน ในด้านความรู้ทางการเมือง เศรษฐกิจ ศิลปะ หรือการประกอบอาชีพ เป็นต้น (อ้างแล้ว, 2541: 138)

การให้ความรู้ในการประกอบอาชีพ เช่น การฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ จะช่วยให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งแนวคิดประชาสังคมเห็นว่า ประชาชนควรพึ่งตนเอง ไม่ควรคอยรับความช่วยเหลือจากรัฐอย่างเดียว และในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า หนังสือพิมพ์บางฉบับมีการจัดโครงการฝึกอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนบ้างแล้ว ดังนั้น การจัดอบรมให้ความรู้ในด้านต่างๆ แก่ประชาชน จึงเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่หนังสือพิมพ์สามารถกระทำได้ เพื่อเสริมสร้างพลังให้กับภาคประชาชน

จากแนวคิดประชาสังคมกับบทบาทหนังสือพิมพ์ที่กล่าวมา แสดงให้เห็นว่า กระบวนการสร้างประชาสังคมมีความสัมพันธ์กับบทบาทในการทำงานของหนังสือพิมพ์ ในการวิจัยจึงนำแนวคิดนี้มาใช้วิเคราะห์ถึงบทบาทที่หนังสือพิมพ์ควรกระทำเพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการประชาสังคมขึ้น

แนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) กับบทบาทสื่อมวลชน

กาญจนา แก้วเทพ (2543 : 171-173) ได้ให้ความหมายของคำว่า พื้นที่สาธารณะ (Public Sphere) ว่า คำว่า พื้นที่สาธารณะ ประกอบด้วยคำ 2 คำ คือ คำว่า พื้นที่ และ คำว่า สาธารณะ

คำว่า พื้นที่ ประกอบด้วยลักษณะที่เป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม ในแง่รูปธรรม หมายถึง อาณาบริเวณแห่งใดแห่งหนึ่ง (area) ที่มีการแบ่งกันเขตเอาไว้อย่างแน่นอน (boundary) เช่น พื้นที่ในบ้าน พื้นที่ในบริเวณวัด ส่วนในแง่นามธรรม หมายถึง เวที (ทางนามธรรม) ทางสังคมที่มีการชั่งชั่งอำนาจ เช่น พื้นที่ทางวัฒนธรรมในสื่อสารมวลชน เมื่อพบว่าละครโทรทัศน์จำนวนมาก นำเอา

เรื่องราวที่มีคนไทยเชื้อสายจีนมาเป็นตัวเอก นำเอาค่านิยมแบบคนจีนมาเชิดชู เราอาจกล่าวได้ว่า ปัจจุบัน คนไทยเชื้อสายจีนได้เข้ามาช่วงชิงพื้นที่ทางวัฒนธรรมไปแล้วระดับหนึ่ง

คำว่า สาธารณะ ในความหมายที่เข้าใจกันโดยทั่วไป คือ คำว่า ส่วนรวม (public) ซึ่งมักถูกนิยามโดยเปรียบเทียบกับคู่ที่ตรงกันข้าม คือ คำว่า ส่วนตัว (private) สำหรับความหมายของคำว่า สาธารณะนี้ อาจจะขยายออกไปถึงเรื่องผลประโยชน์ของส่วนรวมสำหรับคนหมู่มากหลากหลายกลุ่ม ที่อาจจะสอดคล้องหรือขัดแย้งกับผลประโยชน์ส่วนตัวหรือผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม คำว่า สาธารณะ สามารถสื่อความหมายได้ 2 นัยเช่นกัน โดยในด้านรูปธรรม เช่น สวนสาธารณะ คือ สวนของส่วนรวม ส่วนในด้านนามธรรม เช่น ผู้นำชุมชนที่ทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมโดยไม่คำนึงถึงความสุขส่วนตัว

Jurgen Habermas (1989 อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543 : 173-175) ได้สืบค้นพัฒนาการของ พื้นที่สาธารณะ โดยเริ่มตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ 17 ในสังคมยุโรป ที่ยังคงเป็นสังคมศักดินา ในสมัยนั้น มีแต่สถาบันกษัตริย์และสถาบันศาสนาเท่านั้นที่มีสิทธิในการเข้าถึงพื้นที่สาธารณะในทางการเมือง (public sphere in political society) อันหมายถึง มีแต่ชนชั้นกษัตริย์ขุนนางชั้นสูงและพระเท่านั้นที่มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับกิจการสาธารณะต่างๆ

ในระหว่างช่วงปลายศตวรรษที่ 17 ต่อกับศตวรรษที่ 18 เริ่มมีการสร้างพื้นที่สาธารณะของคนกลุ่มใหม่ในสังคม โดยกลุ่มคนที่เข้าร่วมในพื้นที่สาธารณะ ได้แก่ พวกชนชั้นกลาง (พ่อค้าช่างฝีมือ) ขุนนาง ปัญญาชน ได้มานัดพบปะกันตามร้านกาแฟ โรงเหล้า เพื่อพูดคุยถกเถียงกัน อย่างมีอิสระเสรีและใช้เหตุผล ในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมาย การเมือง การปกครองของรัฐ การโต้แย้งกันนี้เป็นไปบนหลักของความเสมอภาคเท่าเทียมกัน โดยมีบทบาทของสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์เป็นศูนย์กลาง กล่าวคือ เรื่องที่นำมาพูดคุยกันจะเป็นประเด็นของผลประโยชน์ร่วมกันที่สมาชิกแต่ละคนได้รับข่าวสารจากหนังสือพิมพ์ หรือเป็นการมาอ่านหนังสือพิมพ์ด้วยกัน

การสนทนาแลกเปลี่ยนกันในประเด็นสาธารณะ มิใช่การพูดคุยเพื่อประลองปัญญาแล้วก็จบสิ้นไป เพราะนอกจากการพูดคุยดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้สมาชิกในสังคมได้มีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ (public life) และสามารถตรวจสอบรัฐบาลที่กำลังปกครองอยู่ขณะนั้นได้แล้ว กลุ่มพื้นที่สาธารณะยังจะนำเอาข้อสรุปหรือข้อเสนอที่ได้จากการพูดคุยกันไปต่อตรงกับชนชั้นกษัตริย์และขุนนาง พื้นที่สาธารณะจึงเป็นเวทีให้ชนชั้นกลางได้แสดงตัวในฐานะพลเมือง (citizen) และเป็นพื้นที่ต่อสู้ทางการเมืองของชนชั้นกลางด้วย

ในอดีต หนังสือพิมพ์เคยมีบทบาทอย่างมากในการสร้างพื้นที่สาธารณะ เมื่อชนชั้นกระฎุมพีใช้เวทีหน้าหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือสร้างพื้นที่สาธารณะ ด้วยการระดมทัศนะความคิดเห็นของคนหมู่มาก เพื่อนำไปต่อรองกับกษัตริย์และขุนนาง ทั้งนี้เนื่องจากคุณลักษณะของหนังสือพิมพ์ที่เป็นสื่อสาธารณะ จึงสามารถกระทำกรโนนามหรือเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่ได้ ทว่าช่วงปลายศตวรรษที่ 19 ลักษณะของหนังสือพิมพ์ได้เปลี่ยนแปลงไปจากสื่อมวลชนที่เคยอ่านอยู่ในกลุ่มคนบางกลุ่ม หนังสือพิมพ์ได้ขยายปริมาณอย่างแพร่หลาย และเริ่มเปลี่ยนเข็มมาสู่แนวทางธุรกิจ อุตสาหกรรมหนังสือพิมพ์เริ่มมีขนาดใหญ่ และมีผลกระทบให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื้อหา จากที่เคยเป็น political journal มาเป็น commercial journal ซึ่งต้องคอยรักษาผลประโยชน์ของเจ้าของทุน มากกว่าจะพะวงกับการทำหน้าที่เป็นสื่อสาธารณะ (อ้างแล้ว, 2543 : 181-182)

การสร้างพื้นที่สาธารณะจะสอดแทรกเป็นยาดำในการสถาปนาประชาสังคมให้เกิดขึ้นในทุกๆ ขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนของการสร้างสำนึกร่วม กำหนดวัตถุประสงค์ร่วม การจัดตั้งรวมกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์แบบเสมอภาคอย่างหุ้นส่วน ตลอดจนการอภิปรายพูดคุยกัน เพื่อหาทางแก้ปัญหาพร้อมกัน แนวคิดประชาสังคมและแนวคิดพื้นที่สาธารณะจึงต่างอนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน (อ้างแล้ว, 2543 : 217)

ดังนั้น การวิจัยนี้จึงนำแนวคิดพื้นที่สาธารณะมาใช้วิเคราะห์ควบคู่ไปกับแนวคิดประชาสังคมกับบทบาทหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้ เนื่องจากการสร้างพื้นที่สาธารณะเพื่อให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน เป็นกระบวนการสำคัญในการก่อรูปของประชาสังคม

แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication)

จากประวัติศาสตร์การมีชีวิตสาธารณะในโลกตะวันตกซึ่งเริ่มต้นในยุคสมัยของกรีก ในครั้งนั้น ผู้ที่เป็นพลเมือง (citizen) ของรัฐกรีกสามารถที่จะไปมีส่วนร่วมแบบโดยตรง (Direct participation) ในเรื่องการตัดสินใจประเด็นสาธารณะได้ทุกอย่าง (Public issues) ด้วยการเปิดอภิปราย ชี้แจง ให้ข้อมูล และตัดสินใจออกเสียงลงคะแนน ที่เรียกว่าเป็นรูปแบบประชาธิปไตย แต่เมื่อสังคมสมัยใหม่มีขนาดใหญ่ขึ้น รูปแบบประชาธิปไตยแบบโดยตรงจึงเป็นไปได้ ดังนั้น จึงเกิดรูปแบบของประชาธิปไตยแบบผ่านตัวแทน (Representative Democracy) โดยคนส่วนใหญ่จะทำการเลือกตัวแทนของตนไปดำเนินการตัดสินใจในประเด็นสาธารณะ

การใช้ประชาธิปไตยแบบผ่านตัวแทนได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมาหลายประการ เช่น เมื่อประชาชนได้คัดเลือกตัวแทนของตนไปเพียงครั้งเดียว แต่ผู้แทนดังกล่าวจะไปทำการตัดสินใจในทุกเรื่องแทนประชาชนภายในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ ที่ตกลงกันเอาไว้ (เช่น 4 ปี 5 ปี 7 ปี) แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้แทนไม่สามารถจะตัดสินใจแทนประชาชนได้ทุกเรื่อง นอกจากนั้น ประชาชนยังขาดกลไกในการควบคุมตัวแทนของตนเอง เช่น ไม่มีอำนาจบังคับให้ผู้แทนตัดสินใจตามความต้องการของประชาชน หรือผู้แทนอยู่ห่างไกลจากชุมชน และเมื่อระบบการเมือง การปกครองพัฒนา รูปแบบที่ซับซ้อนขึ้น เช่น การตั้งพรรคการเมือง การตัดสินใจของผู้แทนก็ต้องถูกผลักดันจากพลังแรงอื่นๆ (เช่น นโยบายพรรค) แทนที่จะโน้มไปตามความประสงค์ของประชาชน

ดังนั้น ในปัจจุบันจึงเริ่มเกิดคำถามต่อการใช้รูปแบบประชาธิปไตยแบบตัวแทนแต่เพียงรูปแบบเดียวว่า เป็นรูปแบบที่ใช้งานได้อย่างเหมาะสมหรือไม่สำหรับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และคำตอบก็คือ ไม่เหมาะสมและไม่เพียงพออย่างแน่นอน ดังนั้น จึงเริ่มเกิดขบวนการประชาธิปไตยแบบทางตรงขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เช่น การเดินขบวนประท้วงของประชาชน กลุ่มต่างๆ การรวมตัวนัดหยุดงาน การยื่นจดหมายเปิดผนึก ฯลฯ ในท่ามกลางรูปแบบอันหลากหลายของประชาธิปไตยแบบทางตรงเช่นนี้ การสื่อสารเป็นช่องทางที่สำคัญช่องทางหนึ่งที่จะเอื้ออำนวยให้เกิดประชาธิปไตยแบบทางตรงควบคู่ไปกับประชาธิปไตยผ่านตัวแทน และการสื่อสารรูปแบบที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวได้ก็ต้องเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเช่นกัน (กาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2543 : 53-54)

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้น แบ่งได้เป็น 3 ระดับ โดยเรียงลำดับจากระดับที่น้อยที่สุดไปหาระดับที่มากที่สุด ได้ดังนี้ (อ้างแล้ว, 2543 : 57-61)

1. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร/ผู้ใช้สาร (Audience/Receiver/Users) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างที่สุด กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ต้นยังอยู่ในกำหนัดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ ไปจนกระทั่งการเลือกช่องทางสื่อที่จะใช้เผยแพร่ และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว
2. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง/ผู้ผลิต/ผู้ร่วมผลิต/ผู้ร่วมแสดง (Sender/Producer/Co-producer/Performance) เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมา และจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ๆ เพิ่มเติม หรือต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเก่าๆ

ที่มีอยู่ การเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ร่วมผลิตนั้น ยังแบ่งออกได้เป็นหลายขั้นตอนตามหลักแนวคิดของการผลิตสื่อ คือ

- 2.1 ขั้นก่อนการผลิต (Pre-production Stage) ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการก่อนการผลิตสื่อ ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วย การเลือกประเด็นหัวข้อ การเลือกแง่มุมที่จะนำเสนอ การรวบรวมข้อเท็จจริงที่จะนำมาใช้เป็นวัตถุดิบ การเขียนบทแบบต่างๆ การคัดเลือกฉากและตัวแสดง ฯลฯ
 - 2.2 ขั้นการผลิต (Production Stage) ได้แก่ ขั้นตอนของการลงมือผลิต เช่น การเข้าห้องจัดรายการ การลงมือถ่ายทำ ฯลฯ
 - 2.3 ขั้นหลังการผลิต (Post-production Stage) ได้แก่ ขั้นตอนหลังการผลิตเสร็จแล้ว ต้องมีการตัดต่อ การเพิ่มเติมด้านเทคนิคต่างๆ ฯลฯ
3. การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker/Planner) การมีส่วนร่วมระดับนี้ ถือเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม และจะสังเกตเห็นได้ว่า ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงขึ้นมากเท่าใด สัดส่วนของประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง โดยในระดับการวางแผนและนโยบายนี้มีเพียงตัวแทนบางคนเท่านั้นที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

แนวคิดประชาสังคมให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินกิจการสาธารณะต่างๆ หนังสือพิมพ์ในฐานะสื่อสาธารณะจึงควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์ ซึ่งหากทั้งสองฝ่ายร่วมมือกัน ก็จะเป็นปัจจัยสำคัญที่เกื้อหนุนให้เกิดประชาสังคมที่เข้มแข็งขึ้น

แนวคิดการนิยามความเป็นข่าว (News Definition)

การนิยามข่าวให้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปนั้นเป็นเรื่องยากยิ่ง เพราะข่าวเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือเป็นปรัชญาด้วย (เสถียร เขยประทับ, 2542 อ้างถึงใน ธนิตา แสนคำ, 2543 : 12) ถึงกระนั้น นิยามของข่าวก็มีมากมาย ดังเช่นที่ Johnson และ Harris ได้รวบรวมนิยามของข่าวไว้ดังต่อไปนี้ (อ้างแล้ว, 2543 : 13)

ข่าว คือ เรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์เร็วๆ นี้ ที่ทำให้ผู้อ่านสนใจ

ข่าว คือ เรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่หนังสือพิมพ์ตีพิมพ์ เพราะเชื่อว่าจะทำให้ได้กำไร

ข่าว คือ อะไรก็ได้ที่ผู้อ่านต้องการทราบ

ข่าว คือ สิ่งที่ประชาชนจำนวนมากต้องการอ่าน ตราบเท่าที่ไม่ละเมิดหลักจริยธรรมที่ดีและกฎหมายหมิ่นประมาท

ข่าว คือ สิ่งที่ทำให้ประชาชนพูดถึง ยิ่งพูดถึงมากก็ยิ่งมีคุณค่ามาก

ข่าว คือ การรายงานเหตุการณ์ (การค้นพบ ความคิดเห็น และเรื่องราวทุกชนิดที่มีผลกระทบต่อผู้อ่าน) ที่เกิดขึ้น ได้อย่างถูกต้องและทันเหตุการณ์

ข่าว คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น สิ่งกระตุ้นที่ทำให้เกิดขึ้น และผลของสิ่งที่เกิดขึ้น

ข่าวประกอบด้วยกิจกรรมปัจจุบันทั้งหมดที่เป็นที่สนใจของคนทั่วไป และข่าวที่ดีที่สุด คือ ข่าวที่ทำให้ผู้อ่านสนใจมากที่สุด

นอกจากนี้นักวิชาการด้านหนังสือพิมพ์อีกหลายท่านได้ให้นิยามของข่าวไว้ ดังนี้

Becker (1992) ให้นิยามว่า ข่าว คือ เหตุการณ์ไม่ปกติที่สร้างระลอกคลื่นในกระแสปกติ (อ้างแล้ว, 2543 : 13)

Mencher (1997) กล่าวว่า ข่าว คือ ข้อมูลที่ประชาชนจำเป็นต้องใช้เพื่อการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน (อ้างแล้ว, 2543 : 14)

ไพศาล มังกรโชชา นักข่าวอาวุโส (อ้างถึงใน ศศิธร ยุวโกศล, 2545 : 8) ให้ความหมายว่า ข่าว คือ รายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม ต่อปัญหาความมั่นคงของชาติ ข่าวที่ดีต้องเที่ยงตรง ไม่ปิดบังข้อเท็จจริง ขณะเดียวกันไม่กู่ข่าวขึ้นมา ข่าวที่ดีนั้นไม่ใช่คิดถึงแต่ความเร็ว คิดแต่จะสร้างอารมณ์ ข่าวสยดสยอง ข่าวกามารมณ์ เพื่อค้ำเน็งถึงแต่การค้า ข่าวดีต้องมีประโยชน์ในการสร้างค่านิยมใหม่ เพราะหนังสือพิมพ์มีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกับสถาบันอื่นๆ สร้างสรรค์สังคมที่ดีกว่า สดใสกว่า สร้างความหวังใหม่ให้แก่คนยากจนบ้าง

Charnley (1965) กล่าวว่า ข่าวคือข้อมูลที่ได้รับการเผยแพร่ ซึ่งถูกสร้างขึ้นเพื่อให้สาธารณชนได้รับทราบถึงสิ่งที่กำลังดำเนินอยู่ จึงอาจกล่าวได้ว่า ข่าว คือ การรายงาน (report) เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่ปรากฏขึ้นในระยะเวลาเหมาะสม (timely) รัดกุม (concise) และถูกต้อง (accuracy) (อ้างแล้ว, 2545 : 8)

William L. Rivers (1984) ให้คำจำกัดความของคำว่าข่าวไว้ว่า คือ การรายงานอย่างทันทั่วถึง เกี่ยวกับเหตุการณ์ (events) ข้อเท็จจริง (facts) และความคิดเห็น (opinions) ที่ผู้คน

จำนวนมากให้ความสนใจ และอาจนิยามคำว่าข่าวได้ว่า เป็นสิ่งที่คนเราไม่ทราบเมื่อวานนี้ สิ่งที่ต้องอ่านต้องการทราบ สิ่งที่ยุติการตัดสินใจที่จะนำลงพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ และเป็นสิ่งที่มีความทันท่วงที หรือ รายงานเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของวันพรุ่งนี้ (อ้างแล้ว, 2545 : 8)

Robert Mcleish (1988) กล่าวว่า ข่าว คือ ข้อเขียนใหม่ น่าสนใจ และเป็นความจริง ข่าว เป็นสิ่งที่ผู้ฟังไม่รู้มาก่อน เป็นเรื่องที่ทันสมัย เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องหรือมีผลกระทบต่อผู้ฟังไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และเรื่องที่น่ามารายงานนั้นต้องเป็นความจริง (อ้างแล้ว, 2545 : 8)

ส่วนนงยุทธ รักษาศรี (2525) นิยามว่า ข่าว คือ รายงานเหตุการณ์ที่ผู้คนที่ให้ความสนใจ ในขณะที่ใดขณะหนึ่ง และข่าวที่ดีนั้นจะต้องเป็นข่าวซึ่งมีความสำคัญต่อผู้อ่าน และผู้อ่านมีความสนใจเป็นอย่างมาก (อ้างแล้ว, 2545 : 8)

สุภา ศิริมานนท์ (2525) ให้นิยามว่า ข่าวเป็นการรายงานเหตุการณ์หรือสถานการณ์ ที่มีความสำคัญและน่าสนใจ องค์ประกอบต่างๆ แสดงถึงความสนใจของผู้อ่านข่าว ได้นำเสนอในรูปของข่าว ผูกพันกับชีวิตของมนุษย์อย่างใกล้ชิด ดังที่ว่า ข่าวที่ดีที่สุด คือ ข่าวซึ่งเป็นที่น่าสนใจของผู้อ่านส่วนมาก (อ้างแล้ว, 2545 : 8)

ด้าน Ralph S. Izard (1973) กล่าวว่า ข่าว คือ เหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น และมีความสำคัญที่จะสร้างความสนใจให้แก่ผู้อ่านเป็นจำนวนมาก และข่าวที่สำคัญที่สุด คือ ข่าวที่สร้างความสนใจให้กับคนเป็นจำนวนมาก หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ข่าวสดที่มีคนจำนวนมากให้ความสนใจ (อ้างแล้ว, 2545 : 9)

จากนิยามที่กล่าวมา จะเห็นว่าบางท่านให้ความหมายโดยรวมไปถึงเรื่องของคุณค่าข่าว ซึ่งนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนมักใช้ในการพิจารณาว่า เหตุการณ์ใดเป็นข่าวหรือไม่ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบของข่าว ซึ่งองค์ประกอบของข่าวหรือคุณลักษณะของสิ่งที่มาเป็นข่าว ตามแนวคิดของนักวิชาการ และนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนนั้น สามารถสรุปได้ ดังนี้ (อ้างแล้ว, 2545 : 17-18)

1. ความทันต่อเหตุการณ์ (immediacy) หมายถึง ความรวดเร็วจับไว้ในกรรายงาน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ผู้รับสารได้ทราบทันที เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ย่อมเป็นสิ่งที่น่าสนใจของมนุษย์เราทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ที่แม้ว่าจะเกิดขึ้นในอดีตแต่เพิ่งนำมาเปิดเผย ก็จัดว่าเป็นองค์ประกอบของข่าวที่สร้างความน่าสนใจเช่นกัน

2. ความใกล้ชิด (proximity) หมายถึง เหตุการณ์ที่ใกล้ชิดกับตัวผู้รับสาร ทั้งทางด้านเวลา ระยะทาง และความคิด ไม่ว่าจะเป็นการรู้จักบุคคลในข่าว สถานการณ์ และสถานที่ที่เกี่ยวข้องในข่าว
3. ความสำคัญหรือความเด่น (prominence) ความเด่นในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นในด้านของบุคคล สถานที่ และสิ่งของ เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่สร้างความพอใจให้กับผู้รับสาร มักเป็นสิ่งที่ดึงดูดและกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น
4. ผลกระทบต่อเนื่อง (consequence) เป็นผลกระทบของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับมวลชน อาจเป็นผลกระทบทางความเป็นอยู่ การครองชีพ หรือทางสังคม ผลกระทบนี้อาจเกิดขึ้นโดยทางตรงหรือทางอ้อม
5. ความลึกลับซ่อนเงื่อน (mystery) หมายถึง เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วยังไม่สามารถคลี่คลายให้กระจ่าง หรือยังไม่สามารถเสาะหาสาเหตุที่แท้จริง แล้วมักกระตุ้นให้ผู้อ่านสงสัยใคร่ติดตามให้ถึงที่สุด
6. ความผิดปกติ (unusual) โดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วมักสนใจต่อสิ่งใดก็ตามที่แปลกหรือไม่เคยเห็นมาก่อน
7. ความขัดแย้ง (conflict) คนส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญอย่างมากต่อเหตุการณ์ที่มีความขัดแย้งหรือการเผชิญหน้า เช่น ความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ขัดแย้งทางอุดมการณ์ ขัดแย้งทางด้านความคิดทางเพศ ความขัดแย้งมีคุณค่าข่าวสูง เพราะธรรมชาติของมนุษย์มักอยากรู้อันตรายถึงสาเหตุของความขัดแย้งนั้น
8. องค์ประกอบทางด้านเพศ (sex) ความสนใจในเพศตรงข้ามเป็นธรรมชาติของมนุษย์และจัดเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวมากที่สุดก็ว่าได้ เช่น ความผิดปกติทางเพศ องค์ประกอบข้อนี้มีได้หมายถึงเรื่องเฉพาะระหว่างหญิงกับชายเท่านั้น แต่รวมไปถึงกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมด้วย เช่น การต่อสู้เพื่อแก้กฎหมายที่เสียเปรียบของสตรี เป็นต้น
9. ความน่าสนใจตามปุถุชนวิสัย (human interest) ความสนใจของมนุษย์ส่วนใหญ่มักเกี่ยวข้องกับอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ นับตั้งแต่โศกเศร้าไปจนถึงยินดีปรีดา รัก เกลียด

อิจจา กลัว ขบขัน ความปรารถนาดี ความโกรธแค้น ฯลฯ เหตุการณ์ที่มีองค์ประกอบ
เช่นนี้ ทำให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกร่วมทางอารมณ์กับบุคคลในข่าวด้วย

10. ความก้าวหน้า (progress) หมายถึง เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเจริญก้าวหน้าใน
สังคม การพัฒนา ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ความ
เปลี่ยนแปลงทางสังคม การศึกษา ซึ่งล้วนมีผลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน

เสถียร เขยประทับ (2542) กล่าวถึงเรื่องคุณค่าข่าวไว้ว่า ก่อนที่นักข่าวอาชีพจะเลือก
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาเป็นข่าว จะต้องพิจารณาคุณลักษณะของมันก่อน คุณลักษณะเหล่านี้เป็นที่
ทราบกันดี เพราะผู้ได้รับการศึกษาอบรมด้านหนังสือพิมพ์จะเริ่มต้นด้วยการจดจำองค์ประกอบ
ของข่าว เช่น การขัดแย้ง (Conflict) ความตึงเครียด (Tension) ความประหลาดใจ (Surprise)
ความก้าวหน้า (Progress) ชัยชนะ (Triumph) ความสำเร็จ (Achievement) ความหายนะ
(Disaster) ความปราชัย (Defeat) ความพินาศ (Destruction) ผล (Consequence) ผลกระทบ
(Impact) ความเด่น (Prominence) บุคลิกภาพ (Personality) ความแปลก (Novelty) ความ
ผิดปกติ (Unusual) ความทันเหตุการณ์ (Timeliness) ความสด (Freshness) ความใหม่
(Newness) ความใกล้ชิด (Proximity) เรื่องเร้าอารมณ์ (Human interest) การมีผลต่อความรู้สึก
(Appealing to emotion) ความชัดเจนและความแน่นอน (Clarity and certainty) (อ้างแล้ว, 2545
: 18)

จากแนวคิดการนิยามความเป็นข่าวนี้ จะเห็นว่า การนิยามข่าวให้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเป็น
เรื่องยาก แต่ละคนก็นิยามข่าวแตกต่างกันไปตามมุมมองของตน ในการวิจัยจึงนำแนวคิดนี้มาใช้
เพื่อวิเคราะห์ถึงการนิยามความเป็นข่าว และองค์ประกอบของสิ่งที่ควรนำเสนอเป็นข่าวในทัศนะ
ของกลุ่มพัฒนาเอกชน เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องกับการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์
นอกจากนี้ การวิเคราะห์เพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่ควรเป็นข่าวในทัศนะของกลุ่มพัฒนาเอกชน น่าจะเป็น
ประโยชน์ต่อการทำงานของหนังสือพิมพ์ ในการนำเสนอข่าวเพื่อเสริมสร้างกระบวนการประชา
สังคม

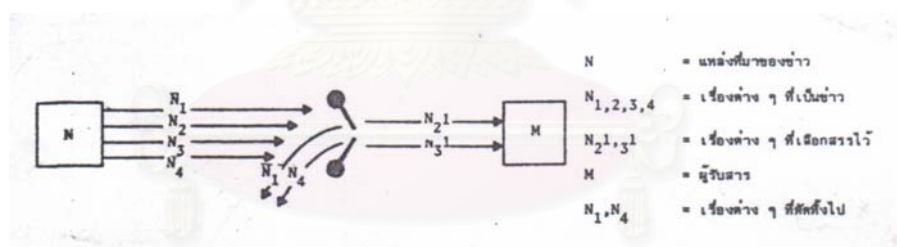
แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการประตูข่าวสาร (Gatekeeping Process)

การที่เหตุการณ์หรือประเด็นใดจะได้รับการคัดเลือกมานำเสนอเป็นข่าว นอกจากขึ้นอยู่กับ
คุณลักษณะของเหตุการณ์หรือประเด็นนั้นๆ แล้ว ยังขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลกลุ่มหนึ่งที่

ทำหน้าที่คัดเลือกข่าว ซึ่งได้แก่ ผู้สื่อข่าว หัวหน้าข่าว บรรณาธิการข่าว หรือบุคคลผู้มีหน้าที่ในการคัดเลือกข่าวคนอื่น ๆ บุคคลเหล่านี้เปรียบเสมือนกับผู้เฝ้าประตูข่าวสารหรือนายทวารข่าวสาร (Gatekeepers) ที่คอยปิด เปิดประตูให้ข่าวสารไหลไปสู่ผู้อ่าน โดยที่ข่าวสารจะถูกกลั่นกรองและนำมาคัดเลือกอย่างเป็นกระบวนการ และมีหลักเกณฑ์ (ธนิตา แสนคำ, 2543 : 1-2)

แนวคิดเกี่ยวกับผู้เฝ้าประตู (Gatekeepers) นี้ มาจากข้อเขียนของ Kurt Lewin (1947 อ้างถึงใน พิระ จิระโสภณ, 2547) ซึ่งให้ข้อสังเกตว่า ข่าวสารมักจะไหลผ่านช่องทางต่างๆ ที่ประกอบไปด้วยบริเวณประตู ที่จะมีการตัดสินใจโดยถือตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หรือโดยวินัยของผู้เฝ้าประตูเองว่า จะยอมให้ข่าวสารใดไหลผ่านไปได้หรือไม่ ซึ่งแนวคิดนี้ได้ถูกนำมาใช้กับลักษณะการไหลของข่าวสารในกระบวนการสื่อสารมวลชน

D.M. White (1950) ได้ใช้แนวคิดนี้ ในการศึกษากิจกรรมของบรรณาธิการข่าวโทรเลขของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นอเมริกันฉบับหนึ่ง ซึ่งกิจกรรมในการตัดสินใจคัดเลือกข่าวเพื่อตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์นี้มีส่วนคล้ายกับหน้าที่ผู้เฝ้าประตู (อ้างแล้ว, 2547) โดยมีกระบวนการตามแบบจำลอง ดังนี้

แผนภาพที่ 1 แบบจำลองผู้เฝ้าประตูของ White (1950 อ้างถึงใน พิระ จิระโสภณ, 2547)

แบบจำลองนี้แสดงให้เห็นว่า จากต้นตอแหล่งข่าว (สำนักข่าวโทรเลขหรือโทรพิมพ์) จะมีข่าวสารจำนวนมากส่งมายังสำนักงานหนังสือพิมพ์ หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ต่างๆ บรรณาธิการข่าวจะทำหน้าที่คัดเลือกข่าวสารเพียงบางชิ้น เพื่อตีพิมพ์หรือออกอากาศ ข่าวสารที่ถูกคัดเลือกนี้จะถูกตัดแต่งให้เหมาะสมกับเวลา เนื้อที่หรือลักษณะสื่อ เพื่อส่งไปยังผู้อ่าน ผู้ฟังหรือผู้ชม

แบบจำลองของ White อธิบายอย่างง่าย ๆ ถึงบทบาท “ผู้เฝ้าประตู” ของสื่อมวลชน ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว อาจจะมีขั้นตอนสลับซับซ้อนกว่านี้ เช่น ข่าวโทรเลขโทรพิมพ์ที่ส่งมานั้น ก่อนที่

จะส่งมาก็จะต้องมีการกลั่นกรองมาก่อนจากผู้สื่อข่าว ซึ่งทำหน้าที่ “ผู้เฝ้าประตู” คือ เลือกว่าจะทำรายงานข่าวไหน หรือไม่ทำข่าวไหนบ้าง และเมื่อข่าวโทรพิมพ์นั้นถูกส่งมายังสำนักพิมพ์ หรือสถานีวิทยุโทรทัศน์ ก็จะถูกกลั่นกรองจากบรรณาธิการ หรือหัวหน้าข่าวในระดับสูงอีกที (อ้างแล้ว, 2547)

Merill and Lowenstein (1971) ประมวลปัจจัยทางสังคมวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกผลิตเนื้อหาของสื่อมวลชน (Gatekeeping Process) เป็นปัจจัยแวดล้อมภายนอก (environment factor) กับปัจจัยภายใน (internal factor) (อ้างแล้ว, 2547)

ปัจจัยแวดล้อมภายนอก หมายถึง สภาพทางภูมิศาสตร์ บรรยากาศและอิทธิพลทางการเมือง เศรษฐกิจ บรรทัดฐานทางสังคมวัฒนธรรม โครงสร้างพื้นฐานของการสื่อสารมวลชน (การมีอยู่ของวัตถุดิบทางด้านข่าวสาร เช่น สำนักข่าว แหล่งข่าวต่างๆ ตลอดจนทรัพยากรเทคโนโลยีสนับสนุน) รวมทั้งตัวผู้รับสาร และทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพที่จะเข้ามาสู่วิชาชีพ

ส่วนปัจจัยภายในเป็นอิทธิพลจากการจัดการและลักษณะองค์กร ที่เป็นทั้งองค์กรที่มีบทบาทและพันธกิจทางสังคม (social role) กับการเป็นองค์กรที่มุ่งแสวงหากำไรทางธุรกิจ (business role) ในเวลาเดียวกัน ดังนั้นระบบการจัดการทางธุรกิจจึงเข้ามามีอิทธิพลต่อการผลิตข่าวสาร ที่ถือเป็นสินค้าขององค์กรธุรกิจที่จะต้องแข่งขันทางการตลาดกับคู่แข่งอื่นๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนำกำไรและรายได้ให้กับเจ้าของและผู้ลงทุน

ปัจจัยภายในอีกประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการผลิตข่าวสารคือ ผู้ปฏิบัติงานสื่อมวลชน โดยเฉพาะผู้อยู่ในฝ่ายบรรณาธิการด้านเนื้อหาข่าวสารประจำวันที่ทำหน้าที่แสวงหาคัดเลือก ประมวลข่าวสารก่อนผลิตและเผยแพร่จำหน่ายออกไปสู่สาธารณะ บุคคลหรือคณะบุคคลที่ทำหน้าที่ เช่น นักข่าว-ช่างภาพ บรรณาธิการข่าว-ภาพ บรรณาธิการฝ่ายเรียบเรียง ตกแต่งเนื้อหาข่าวสาร ฯลฯ หรือเรียกรวมๆ ว่า กองบรรณาธิการนี้ ทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าประตูหรือผู้รักษาประตูข่าวสาร (gatekeepers)

จากการศึกษาพบว่า ปัจจัยกำหนดการทำหน้าที่ gatekeeping ของบุคลากรฝ่ายข่าวหรือขององค์กรสื่อมวลชนด้านข่าวสาร โดยทั่วไปมีดังนี้

- มูลค่าหรือคุณค่าข่าว (news values) คือ องค์ประกอบของเหตุการณ์เรื่องราวต่างๆ ที่ทำให้เหตุการณ์เรื่องราวนั้นมีค่าในเชิงข่าว (news-worthiness) คือ ทำให้คนสนใจ

อยากรู้ เช่น มีผลกระทบต่อคนจำนวนมาก มีการขัดแย้งต่อสู้กัน มีความใกล้ชิดหรือมีความผูกพันทางสังคมและวัฒนธรรม มีความทันสมัย ทันเวลา เป็นสิ่งไม่คาดคิดคาดฝัน เป็นเรื่องแปลก เรื่องลึกลับมีเงื่อนงำ เป็นเรื่องทางร้าย ทางลบ เป็นเรื่องของคนดัง คนสำคัญมีชื่อเสียง เป็นเรื่องอื้อฉาวและเรื่องเพศ เป็นเรื่องเร้าอารมณ์ความสนใจของมนุษย์ปุถุชนทั่วไป เป็นต้น

- นโยบายองค์กร / นโยบายข่าว
- ผู้รับสาร (ตลาดผู้ซื้อ ผู้บริโภค)
- กฎหมายและนโยบายของรัฐ / นักการเมือง
- ผู้ซื้อเนื้อที่ / เวลา โฆษณา
- มาตรฐานข้อกำหนดทางวิชาชีพ (องค์กรวิชาชีพ / เพื่อร่วมวิชาชีพ)
- เจ้าของ / ผู้ลงทุน
- บรรทัดฐานทางสังคม / วัฒนธรรม
- กลุ่มกดดันทางสังคมต่างๆ
- ข้อจำกัดทางเทคโนโลยี / ปริมาณ เนื้อที่เวลาของสื่อ / เส้นตายของเวลาการส่งต้นฉบับ

ปัจจัยเหล่านี้ แต่ละด้านอาจมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจแตกต่างกันไป แล้วแต่องค์กรสื่อแต่ละแห่ง และผู้ปฏิบัติวิชาชีพสื่อแต่ละคน ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากเนื้อหาข่าวสารประจำวันที่ปรากฏในสื่อต่างๆ บางสื่ออาจให้ความสำคัญกับมูลค่าข่าวสารบางด้าน เช่น เรื่องเร้าอารมณ์ความสนใจ บางสื่ออาจเน้นผลกระทบ และบางสื่ออาจมองผู้อ่านในเชิงตลาดของผู้ซื้อผู้บริโภคเป็นสำคัญ จึงเน้นการสร้างความดึงดูดใจในการขาย แต่บางสื่ออาจมุ่งรักษามาตรฐานวิชาชีพที่มีข้อกำหนดเรื่องจริยธรรมเป็นสำคัญ ดังนั้นข่าวบางข่าวที่ขายได้แต่ไร้สาระ ไม่มีประโยชน์กับสังคม และอาจทำร้ายจิตใจผู้ตกเป็นข่าว หรือเป็นตัวอย่างไม่ดีกับสังคม สื่อที่มีมาตรฐานก็จะตัดสินใจไม่นำเสนอข่าวนี้เป็นต้น

จากแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการประจักษ์ข่าวสาร จะเห็นได้ว่า ในการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ ย่อมจะต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกโดยบุคคลหลายๆ ฝ่ายในองค์กรหนังสือพิมพ์ ซึ่งทำหน้าที่เปรียบเสมือนกับผู้เฝ้าประตูที่คอยปิด เปิดประตูข่าวสาร เพื่อกลั่นกรองและเลือกสรรข่าวที่จะไหลไปสู่ผู้อ่าน ทั้งนี้ มีปัจจัยหลายๆ อย่างที่มีอิทธิพลต่อการคัดเลือกข่าวของนักวิชาชีพหนังสือพิมพ์ การนำแนวคิดนี้มาวิเคราะห์การนำเสนอข่าว จึงน่าจะสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดการทำงานของหนังสือพิมพ์

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างวาระหรือประเด็นข่าวสารสาธารณะ (Agenda Setting)

นอกเหนือจากการทำหน้าที่เป็นผู้เฝ้าประตู (Gatekeepers) เพื่อคัดเลือกข่าวสารที่จะนำเสนอแล้ว สื่อมวลชนยังมีหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การกำหนดวาระข่าวสารให้กับสังคม ดังที่ M.E. McCombs and D.L. Shaw (1972 อ้างถึงใน ชลาพันธ์ อุปกิจ, 2545 : 32) กล่าวไว้ว่า

การกำหนดวาระข่าวสารหรือเรื่องเพื่อพิจารณาของสื่อมวลชน หมายถึง การที่สื่อมวลชนให้ความสนใจต่อประเด็นหรือหัวข้อที่เกี่ยวกับปัญหาในเรื่องต่างๆ จนทำให้ประชาชนได้รับทราบ และตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นปัญหานั้นตามไปด้วย นั่นคือ สื่อมวลชนมีอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชน ที่จะรับรู้ถึงความสำคัญในเรื่องต่างๆ ที่สื่อมวลชนเป็นผู้นำเสนอ M.E. McCombs and D.L. Shaw (1976) ยังได้นำเสนอแบบจำลองการกำหนดวาระข่าวสารหรือข้อพิจารณาโดยสื่อมวลชน ดังแผนภาพที่ 2 ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเด็นปัญหา	ความเอาใจใส่ของสื่อมวลชน ที่มากน้อยต่างกันไป	การรับรู้ของสาธารณชนที่ตามมา ต่อประเด็นปัญหาต่างๆ เหล่านั้น
X ₁	<input type="text"/>	X ₁
X ₂	<input type="text"/>	X ₂
X ₃	<input type="text"/>	X ₃
X ₄	<input type="text"/>	X ₄
X ₅	<input type="text"/>	X ₅
X ₆	<input type="text"/>	X ₆

แผนภาพที่ 2 แบบจำลองการกำหนดวาระข่าวสารหรือเรื่องเพื่อพิจารณาของ M.E. McCombs and D.L. Shaw (1976 อ้างถึงใน เดนิส แมคเควล และ สเวน วินดาห์ล, 2537 : 104)

แบบจำลองนี้ แสดงให้เห็นถึงประเด็นปัญหาหรือเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งแสดงด้วย x_1 x_2 x_3 x_4 x_5 x_6 ที่มีขนาดเท่ากันทางซ้ายมือ จากนั้นเมื่อสื่อมวลชนนำประเด็นข้างต้นไปนำเสนอให้สาธารณชนได้ทราบ โดยมีการเน้นในเชิงปริมาณและความถี่ ในแต่ละเรื่องให้มีความสำคัญที่แตกต่างกัน ซึ่งแสดงผลด้วยรูปแท่งตามแนวนอน ส่วน X_1 X_2 X_3 X_4 X_5 X_6 ที่มีขนาดไม่เท่ากันทางขวามือนั้น เป็นระดับของการรับรู้ของสาธารณชนที่มีต่อประเด็นปัญหาต่างๆ อันเป็นผลมาจากการที่สื่อมวลชนเน้น และให้ความสำคัญต่อเรื่องใดมากหรือเรื่องใดน้อย ก็จะได้รับพิจารณาจากสาธารณะว่ามีความสำคัญมากหรือน้อยตามไปด้วย ดังจะเห็นได้ว่า X_1 X_4 และ X_6 นั้น แสดงถึงการที่สาธารณชนตระหนักถึงความสำคัญมากที่สุด ส่วน X_2 X_3 และ X_5 นั้น

สาธารณชนให้ความสำคัญรองลงมา ซึ่งสอดคล้องกับการที่สื่อมวลชนกำหนดให้เห็นถึงความสำคัญและการนำเสนอ

จะเห็นได้ว่า สื่อมวลชนทำหน้าที่ในการจัดลำดับและให้ความสำคัญในการเสนอข่าวสาร เหตุการณ์ต่างๆ บางเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมเท่านั้น เพื่อให้ประชาชนได้พิจารณาและเห็นคล้อยตามว่า เป็นเรื่องสำคัญที่ควรให้ความสนใจมากที่สุดและรองลงมาตามลำดับในช่วงเวลานั้นๆ (ชลาลัย ฤกษ์, 2545 : 33-34)

อย่างไรก็ตาม สัมฤทธิ์ผลของการไหลเวียนของสารสนเทศ ตามทฤษฎีการกำหนดวาระข่าวสารนั้น มักขึ้นอยู่กับทั้งด้านของสื่อมวลชนเองและด้านของผู้รับสารด้วย มิใช่เพียงด้านใดด้านหนึ่ง แม้ว่าสื่อมวลชนจะเป็นผู้เริ่มต้นในการนำเสนอข่าวสารก็ตาม

กล่าวคือ โดยทั่วไปเมื่อเกิดเหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาขึ้นในสังคม ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสื่อมวลชนจะพิจารณาโดยการประเมินคุณค่าของข่าว เพื่อให้ทราบว่าคุณค่าของข่าวที่มีอยู่นั้น อยู่ในระดับใด จากนั้นจึงพิจารณาเลือกใช้สื่อที่เหมาะสม เช่น การนำเสนอข่าวทางโทรทัศน์ ข่าวนั้นจะได้รับความสนใจจากผู้รับสารอย่างรวดเร็ว แต่ความคงทนของข่าวนั้นจะอยู่ได้ไม่นานนัก ในขณะที่การเสนอข่าวผ่านสื่อสิ่งพิมพ์จะดำเนินไปอย่างช้าๆ แต่ก็สามารถอยู่ได้นานกว่า การที่สื่อมวลชนประเภทต่างๆ มีการเสนอข่าวที่มีหัวข้อข่าวอย่างเดียวกันหรือคล้ายกัน จะมีกลวิธีและรายละเอียดในการนำเสนอที่แตกต่างกัน เพื่อดึงดูดความสนใจของผู้รับสาร และแม้ว่าข่าวสารนั้นจะเหมาะสมกับชนิดของสื่อแล้วก็ตาม ก็อาจจะยังไม่เพียงพอ จึงต้องจัดวางข่าวสาร เพื่อช่วยให้เกิดความเด่นสะดุดตา อันเป็นปัจจัยหนึ่งในการส่งเสริมความนิยมในการจัดวาระข่าวสารอีกด้วย (สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร, 2533 : 145-147)

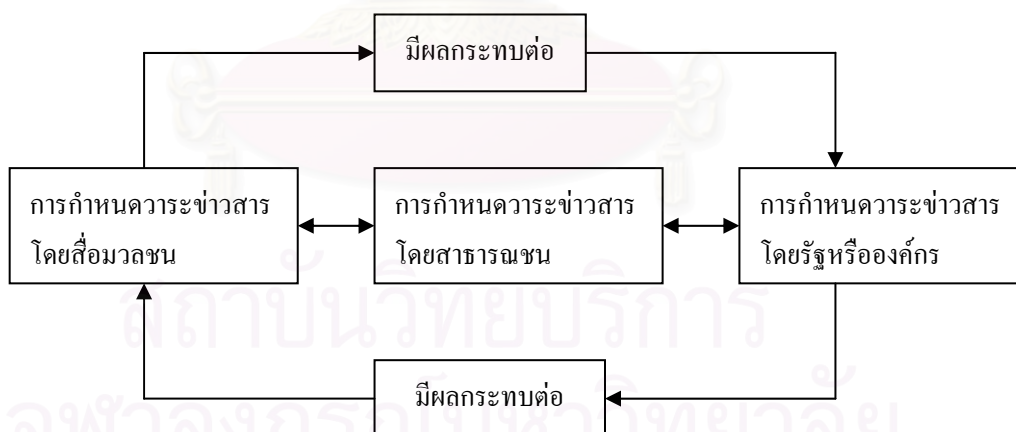
สำหรับองค์หรือระดับความเข้มข้นของข่าว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งในการเสริมบทบาทของการจัดวาระข่าวสาร ซึ่งสามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ (อึ้งแล้ว, 2533 : 147)

1. การเพิ่มหรือขยายพื้นที่ของข่าวนั้นให้มากกว่าปกติ ข่าวที่มีกรอบใหญ่กว่าข่าวอื่น ตลอดจนขนาดของตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่กว่า ย่อมทำให้ผู้อ่านเห็นได้อย่างชัดเจนกว่าข่าวอื่น
2. ความถี่ในการรายงานข่าว การนำเสนอข่าวที่มีจำนวนครั้งที่สูง เป็นการตอกย้ำความสนใจให้กับผู้รับสารมากขึ้น

3. ระยะเวลาในการนำเสนอข่าวสาร ระยะเวลาที่มีความหมายใกล้เคียงกับความถี่ แม้ว่าข่าวสารจะถูกรายงานบ่อย แต่ถ้าถูกนำเสนออยู่ได้ไม่นานแล้วเลิกไป ก็จะทำให้การจัดวางข่าวสารหมดบทบาทลงไปด้วย

อย่างไรก็ตาม กระบวนการกำหนดวาระข่าวสารหรือประเด็นเรื่องพิจารณาในสังคมนั้น เกี่ยวข้องกับ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชนชั้นนำในสังคมหรือกลุ่มผู้บริหารทางการเมือง ที่เป็นผู้กำหนดนโยบายของสังคมหรือชุมชน หรือในระดับประเทศ กลุ่มที่ 2 คือ สื่อมวลชนซึ่งทำการกำหนดวาระข่าวสาร โดยพิจารณาจากคุณค่าของข่าวและความต้องการของผู้รับสาร และกลุ่มที่ 3 คือ ผู้รับสารหรือสาธารณชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับอิทธิพลจากการกำหนดวาระข่าวสารโดยสื่อมวลชน แต่ก็มีอิทธิพลต่อการกำหนดวาระข่าวสารของหนังสือพิมพ์และการกำหนดนโยบายให้กับผู้บริหารประเทศด้วย (McQuail, 1987 อ้างถึงใน ชลาพันธ์ อุปกิจ, 2545 : 36-37)

Rogers and Dearing (1988 อ้างถึงใน ชลาพันธ์ อุปกิจ, 2545 :37) ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลที่มีบทบาทในการกำหนดวาระข่าวสารในสังคมทั้ง 3 กลุ่ม ด้วยแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 3 แสดงกระบวนการกำหนดวาระข่าวสารในสังคมของ Rogers and Dearing (1988 อ้างถึงใน ชลาพันธ์ อุปกิจ, 2545 :37)

จากแผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 3 กลุ่มของ Rogers and Dearing (1988) ข้างต้น แสดงให้เห็นว่า การกำหนดวาระข่าวสารของสื่อมวลชน มีอิทธิพลโดยตรงต่อการ

กำหนดวาระข่าวสารของสาธารณะและการกำหนดนโยบายของรัฐหรือองค์กร ส่วนสาธารณะก็มีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐ และการกำหนดนโยบายของรัฐหรือองค์กรก็มีผลกระทบต่อสื่อมวลชนเช่นกัน ในขณะที่เดียวกัน การกำหนดวาระข่าวสารของสื่อมวลชนและของสาธารณชนก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างวาระหรือประเด็นข่าวสารสาธารณะนี้ จะนำมาใช้วิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาที่หนังสือพิมพ์กำหนดวาระข่าวสารให้กับประชาชน เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องกับประเด็นปัญหาที่กลุ่มพัฒนาเอกชนให้ความสำคัญ

แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มพัฒนาเอกชน

กลุ่มพัฒนาเอกชน ประกอบด้วย

1. องค์กรพัฒนาเอกชน
2. องค์กรประชาชน

องค์กรพัฒนาเอกชน

องค์กรพัฒนาเอกชน หรือ Non-Governmental Organizations (NGOs) เป็นองค์กรที่ไม่แสวงกำไร (non-profit) ไม่เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง (non-partisan) คำที่มีความหมายในการทำงานเดียวกับ Non-Governmental Organizations คือคำว่า Private Voluntary Organization (PVO) หรือ องค์กรอาสาสมัครเอกชน ซึ่งจะให้ความหมายที่เน้นความสมัครใจของผู้ที่เข้ามาทำกิจกรรมขององค์กรประเภทนี้ (จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร, 2542 : 61) คำที่ใช้เรียกชื่อองค์กร (Terminology) ที่เรียกตัวเองว่า องค์กรพัฒนาเอกชนนั้น ในต่างประเทศมีคำเรียกชื่อแตกต่างกันไปแล้วแต่ประเทศ เช่น ฝรั่งเศสใช้ Social Economy และ Third Sector อังกฤษใช้ Private Voluntary Association เยอรมันใช้ Public-Service Sector สหรัฐอเมริกาใช้ Nonprofit Organizations, Nonprofit Sector และ Third Sector หรือ ภาคที่สามที่ไม่ใช่ภาคราชการและไม่ใช่ภาคเอกชนที่มุ่งแสวงหาผลกำไร (สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และ สุรพล มุลละดา, 2544 : 16)

สำหรับความหมายในบริบทของสังคมไทย จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร (2542 : 62) ได้ให้ความหมายขององค์กรพัฒนาเอกชนว่า หมายถึง องค์กรที่เป็นอิสระจากหน่วยราชการ รวมตัวกันขึ้นตามกลุ่มวิชาชีพ กลุ่มศึกษา กลุ่มสนใจ หรือกลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อที่จะดำเนินบทบาท

ในการช่วยคลี่คลายปัญหาในสังคม บริการสังคม พัฒนาสังคม รวมทั้งสร้างความมั่นคงทางสังคม โดยมีได้แสงกำไรหรือผลประโยชน์ใดๆ ในสังคมไทย องค์กรพัฒนาเอกชน คือ มูลนิธิหรือสมาคม รวมทั้งกลุ่มคณะกรรมการหรือชมรม ซึ่งอาจจะไม่ได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิหรือสมาคมอย่างเป็นทางการ แต่ได้มีบทบาทในการดำเนินการด้านต่างๆ ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

บัณฑิต อ่อนดำ (2536 : 307-314) ได้กล่าวถึงองค์กรพัฒนาเอกชนไทยในยุคปัจจุบันว่า เกิดขึ้นหลังจากการสิ้นสุดของแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 และมีวิวัฒนาการ ดังนี้

ระยะแรก (2510-2519) ในช่วงนี้เกิดโครงการบูรณะชนบท (2510) ซึ่งมี ดร. ป่วย อิงภากรณ์ เป็นบุคคลสำคัญในการร่วมก่อตั้ง สมาคาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา (2516) และมูลนิธิพีริชเนามัน สตีฟตุ้ง (2518) เป็นต้น ผู้ที่ริเริ่มและจัดตั้งขึ้นมักเป็นองค์กรจากต่างประเทศ หรือปัจเจกชน เช่น อาจารย์มหาวิทยาลัย ข้าราชการ และผู้ที่มีฐานะดี

ระยะที่สอง (2520-2529) หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เกิดองค์กรพัฒนาเอกชนขนาดเล็กเพิ่มมากขึ้น ซึ่งองค์กรเหล่านี้ริเริ่มและจัดตั้งโดยนักพัฒนา บัณฑิตได้สรุปถึงมิติในการพัฒนาที่สำคัญในระยะนี้ว่า ได้แก่

1. กิจกรรมที่ทำเกี่ยวข้องกับปัญหาของท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด
2. แนวความคิดเรื่องการพึ่งตนเองได้รับความสนใจมากขึ้น
3. ความพยายามในการสร้างองค์กรชาวบ้าน โดยผ่านกระบวนการศึกษา

นอกจากนี้ กระแสในด้านการพัฒนายังแบ่งได้เป็น 2 กระแส คือ การสร้างองค์กรประชาชน โดยวิธีการปลูกจิตสำนึก และ ความสนใจด้านวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวบ้าน หรือที่เรียกกันว่า แนววัฒนธรรม

ระยะที่สาม (2530-ปัจจุบัน) มีการตั้งคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชนพัฒนาชนบท (กป.อพช.) ขึ้นในปี 2529 ในช่วงนี้จึงเป็นระยะแห่งการสร้างเครือข่ายทั้งระหว่างองค์กรและระหว่างชาวบ้าน บัณฑิตได้แบ่งองค์กรพัฒนาเอกชนออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. องค์กรพัฒนา ซึ่งเน้นเรื่องงานพัฒนา ที่ส่วนใหญ่เป็นงานในชนบท 2. องค์กรสิทธิ ซึ่งมีบทบาทในการเรียกร้องสิทธิให้แก่ประชาชน

เดช พุ่มคชา (2542 : 110-111) ได้กล่าวถึงบทบาทและภารกิจขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่นอกเหนือจากการช่วยเหลือบนพื้นฐานของการกุศล และการสงเคราะห์อย่างเป็นระบบว่า มีหลายลักษณะ ที่สำคัญได้แก่

งานพัฒนาและสร้างจิตสำนึก เป็นงานที่มุ่งให้ความรู้พื้นฐานหรือความชำนาญบางอย่างแก่กลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้สามารถตระหนักถึงที่มาที่ไปของสภาพปัญหา จะได้เข้าใจตนเองและสามารถยกระดับการช่วยเหลือตัวเองผ่านกิจกรรมที่ทำ เข้าใจสิทธิผลประโยชน์ในคุณค่าของมนุษย์ การเป็นพลเมืองของสังคม รวมทั้งการพัฒนาคุณธรรมและจิตใจของการรับใช้ตนเองและผู้อื่นอย่างมีคุณค่า

งานส่งเสริมและพัฒนาการรวมกลุ่ม องค์กรพัฒนาเอกชนให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อทำกิจกรรมการพัฒนา เพราะเชื่อว่าการที่ประชาชนจะสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ดีและต่อเนื่อง จะต้องอาศัยความเป็นกลุ่มรองรับ จึงมีการส่งเสริมและพัฒนาการรวมกลุ่มประเภทต่างๆ

งานศึกษา เผยแพร่ และรณรงค์ องค์กรพัฒนาเอกชนเชื่อว่าการพัฒนาสังคมเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบ ที่ทุกคนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วย ดังนั้นจำเป็นต้องศึกษาให้รู้และเข้าใจถึงสภาพและสาเหตุของปัญหา ทั้งในส่วนกว้างและระดับใกล้ตัวประชาชน ผลการศึกษาดังกล่าวจะช่วยให้สามารถร่วมกันกำหนดงานกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังมุ่งให้ประชาชนในวงกว้างได้รับรู้ผลการศึกษา เพื่อให้สาธารณชนตระหนักยอมรับ เข้าใจ และมีส่วนช่วยแบ่งเบางานพัฒนาของสังคม ทั้งด้านป้องกันและแก้ไข

งานริเริ่มผลักดันและเสนอแนะทางเลือก องค์กรพัฒนาเอกชนมักมีความฉับไวในการตัดสินใจริเริ่มกิจกรรมแบบนำร่องทดลองขึ้นก่อน เมื่อได้ผลก็นำออกเผยแพร่ เพื่อให้มีการขยายผลหรือปรับเปลี่ยนนโยบายด้านนั้น

เดช พุ่มคชา ยังกล่าวเสริมว่า องค์กรพัฒนาเอกชนเป็นวิธีการมากกว่าเป้าหมาย คือ เป็นวิธีการเสริมให้กลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้ด้อยโอกาสได้เป็นผู้ปฏิบัติการ (Actor) เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับตนเอง องค์กรพัฒนาเอกชนเป็นตัวเสริม (อ้างอิง, 2542 : 119-120)

ภูมิธรรม เวชยชัย กล่าวว่า บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนมี 3 ลักษณะด้วยกัน ดังนี้ (อ้างถึงใน สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และ สุรพล มุละดา, 2544 : 33-34)

1. ทำหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และปูพื้นฐานในการแก้ไขปัญหาระยะยาวของประชาชน
2. ทำหน้าที่ในการศึกษา รวบรวมปัญหาต่างๆ ในสังคม และรณรงค์เผยแพร่ปัญหาต่างๆ ต่อสาธารณชน ซึ่งเป็นการดึงความร่วมมือของประชาชนทั้งสังคม ให้มีส่วนร่วมรับรู้ และเป็นการสร้างสำนึกร่วมกันของคนทั้งสังคม
3. บทบาทในด้านการเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิต และผลิตบุคลากรที่ดีให้แก่สังคม

โคทม อารียา ให้ความเห็นว่า องค์กรพัฒนาเอกชนมีหลายความคิด หลายรูปแบบ บางองค์กรก็มีแนวคิดที่เหมือนกับรัฐ เช่น เน้นบริการต่างๆ ที่ให้แก่ชุมชน แต่มีองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่งที่ไม่ค่อยสนใจการบริการต่อชุมชน แต่เน้นเรื่องการสร้างจิตสำนึก ซึ่งสามารถสรุปได้เป็น 3 อย่าง คือ (อ้างถึงใน สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และ สุรพล มุละดา, 2544 : 35-37)

1. การนำ หมายถึง บางเรื่องที่รัฐไม่ได้ปฏิบัติ แต่ไม่ได้หมายความว่าองค์กรพัฒนาเอกชนจะไปแทนที่ได้ แต่อาจจะมีโครงการที่ทำการเรียนรู้ปัญหา เพื่อที่จะมีข้อมูล อาจจะทำวิจัยควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมเพื่อนำปัญหามาเผยแพร่ให้สังคมรับรู้ และอีกส่วนหนึ่งทำหน้าที่เป็นกลุ่มผลักดันเพื่อให้เกิดการยอมรับและเปลี่ยนแปลงนโยบายในระดับกว้าง ทั้งนี้ องค์กรพัฒนาเอกชนต้องไม่ใช่เครื่องมือของรัฐ และในบางครั้งต้องคอยถ่วงดุลกับรัฐ และกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ นอกจากนี้ องค์กรพัฒนาเอกชนจะต้องส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาจิตสำนึก ทั้งในระดับชุมชนและในระดับกว้าง
2. การทำ ถ้าไม่มีกิจกรรมในพื้นที่ ก็จะมีแต่แนวความคิดลอยๆ ความคิดบางอย่างอาจจะดูดี แต่เมื่อนำไปปฏิบัติอาจจะมีอุปสรรค ความคิดที่ผ่านการปฏิบัติแล้ว มีตัวอย่างความสำเร็จ มีรายละเอียดในทางรูปธรรมอย่างเพียงพอ จึงจะเป็นความคิดที่แพร่หลายออกไปได้ และสามารถโน้มน้าวให้เกิดความเชื่อถือและปฏิบัติตาม

3. การเตือน องค์กรพัฒนาเอกชนควรทำหน้าที่ตรวจสอบการกระทำบางอย่างของรัฐ เสนอข้อคิดเห็นในฐานะกระบอกเสียงของประชาชน ซึ่งการเตือนนี้ควรกระทำด้วยความสุภาพ และเตือนโดยการเสนอแนะทางเลือกหรือทางออก

กวิน ชูติมา ได้แยกแยะลักษณะการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนออกเป็น 4 ลักษณะ คือ (อ้างถึงใน สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และ สุรพล มุละดา, 2544 : 37)

1. องค์กรให้บริการ (Service Providers) ทำหน้าที่ให้บริการแบบสังคมสงเคราะห์ โดยเฉพาะกิจกรรมด้านสาธารณสุข
2. องค์กรเสริมความเข้มแข็งให้ประชาชน (Empowerment NGOs) เน้นเรื่องการให้ความรู้ การให้การศึกษานอกระบบ
3. องค์กรสนับสนุน (Support NGOs) มีกิจกรรมด้านการสนับสนุน บิอนสิ่งต่างๆ ให้กับองค์กรที่ทำงานระดับรากหญ้ากับประชาชน (grassroot)
4. องค์กรร่วม หรือ องค์กรเครือข่าย (Umbrella or Network NGOs) พยายามเชื่อมโยง องค์กรพัฒนาเอกชนที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ให้มาทำงานร่วมกันในลักษณะของ เครือข่าย

ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2539) กล่าวถึงองค์กรพัฒนาเอกชนว่า เป็น sector ที่สำคัญ เป็น facilitator ของประชาสังคม ถ้าภาค Civil Society จะแข็งแรงได้ NGO จะเป็น ingredient ที่สำคัญตัวหนึ่ง NGO เป็นเหมือนครูที่คอยกระตุ้นให้เกิดพลัง แต่ไม่ใช่ไปชี้นำชาวบ้าน (อ้างถึงใน ชูชัย ศุภวงศ์, 2540 : 115)

เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2538) ก็ได้กล่าวถึงบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนกับประชาสังคมว่า NGO เป็นของดี แต่เราต้องทำให้ NGO เป็นส่วนของประชาสังคมมากขึ้น ถ้ายังย่ำว่าต้องเป็น NGO ต้อง NGO ทำ ก็แปลว่า ยังเข้าไปทำแทนประชาชน เป็นคนดีที่อาสาเข้าไปทำแทนเขา ถ้ายังมีแต่ NGO ประชาสังคมถูกทุบง่าย ต้องสร้างและระดมพลังอื่นๆ เข้ามาร่วม (อ้างแล้ว, 2540 : 88)

อย่างไรก็ตาม แม้องค์กรพัฒนาเอกชนในประเทศไทยจะมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างประชาสังคม แต่ประชาสังคมกับองค์กรพัฒนาเอกชนย่อมไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ประชาสังคมต้องประกอบไปด้วย คนธรรมดาทั่วไปที่มีความสนใจประเด็นปัญหาร่วมกัน โดยมีหรือไม่มีองค์กรพัฒนาเอกชนให้ความสนับสนุนก็ได้ (อนุชาติ พวงสำลี และคณะ, 2542 อ้างถึงใน จามะรี เชียงทอง, 2543 : 51)

องค์กรประชาชน

อคิน รพีพัฒน์ (2527) กล่าวถึงลักษณะขององค์กรประชาชน (คณะกรรมการชุมชนแออัด) ว่า จะต้องเป็นตัวแทนที่แท้จริง และกระทำการต่างๆ บนพื้นฐานแห่งความต้องการของผู้อยู่อาศัยในชุมชน มิใช่ตั้งเพื่อทำงานให้หน่วยงานหรือองค์กรภายนอก โดยหลักการแล้วคณะกรรมการชุมชนจะต้องเป็นอิสระปราศจากการควบคุม และต้องมีอำนาจที่แท้จริงในการตัดสินใจ มีความคิดริเริ่ม และมีสิทธิส่วนรวมในทุกๆ ด้านของสังคม (อ้างถึงใน สายพิรุณ น้อยศิริ, 2530 : 17)

ดิเรก เต็งจำรูญ (2525) ให้ทัศนะว่า การพัฒนาควรจะหมายถึงการรวมพลังประชาชน แล้วจัดตั้งเป็นองค์กรของประชาชนเอง และได้มาซึ่งอำนาจในการเปลี่ยนแปลงแก้ไขสถานการณ์ของเขาเอง ด้วยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันคิดปรึกษาหารือ วางแผน และร่วมกันทำ และประการสุดท้ายย่อมได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้น และมีได้หมายเพียงการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น หรือเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจ แต่จักต้องครอบคลุมทุกด้านที่เกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ (อ้างแล้ว, 2530 : 17-18)

ส่วนบัณฑิต อ่อนดำ (2525) มีความเห็นว่า การจัดตั้งองค์กรประชาชนเป็นผลมาจากทัศนะเกี่ยวกับสาเหตุความยากจน อันเป็นปัญหาหนึ่งของการพัฒนา และการวิเคราะห์สาเหตุของความยากจน ทำให้เห็นชัดเจนว่า ผู้ไร้อำนาจเท่านั้นจะเป็นผู้ที่แก้ไขปัญหาคือความยากจนอย่างแท้จริง ผู้ไร้อำนาจจะแก้ไขปัญหาคือความยากจนและปัญหาอื่นๆ ได้ ก็โดยการรวมตัวกันเป็นองค์กรประชาชน จึงถือได้ว่าเป็นมรรควิธีอันจะนำไปสู่การพัฒนาหรือการแก้ปัญหาต่างๆ (อ้างแล้ว, 2530 : 18)

ด้าน Maglaya (1978) กล่าวถึงลักษณะสำคัญขององค์กรประชาชนว่า องค์กรประชาชนเป็นกลไกอำนาจของคนจน ที่มุ่งให้คนจนหรือกลุ่มผู้ไร้อำนาจมีความสามารถในการกำหนดความเป็นไปได้ในอนาคตร่วมกัน ตามความปรารถนาของพวกเขา ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาของผู้ถูกกดขี่

และผู้ไร้อำนาจ องค์กรประชาชนจะมีความแตกต่างจากองค์กรทั่วๆ ไปในเรื่องการก่อรูป การตัดสินใจ การวางแผน การต่อสู้ และผลที่ได้รับ จะไม่ผูกขาดอยู่ในมือของผู้นำเพียงไม่กี่คน แต่มวลชนสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้กำหนด (อ้างแล้ว, 2530 : 19)

การอภิปรายทั่วไปในการสัมมนาเรื่อง “การพัฒนาองค์กรประชาชน” สามารถสรุปแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรประชาชนได้ว่า องค์กรประชาชนควรเป็นผู้กำหนดบทบาทในการปฏิบัติเอง องค์กรประชาชนควรพร้อมที่จะรับเอาแนวทางใหม่หรือสิ่งใหม่มาปรับปรุงในกรณีที่เสี่ยงไม่ได้ เช่น เทคโนโลยี

องค์กรประชาชนจะสนับสนุนและร่วมกับโครงการที่ตนต้องการเท่านั้น องค์กรประชาชนต้องสามารถกำหนดและควบคุมการเคลื่อนไหวของสังคมตนเองได้ อย่าให้ภายนอกมาเปลี่ยนแปลง (อ้างแล้ว, 2530 : 24)

แนวคิดข้างต้นนี้ ทำให้ทราบถึงประเภทและลักษณะของกลุ่มพัฒนาเอกชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการประชาสังคม และเป็นกลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชลพันธ์ อุปกิจ (2545) ได้ศึกษาเรื่องบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นรายวัน จังหวัดเชียงใหม่ ตามแนวคิดประชาสังคม พบว่า การแสดงบทบาทตามแนวคิดประชาสังคมของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นรายวัน จังหวัดเชียงใหม่ ที่สะท้อนผ่านข่าวและบทความ ยังคงให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาในระดับจังหวัด ที่เป็นไปตามความสนใจของประชาชนส่วนใหญ่ ยังไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นปัญหาในระดับชุมชนหรืออำเภอรอบนอกเท่าที่ควร และยังไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะสำหรับประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ส่วนใหญ่ยังมีส่วนร่วมเพียงเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่หนังสือพิมพ์ในบางโอกาสเท่านั้น และส่วนใหญ่จะเป็นผู้นำกลุ่มประชาสังคม ผู้นำทางความคิด หรือนักวิชาการที่มีชื่อเสียงเท่านั้น ซึ่งสะท้อนว่าประชาชนทั่วไปยังขาดโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็น และกำหนดประเด็นวาระข่าวสารที่เกี่ยวกับปัญหาในท้องถิ่นได้ด้วยตัวเอง

ด้านอุปสรรคที่มีผลต่อการแสดงบทบาทประชาสังคมของหนังสือพิมพ์ ในส่วนของภาคประชาชน คือ ขาดความรู้เกี่ยวกับการเข้าถึงสื่อ การข่าว การประชาสัมพันธ์ และความไม่ไว้วางใจในบทบาทหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ส่วนอุปสรรคของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น คือ วิธีคิด และ

ความเชื่อในการกำหนดวาระข่าวสาร การให้ความสำคัญ และการใช้แหล่งข่าว รวมถึง มุมมอง ผลกระทบของข่าว ที่ใช้หลักการเดียวกับหนังสือพิมพ์ระดับประเทศ

สำหรับวิธีการที่จะทำให้เกิดหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม คือ ต้องหาคำนิยามของการเป็นหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม ที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย และต้องมีการใช้นโยบายการกระจายอำนาจการปกครองและการคลังสู่ท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม พร้อมกันนี้ สถาบันวิชาการหรือสถาบันการศึกษา องค์กรหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน และภาครัฐ ต้องร่วมกันแสดงความปรารถนาดีต่อชุมชน โดยการส่งเสริมให้เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับประชาสังคม ให้เร็วและลึกซึ้ง และตรงต่อเป้าหมายมากที่สุด

งานวิจัยของชลลาพันธ์ อุปกิจ ศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นรายวัน จังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นบทบาทในการสร้างกระแสประชาสังคม และบทบาทการเป็นเวทีสาธารณะของสื่อหนังสือพิมพ์ การวิจัยครั้งนี้จึงต้องการศึกษาเพิ่มเติมจากงานวิจัยของชลลาพันธ์ โดยมองว่าหนังสือพิมพ์ควรมีบทบาทในการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มทางประชาสังคม และช่วยเสริมพลังให้กับภาคประชาสังคมด้วย อนึ่ง การวิจัยครั้งนี้ต้องการศึกษาบทบาทของหนังสือพิมพ์ระดับชาติ ซึ่งเป็นสื่อที่เข้าถึงคนทั่วทั้งประเทศ

วิไลลักษณ์ แสงสุขเจริญ (2539) ได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว โดยสำรวจความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างนักการเมือง 120 คน และกลุ่มตัวอย่างนักข่าวสายการเมือง 98 คน พบว่าการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธภาพที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าวมีความแตกต่างกันเป็นส่วนใหญ่

ผลการวิจัยยังพบว่า ปัจจัยเกี่ยวกับเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์และองค์กรที่สังกัดของนักการเมืองกับนักข่าวมีผลให้การรับรู้เกี่ยวกับบทบาทด้านการเสนอข่าว บทบาทในเรื่องสัมพันธภาพรัฐบาลกับหนังสือพิมพ์ เสรีภาพและความรับผิดชอบ และการนิยามข่าวแตกต่างกัน

จากการเปรียบเทียบการรับรู้ความหมายของข่าวระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว พบว่านักการเมืองมีความเห็นว่า ข่าวควรเป็นเรื่องราวของเหตุการณ์ดีๆ ที่สร้างสรรค์พัฒนา และเป็นเรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเองโดยไม่มีใครไปจุดประเด็นให้เป็นข่าว ข่าวประเภทนี้เรียกว่า ข่าวเหตุการณ์ (Event-Oriented News) ดังนั้น นักการเมืองโดยเฉพาะนักการเมืองฝ่ายรัฐบาลจะเห็นว่า ผลการทำงานของรัฐบาลควรเป็นข่าวมากกว่าการทะเลาะเบาะแว้งกันในรัฐบาล แต่นักการเมืองฝ่ายค้านมีความเห็นค่อนข้างใกล้เคียงกับนักข่าวว่า นอกจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเองซึ่งเรียกว่า ข่าวเหตุการณ์ (Event-Oriented News) แล้ว ข่าวยังมีความหมายครอบคลุมไปถึง

เรื่องราวหรือเหตุการณ์ที่กำลังดำเนินอยู่ สถานการณ์นั้นอาจจะยังไม่เกิดเป็นเหตุการณ์ที่ชัดเจน แต่มีผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิดของประชาชน อันเป็นการเตือนประชาชนให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่ปรากฏอยู่ ข่าวประเภทนี้เรียกว่า ข่าวสถานการณ์ (Issue-Oriented News)

การรับรู้ของนักการเมืองกับนักข่าวต่อการลำดับความสำคัญของประเภทข่าว และ เหตุการณ์ที่ควรเป็นข่าว ก็พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากนักการเมืองมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับข่าวหรือเหตุการณ์ดีๆ ที่สร้างสรรค์ และเป็นเชิงบวกกับรัฐบาล แต่นักข่าวมีแนวโน้มที่จะให้ความสำคัญกับข่าวหรือเหตุการณ์ที่มีองค์ประกอบของข่าวที่เกี่ยวกับความขัดแย้ง ผลกระทบ และความน่าสงสัย มากกว่าองค์ประกอบด้านอื่นๆ

ศศิธร ยูวโกศล (2545) ได้ศึกษาเรื่องการให้ความหมายข่าวในมุมมองผู้รับสาร ผลการวิจัยพบว่า ผู้รับสารให้ความหมายข่าวในมิติด้านข้อมูลหรือคุณลักษณะของข่าวด้วยองค์ประกอบด้าน จริยธรรมหรือคุณธรรม ความมีประโยชน์ต่อส่วนรวม ความไม่ปกติ ความมีประโยชน์เฉพาะบุคคล และความบันเทิง ส่วนมิติด้านคุณภาพประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความถูกต้อง ความเป็นมาตรฐานทางวิชาชีพ และความดึงดูดใจ

ในมิติด้านอุดมการณ์พบว่า ผู้รับสารส่วนใหญ่มีการมองธรรมชาติข่าวด้วยแนวคิดหลักแบบ คาดหวังเชิงบรรทัดฐานที่เห็นว่าข่าวคือ การรายงานเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นเหมือนกระจกเงาที่ สะท้อนสังคม มากกว่าการมองว่าข่าวคือสินค้า ข่าวคือการสร้างความเป็นจริงทางสังคม และข่าว คือเครื่องมือในการนำเสนออุดมการณ์

งานวิจัยของวิไลลักษณ์ แสงสุขเจริญ และศศิธร ยูวโกศล แสดงให้เห็นว่า การนิยามความเป็นข่าวและองค์ประกอบของสิ่งที่ควรเป็นข่าว มักแตกต่างกันไปตามมุมมองของคนแต่ละกลุ่ม ซึ่ง องค์การทางสังคมที่สังกัดก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับข่าว ดังนั้น การศึกษาถึง นิยามเกี่ยวกับข่าวและสิ่งที่ควรเป็นข่าวในทัศนะของกลุ่มพัฒนาเอกชน จึงน่าจะเป็นประโยชน์ต่อ กระบวนการสร้างประชาสังคม

จากการประมวลแนวคิดและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ ข้างต้น สามารถกำหนด เป็นสมมติฐานการวิจัย และนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ดังนี้

สมมติฐานในการวิจัย

1. บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชนต่างประเภทกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ในกระบวนการประชาสังคม แตกต่างกัน
2. บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน นิยามความเป็นข่าวแตกต่างจากการปฏิบัติของนักวิชาชีพในฐานะนายประตู่ข่าวสาร

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ประชาสังคม หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะระดับต่างๆ โดยรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ชุมชน หรือองค์กรด้วยความสมัครใจ เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคม และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายหรือกิจการสาธารณะ ซึ่งมีผลกระทบต่อตนเอง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่นของตน เช่น รายการวิทยุร่วมด้วยช่วยกัน ที่ร่วมมือกันระหว่างสื่อวิทยุกับประชาชนผู้รับฟัง ในการช่วยเหลือความทุกข์ร้อนหรือภัยพิบัติต่างๆ และวิทยุจส. 100 ที่มีวัตถุประสงค์ในการระดมความช่วยเหลือจากฝ่ายต่างๆ ในการแก้ปัญหาจราจรหรือกรณีสมัชชาคนจนที่ต้องการมีส่วนร่วมกับฝ่ายรัฐบาลในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการเขื่อนปากมูล ซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเองโดยตรง เป็นต้น

ทัศนคติต่อบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ หมายถึง การแสดงความคิดเห็นเพื่อตรวจสอบผลการดำเนินงานของสื่อหนังสือพิมพ์ ในด้านการส่งเสริมกระบวนการประชาสังคมที่ผ่านมาและที่ควรจะเป็นไป โดยกลุ่มผู้รับสารซึ่งในที่นี้หมายถึงกลุ่มพัฒนาเอกชน

บทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ หมายถึง บทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์ในการกระตุ้นให้ประชาชนเล็งเห็นถึงความสำคัญของประชาสังคม และสร้างกระแสเพื่อให้แนวคิดนี้กลายเป็นอุดมการณ์หลักอย่างหนึ่งในสังคม โดยนำเสนอแนวคิดและข่าวสารทางด้านประชาสังคมแก่สาธารณชน เช่น การนำเสนอข่าวการเคลื่อนไหวขององค์กรประชาชนหรือการนำเสนอบทความที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการระดมพลังความคิดและการร่วมมือกันผลักดัน เพื่อให้เกิดการตัดสินใจและปฏิบัติในทิศทางที่เป็นความต้องการของฝ่ายต่างๆ ในสังคม ในประเด็นสาธารณะต่างๆ

รวมทั้งบทบาทในการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อดำเนินกิจกรรมทางประชาสังคม และเคลื่อนไหวในประเด็นปัญหาต่างๆ รวมทั้งประสานส่งเสริมให้กลุ่มต่างๆ เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เช่น การกระตุ้นให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหา การให้ความช่วยเหลือในการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรประชาชน และเครือข่ายองค์กรประชาชน ทั้งในด้านการเงิน บุคลากร สถานที่ และเรียกร้องให้ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนให้การสนับสนุนแก่องค์กรประชาชน เป็นต้น

นอกจากนี้ยังรวมถึงบทบาทในการเสริมพลังแก่ประชาชน กลุ่ม ชุมชน และองค์กรประชาชน ให้มีความเข้มแข็งและมีอำนาจต่อรองมากขึ้น เช่น การจัดอบรมเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน การร่วมรณรงค์ในประเด็นปัญหาต่างๆ การมีส่วนร่วมในการสร้างประชาคม เป็นต้น

บทบาทในการสร้างพื้นที่สาธารณะ คือ บทบาทของสื่อในการเป็นเวทีทางความคิดให้แก่ประชาชน กลุ่ม ชุมชน และองค์กรประชาชนที่หลากหลาย รวมถึงทุกฝ่ายในสังคม ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เช่น การเปิดหน้าหนังสือพิมพ์ให้ประชาชนได้เขียนแสดงความคิดเห็น หรือการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกฝ่ายได้เป็นแหล่งข่าวในการให้ข้อมูลต่างๆ

บทบาทที่เป็นอยู่ หมายถึง การทำงานด้านข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น ในลักษณะที่ส่งเสริมกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

รูปแบบของบทบาทในกระบวนการประชาสังคม หมายถึง รูปแบบต่างๆ ของการเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้อ่านมีส่วนร่วมในสื่อหนังสือพิมพ์ ทั้งในฐานะผู้รับสาร ผู้ส่งสาร และผู้วางแผน กำหนดนโยบาย และกำหนดวาระข่าวสารให้กับสาธารณะ

การนิยามความเป็นข่าว หมายถึง การให้ความหมายว่าข้อเท็จจริง เหตุการณ์ สถานการณ์ หรือเรื่องราวใด ควรได้รับการนำเสนอหรือไม่นำเสนอเป็นข่าวหรือไม่ อย่างไร

กลุ่มพัฒนาเอกชน หมายถึง กลุ่มองค์กรที่เป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐ รวมตัวกันเพื่อดำเนินบทบาทในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม กลุ่มพัฒนาเอกชน ประกอบด้วย

องค์กรพัฒนาเอกชน (เอ็นจีโอ) หมายถึง องค์กรที่เป็นอิสระจากหน่วยงานของรัฐ รวมตัวกันตามกลุ่มวิชาชีพ กลุ่มศึกษา กลุ่มสนใจ หรือกลุ่มที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อดำเนินงานทางด้านสาธารณประโยชน์ เช่น แก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคม ทำงานด้านอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือให้การช่วยเหลือประชาชนบนพื้นฐานของการกุศลและการสงเคราะห์อย่างเป็นระบบ รวมทั้งเป็นองค์กรที่มีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวของประชาชน และช่วยเสริมความเข้มแข็ง

ให้กับองค์กรประชาชน นอกจากนี้ยังดำเนินบทบาทร่วมกับประชาชน ในการแก้ปัญหาสังคม บริการสังคม และพัฒนาสังคม โดยมีได้แสวงหากำไรหรือผลประโยชน์ใดๆ องค์กรพัฒนาเอกชน คือ มูลนิธิ สมาคม ชมรม กลุ่ม โครงการ ศูนย์ หรือคณะกรรมการ เป็นต้น ซึ่งอาจจะจดทะเบียน เป็นนิติบุคคลหรือไม่ก็ได้ แต่ได้มีบทบาทในการดำเนินการด้านต่างๆ ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

องค์กรประชาชน หมายถึง กลุ่มของประชาชนที่ประสบปัญหาาร่วมกัน มารวมตัวกันเพื่อ แก้ไขปัญหา หรือกลุ่มของประชาชนที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน รวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชนของตนไป ในทิศทางที่คนในชุมชนร่วมกันกำหนด โดยยึดหลักการสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในทุก ขั้นตอนของการดำเนินงาน

จากประเด็นปัญหาของการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ครั้งนี้ ได้ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดงานวิจัย (Conceptual Framework)

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ตามทัศนะของกลุ่มพัฒนาเอกชน มีวิธีวิจัยดังนี้

ส่วนที่ 1 การสำรวจความคิดเห็น (Survey Research)

ส่วนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ส่วนที่ 1 การสำรวจความคิดเห็น (Survey Research)

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ซึ่งประกอบด้วยองค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน 238 องค์กร (ตามข้อมูลในทำเนียบองค์กรพัฒนาเอกชน 2546) และองค์กรประชาชน โดยได้รับข้อมูลจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน แต่ไม่สามารถระบุจำนวนที่แน่ชัดได้

กลุ่มตัวอย่าง

การสำรวจใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของกลุ่มพัฒนาเอกชนต่างๆ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีทั้งหมด 120 คน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม ตามประเภทของกลุ่มพัฒนาเอกชน ได้แก่

1.บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน 80 คน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ได้แก่

- 1.1 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสังคมสงเคราะห์ คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาต่างๆ เช่น คนยากจน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบภัย เป็นต้น จาก 5 องค์กร ได้แก่

- 1.1.1 มุขนิธิตวงประทีป
- 1.1.2 มุขนิธิตวง.เอ็ม.ซี.เอ. กรุงเทพฯ
- 1.1.3 มุขนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย
- 1.1.4 มุขนิธิสร้างสรรค์เด็ก
- 1.1.5 สหทัยมุขนิธิ

1.2 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม คือ มีวัตถุประสงค์ในการช่วยแก้ไข ปัญหาสังคมต่างๆ เช่น ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น จาก 5 องค์กร ได้แก่

- 1.2.1 โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ
- 1.2.2 มุขนิธิเข้าถึงเอดส์
- 1.2.3 มุขนิธิช่วยชีวิตสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย
- 1.2.4 มุขนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่
- 1.2.5 สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย

1.3 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสังคม คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน พัฒนาชุมชน ส่งเสริมประชาธิปไตย ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เป็นต้น จาก 5 องค์กร ได้แก่

- 1.3.1 โครงการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนา
- 1.3.2 มุขนิธิรักษ์ไทย / องค์กรแคร์ประเทศไทย
- 1.3.3 มุขนิธิส่งเสริมสันติวิถี
- 1.3.4 สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม
- 1.3.5 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา

2.บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรประชาชน จำนวน 40 คน จาก 8 องค์กร ได้แก่

- 2.1 กลุ่มชีวิตใหม่
- 2.2 กลุ่มชุมชนหัวโค้ง
- 2.3 กลุ่มชอยสมหวัง

- 2.4 กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนตระกูลดิษฐ์
- 2.5 เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคลองเตย
- 2.6 เครือข่ายบางเขน-สายไหม
- 2.7 เครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคูคลอง
- 2.8 ชุมชนร่วมใจสามัคคี

จากการเก็บข้อมูลจริง กลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยสามารถรวบรวมข้อมูลได้ มีจำนวน 115 คน ได้แก่

1.บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน 75 คน ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามวัตถุประสงค์ขององค์กร ได้แก่

1.1 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสังคมสงเคราะห์ คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาต่างๆ เช่น คนยากจน คนพิการ ผู้ด้อยโอกาส ผู้ประสบภัย เป็นต้น จาก 5 องค์กร ได้แก่

- 1.1.1 มูลนิธิดวงประทีป จำนวน 5 คน
- 1.1.2 มูลนิธิวาย.เอ็ม.ซี.เอ. กรุงเทพฯ จำนวน 6 คน
- 1.1.3 มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย จำนวน 6 คน
- 1.1.4 มูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก จำนวน 4 คน
- 1.1.5 สหทัยมูลนิธิ จำนวน 5 คน

1.2 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม คือ มีวัตถุประสงค์ในการช่วยแก้ไขปัญหาสังคมต่างๆ เช่น ปัญหาโรคเอดส์ ปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น จาก 5 องค์กร ได้แก่

- 1.2.1 โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ จำนวน 5 คน
- 1.2.2 มูลนิธิเข้าถึงเอดส์ จำนวน 5 คน
- 1.2.3 มูลนิธิช่วยชีวิตสัตว์ป่าแห่งประเทศไทย จำนวน 6 คน
- 1.2.4 มูลนิธิธรรมาเพื่อการไม่สูบบุหรี่ จำนวน 6 คน
- 1.2.5 สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย จำนวน 5 คน

1.3 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสังคม คือ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาสตรี เด็กและเยาวชน พัฒนาชุมชน ส่งเสริมประชาธิปไตย ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน เป็นต้น จาก 5 องค์กร ได้แก่

- 1.3.1 โครงการฝึกอบรมเยาวชนเพื่อการพัฒนา จำนวน 3 คน
- 1.3.2 มูลนิธิรักษ์ไทย / องค์กรการแคร์ประเทศไทย จำนวน 5 คน
- 1.3.3 มูลนิธิส่งเสริมสันติวิถี จำนวน 5 คน
- 1.3.4 สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม จำนวน 5 คน
- 1.3.5 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา จำนวน 4 คน

2.บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรประชาชน จำนวน 40 คน จาก 8 องค์กร ได้แก่

- 2.1 กลุ่มชีวิตใหม่ จำนวน 5 คน
- 2.2 กลุ่มชุมชนหัวโค้ง จำนวน 5 คน
- 2.3 กลุ่มชอยสมหวัง จำนวน 5 คน
- 2.4 กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนตระกูลดิษฐ์ จำนวน 5 คน
- 2.5 เครือข่ายกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมคลองเตย จำนวน 5 คน
- 2.6 เครือข่ายบางเขน-สายไหม จำนวน 5 คน
- 2.7 เครือข่ายพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมคลอง จำนวน 5 คน
- 2.8 ชุมชนร่วมใจสามัคคี จำนวน 5 คน

การที่ผู้วิจัยไม่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้ครบตามจำนวนที่ตั้งไว้ เนื่องจากผู้วิจัยส่งแบบสอบถามไปยังองค์กรต่างๆ ทางไปรษณีย์ และขอความร่วมมือจากทางองค์กรให้ส่งแบบสอบถามกลับคืนมา แต่มีบางองค์กรที่ส่งแบบสอบถามกลับคืนมาไม่ครบ ผู้วิจัยจึงสามารถรวบรวมข้อมูลได้ทั้งหมด 115 ชุด

ตัวแปรในการวิจัย

ตัวแปรอิสระของสมมติฐานที่ 1 ได้แก่ การสังกัดกลุ่มพัฒนาเอกชนประเภทต่างๆ จำแนกออกเป็น กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนและกลุ่มองค์กรประชาชน

ตัวแปรอิสระของสมมติฐานที่ 2 ได้แก่ การสังกัดองค์กรทางสังคมประเภทต่างๆ จำแนกออกเป็น กลุ่มพัฒนาเอกชน และองค์กรวิชาชีพหนังสือพิมพ์

ตัวแปรตามของสมมติฐานที่ 1 ได้แก่ ความคิดเห็นต่อบทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์ในกระบวนการประชาสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ตัวแปรตามของสมมติฐานที่ 2 ได้แก่ การนิยามความเป็นข่าว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม และข้อมูลด้านพฤติกรรมกรเปิดรับสื่อ

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับบทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์ ตามแนวคิดประชาสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ตอนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับรูปแบบที่เป็นไปได้ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม

ตอนที่ 4 เป็นคำถามเกี่ยวกับการนิยามความเป็นข่าว

สำหรับคำถามในตอนที่ 4.1 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์การนิยามความเป็นข่าว โดยยกเหตุการณ์หรือประเด็นปัญหาต่างๆ มาสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างว่า เหตุการณ์หรือประเด็นต่างๆ เหล่านี้ควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวในระดับใด ในการวิจัยครั้งนี้จะคัดเลือกจากประเด็นที่ได้รับการนำเสนอเป็นข่าวทางหนังสือพิมพ์ในช่วงปี พ.ศ. 2544-2546 ซึ่งมีทั้งประเด็นข่าวสารที่มีประโยชน์แก่ประชาชน ปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม และข่าวสารที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม แต่เป็นข่าวที่น่าจะขายได้ รวมทั้งคัดเลือกประเด็นจากหนังสือข่าวที่ไม่เป็นข่าว (ธนาพล อิวสกุล, บก., 2544) ซึ่งเป็นหนังสือที่นำเสนอเรื่องราวประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม แต่ไม่ได้รับการเผยแพร่สู่สาธารณชนอย่างถูกต้องครบถ้วน

การคัดเลือกประเด็นทั้งที่เป็นข่าวและไม่เป็นข่าวทางหน้าหนังสือพิมพ์ ทั้งที่มีสาระประโยชน์และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ทางด้านประชาสังคม เนื่องจากต้องการทดสอบว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อประเด็นปัญหาต่างๆ สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับการทำงานของหนังสือพิมพ์ โดยเหตุการณ์หรือประเด็นที่คัดเลือกมาได้แก่

1. กรณีปัญหาโครงการนมโรงเรียน (เป็นประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม ซึ่งได้รับการนำเสนอเป็นข่าว)
2. ชาวบ้านบางอำเภอในจังหวัดลพบุรี และสระบุรี ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกินอันเนื่องมาจากโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ (เป็นเรื่องราวความเดือดร้อนของประชาชน แต่ไม่ได้รับการนำเสนอเป็นข่าว)
3. ชาวจีนนิยมรับประทานไข่ที่ปรุงด้วยปัสสาวะของเด็กผู้ชาย เพราะเชื่อว่าเป็นอาหารบำรุงกำลัง (เรื่องนี้ได้รับการนำเสนอเป็นข่าว เนื่องจากเป็นเรื่องแปลก ซึ่งน่าจะขายได้)
4. 3 คนงานเขมรก่อคดีฆ่าเปลือยนายจ้าง (เหตุการณ์นี้ได้รับการนำเสนอเป็นข่าว เนื่องจากเป็นเรื่องราวประเภทเร้าอารมณ์ที่น่าจะขายได้)
5. ชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวพม่า ถูกคนไทยข่มเหงรังแก (เป็นเรื่องราวความไม่เป็นธรรมในสังคม ซึ่งเรื่องราวทำนองนี้เกิดขึ้นบ่อยครั้ง แต่ไม่เป็นข่าว)
6. นักศึกษาปริญญาโทกลุ่มสตรีศึกษาจัดเสวนาเกี่ยวกับปัญหาการคุกคามทางเพศ (เป็นเรื่องราวความเคลื่อนไหวทางด้านประชาสังคม ที่ได้รับการนำเสนอเป็นข่าว)
7. นักวิจัยไทยประสบความสำเร็จในการสกัดสารจากเหง้าชา เพื่อรักษาวัณโรค (เป็นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์แก่ประชาชน และได้รับการนำเสนอเป็นข่าว)
8. ภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก อดีตนางงามจักรวาลเข้าพิธีสมรสกับมหาเศรษฐีชาวอเมริกัน (เป็นเรื่องราวของบุคคลที่มีชื่อเสียง จึงได้รับการนำเสนอเป็นข่าว เพราะเป็นเรื่องที่ขายได้)
9. พิษภัยของผงชูรส (เป็นประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม แต่ไม่เป็นข่าว)
10. กรณีแพทยสมาคมมีมติทำหนังสือถึงกระทรวงสาธารณสุขให้ทบทวนประกาศเพิกถอนยาฟิโนลโปรพาโนรามีน (ฟีพีเอ) (เป็นเรื่องราวที่มีประโยชน์และมีผลกระทบต่อประชาชน ซึ่งได้รับการนำเสนอเป็นข่าว)
11. คนขับแท็กซี่รวมตัวกันเรียกร้องให้สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดนคืนรายการ “ร่วมด้วยช่วยกัน” หลังถูกตัดสัญญาณ (เป็นเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวทางด้านประชาสังคม ที่ได้รับการนำเสนอเป็นข่าว)
12. ชาวอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ยื่นจดหมายคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (เป็นเรื่องราวความเคลื่อนไหวทางด้านประชาสังคมเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรม แต่ไม่ถูกนำเสนอเป็นข่าว)
13. นายสุรภต หลีกภัย บุตรชายนายชวน หลีกภัย อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ให้สัมภาษณ์โจมตีนายไทรรงค์ สุวรรณคีรี (เหตุการณ์นี้ได้รับการนำเสนอเป็นข่าว เนื่องจากเป็นเรื่องราวความขัดแย้งของบุคคลที่เป็นที่รู้จักในสังคม ซึ่งน่าจะขายได้)

14. กระบวนการสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.)
(เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อสังคม และได้รับการนำเสนอเป็นข่าว)
15. ผลกระทบจากการที่นายทุนหรือกลุ่มทุนเป็นเจ้าของข้ามสื่อ (เป็นประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม แต่ไม่ถูกนำเสนอเป็นข่าว)

การทดสอบเครื่องมือ

การทดสอบความตรงของเนื้อหาของแบบสอบถาม (Content validity) ใช้การวินิจฉัยโดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญในเรื่องบทบาทในกระบวนการประชาสังคม เพื่อให้แบบสอบถามมีความตรง เป็นเครื่องมือที่สามารถวัดในสิ่งที่ต้องการตามวัตถุประสงค์ได้ จากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองเก็บข้อมูล จำนวน 20 ชุด แล้วนำแบบสอบถามกลับมาคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น เฉพาะในตอนต้นที่ 2 และตอนที่ 3 ของแบบสอบถาม ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับการวิเคราะห์บทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์และรูปแบบของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสื่อหนังสือพิมพ์ มีลักษณะการให้คะแนนแบบมาตราส่วนประมาณค่า (ให้คะแนน 1-5 คะแนน) โดยการใช้การตรวจสอบความเชื่อมั่นตามแบบของ Cronbach ด้วยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาจากสูตร

$$\alpha = \frac{n}{(n - 1)} \left\{ 1 - \frac{\sum S_i^2}{S_t^2} \right\}$$

เมื่อ	α	หมายถึง ค่าความเชื่อมั่น
	n	หมายถึง จำนวนข้อ
	S_i^2	หมายถึง คะแนนความแปรปรวนแต่ละข้อ
	S_t^2	หมายถึง คะแนนความแปรปรวนทั้งฉบับ

จากการตรวจสอบหาค่าความเชื่อมั่นตามแบบของ Cronbach ได้ผลดังนี้ คำถามตอนที่ 2 ข้อ 1-8 (วัดบทบาทในการสร้างกระแสประชาสังคม) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.8638 คำถามตอนที่ 2 ข้อ 9-12 (วัดบทบาทในการส่งเสริมการรวมกลุ่มทางประชาสังคม และประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.8625 คำถามตอนที่ 2 ข้อ 13-16 (วัดบทบาทในการเสริมพลังให้กับประชาชนและองค์กรภาคประชาสังคม) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.8271 คำถามตอนที่ 2 ข้อ 17-20 (วัดบทบาทในการเป็นเวทีสาธารณะ) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.8390 และคำถามในตอนต้นที่ 3 ข้อ 1-12 (วัดรูปแบบของบทบาทที่คาดว่าจะมีความเป็นไปได้) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.9797 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่พอใจ จึงนำแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลจริง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยส่งแบบสอบถามไปให้กลุ่มพัฒนาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลทางไปรษณีย์ พร้อมแนบซองเปล่าติดแสตมป์เจ้าหน้าที่ของตนเอง เพื่อให้ทางกลุ่มพัฒนาเอกชนส่งแบบสอบถามกลับคืนมา จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปบันทึกข้อมูล

เกณฑ์การให้คะแนน

1. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของบุคลากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน ที่มีต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม และการนิยามความเป็นข่าว แบ่งออกเป็น 5 สเกล หรือ 5 ระดับการวัด โดยกำหนดคะแนน ดังนี้

มากที่สุด	มีค่า	5	คะแนน
มาก	มีค่า	4	คะแนน
ปานกลาง	มีค่า	3	คะแนน
น้อย	มีค่า	2	คะแนน
น้อยที่สุด	มีค่า	1	คะแนน

2. ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ของความคิดเห็นที่มีต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม และการนิยามความเป็นข่าว แต่ละรายการ กำหนดค่าและความหมาย ดังนี้

4.56 – 5.00	มากที่สุด
3.56 – 4.55	มาก
2.56 – 3.55	ปานกลาง
1.56 – 2.55	น้อย
1.00 – 1.55	น้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูล

กระบวนการวิเคราะห์เริ่มจากการนำแบบสอบถามมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล ลงรหัส และประมวลผลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS แล้ววิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการทางสถิติ ดังนี้

ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม และข้อมูลด้านพฤติกรรมกรเปิดรับสื่อ วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ หรือหาค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของแต่ละรายการ

ข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน ตอบบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ รูปแบบที่เป็นไปได้ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม และการนิยามความเป็นข่าว ดำเนินการวิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และการเรียงลำดับ (Ranking) จากนั้นจึงทดสอบสมมติฐาน ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชนต่างประเภทกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม แตกต่างกัน ทดสอบด้วยค่าสถิติที (t-test)

สมมติฐานที่ 2 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชนนิยามความเป็นข่าวแตกต่างจากการปฏิบัติของนักวิชาชีพในฐานะนายประดู่ข่าวสาร ทดสอบโดยเปรียบเทียบความสอดคล้องของข่าวที่นำเสนอหรือไม่นำเสนอของหนังสือพิมพ์ กับความเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ อย่างไร

ส่วนที่ 2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ประชากร

ประชากรที่ต้องการศึกษา คือ ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งหมด 4 คน ได้แก่

1. ผู้นำกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน 3 คน ได้แก่

- 1.1 ผู้นำกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสังคมสงเคราะห์ จำนวน 1 คน
- 1.2 ผู้นำกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม จำนวน 1 คน
- 1.3 ผู้นำกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสังคม จำนวน 1 คน
2. ผู้นำกลุ่มองค์กรประชาชน จำนวน 1 คน

เครื่องมือและการทดสอบเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์เจาะลึก ซึ่งมีแนวคำถาม ดังนี้

1. สื่อนักหนังสือพิมพ์กำหนดประเด็นสาธารณะที่จะนำเสนออย่างไร และต้องการให้สื่อนักหนังสือพิมพ์กำหนดประเด็นอย่างไร
2. สื่อนักหนังสือพิมพ์ให้โอกาสทุกฝ่ายในสังคมได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันหรือไม่ ถ้าไม่ คิดว่าฝ่ายใดมีโอกาสเข้าถึงสื่อมากที่สุด และนักหนังสือพิมพ์ควรปรับเปลี่ยนการทำงานอย่างไร เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นบนหน้าหนังสือพิมพ์อย่างเท่าเทียมกัน
3. บทบาทการทำงานของสื่อนักหนังสือพิมพ์มีส่วนช่วยส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคขัดขวางกระบวนการประชาสังคมอย่างไร และนักหนังสือพิมพ์ควรมีบทบาทอย่างไรในการส่งเสริมกระบวนการประชาสังคม
4. สื่อนักหนังสือพิมพ์มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนหรือองค์กรภาคประชาชนอย่างไร และนักหนังสือพิมพ์ควรมีบทบาทในการเสริมพลังให้ประชาชนหรือองค์กรภาคประชาชนอย่างไร
5. นักหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคมควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับนักหนังสือพิมพ์ในรูปแบบใด
6. ในการคัดเลือกข่าวที่จะนำมาเสนอ นักหนังสือพิมพ์ควรพิจารณาจากองค์ประกอบใด

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง บทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ตามทัศนะของกลุ่มพัฒนาเอกชน ได้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชน ซึ่งผลการวิจัยได้นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

- ก. ทัศนะต่อบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์จากการสำรวจความคิดเห็น
- ข. การประเมินบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก
- ค. การทดสอบสมมติฐานในการวิจัย

ก. ทัศนะต่อบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์จากการสำรวจความคิดเห็น

การสำรวจความคิดเห็นใช้วิธีออกแบบสอบถามบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน จากแบบสอบถามที่แจกไปทั้งหมด 120 ชุด และได้รับกลับคืนมาจำนวน 115 ชุด ได้ผลการสำรวจดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจ

ในการสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน ได้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มองค์กรประชาชน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่สำรวจนี้เป็นเพศชาย 35 คน น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของเพศหญิง ที่มีจำนวน 80 คน ส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ยต่ำกว่า 30 ปี ซึ่งมีจำนวนเท่ากับกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี สังกัดกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน 75 คน สังกัดกลุ่มองค์กรประชาชน 40 คน ดังรายละเอียดจากตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม		ความถี่	ร้อยละ
1. เพศ	ชาย	35	30.4
	หญิง	80	69.6
2. อายุ	ต่ำกว่า 30 ปี	41	35.7
	30-39 ปี	41	35.7
	40-49 ปี	21	18.3
	สูงกว่า 49 ปี	12	10.4
3. ประเภทขององค์กรที่สังกัด	องค์กรพัฒนาเอกชน	75	65.2
	องค์กรประชาชน	40	34.8

2. ข้อมูลด้านพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ

จากผลการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ติดตามข่าวสารเป็นประจำทุกวัน คิดเป็นร้อยละ 60.0 รองลงมาเกือบทุกวันคือ เฉลี่ยสัปดาห์ละ 5-6 วัน คิดเป็นร้อยละ 20.9 ดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความถี่ในการติดตามข่าวสารประจำวันของกลุ่มตัวอย่างในแต่ละรอบสัปดาห์

ติดตามข่าวสาร	ความถี่	ร้อยละ
ทุกวัน	69	60.0
เฉลี่ยสัปดาห์ละ 5-6 วัน	24	20.9
เฉลี่ยสัปดาห์ละ 2-4 วัน	21	18.3
เฉลี่ยสัปดาห์ละ 1 วัน	1	0.9
น้อยกว่าสัปดาห์ละครั้ง	0	0

จากสื่อข่าวสารประจำวัน 4 ประเภท ให้เรียงลำดับ กลุ่มตัวอย่างระบุว่าติดตามข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด มีค่าเฉลี่ยอันดับอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ สื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ และอินเทอร์เน็ต ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ประเภทของสื่อที่กลุ่มตัวอย่างติดตามข่าวสาร

ติดตามข่าวสารจากสื่อ	อันดับโดยเฉลี่ย
โทรทัศน์	1
หนังสือพิมพ์	2
วิทยุ	3
อินเทอร์เน็ต	4

ประเภทของข่าวที่กลุ่มตัวอย่างสนใจติดตามมากที่สุด คือ ข่าวการเมือง มีกลุ่มตัวอย่างติดตามข่าวนี้ 85 คน คิดเป็นร้อยละ 73.9 รองลงมาคือ ข่าวการศึกษา เยาวชน ศิลปวัฒนธรรม กลุ่มตัวอย่างติดตามข่าวนี้ 77 คน คิดเป็นร้อยละ 67.0 และอันดับ 3 คือ ข่าวต่างประเทศและข่าวบันเทิง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามข่าวทั้ง 2 ประเภทนี้มีจำนวนเท่ากัน คือ 70 คน หรือร้อยละ 60.9 ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ประเภทของข่าวที่กลุ่มตัวอย่างสนใจติดตาม

ประเภทของข่าว	ความถี่ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามข่าว	ร้อยละ
การเมือง	85	73.9
การศึกษา เยาวชน ศิลปวัฒนธรรม	77	67.0
ต่างประเทศ	70	60.9
บันเทิง	70	60.9
เศรษฐกิจ	65	56.5
สังคม	56	48.7
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	54	47.0
อาชญากรรม	50	43.5
กีฬา	50	43.5
เกษตร	34	29.6
ศาสนา	26	22.6
ข่าวซุบซิบ	21	18.3
ข่าวอื่นๆ	9	7.8

หนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างติดตามอ่านมากที่สุดคือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มีกลุ่มตัวอย่างติดตามอ่าน 89 คน คิดเป็นร้อยละ 77.4 รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์มติชน มีกลุ่มตัวอย่างติดตามอ่าน 63 คน คิดเป็นร้อยละ 54.8 และอันดับ 3 คือ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างติดตามอ่านจำนวน 62 คน หรือร้อยละ 53.9 ดังรายละเอียดในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 หนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างติดตามอ่าน

หนังสือพิมพ์	ความถี่ของจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ติดตามอ่าน	ร้อยละ
ไทยรัฐ	89	77.4
มติชน	63	54.8
เดลินิวส์	62	53.9
คม ชัด ลึก	52	45.2
ข่าวสด	45	39.1
กรุงเทพธุรกิจ	37	32.2
ผู้จัดการ	27	23.5
ไทยโพสต์	17	14.8
Bangkok Post	16	13.9
The Nation	16	13.9
สยามรัฐ	9	7.8
โพสต์ทูเดย์	8	7.0
ฐานเศรษฐกิจ	3	2.6
ประชาชาติธุรกิจ	3	2.6
อื่นๆ	3	2.6

จากสื่อข่าวสารประจำวัน 4 ประเภท ให้เรียงลำดับ กลุ่มตัวอย่างระบุว่าสื่อที่มีความน่าเชื่อถือในการเสนอข่าวมากที่สุดคือ โทรทัศน์ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอันดับอยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และอินเทอร์เน็ต ตามลำดับ ดังรายละเอียดในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ความน่าเชื่อถือในการเสนอข่าวของสื่อประเภทต่างๆ

ประเภทของสื่อ	อันดับโดยเฉลี่ย
โทรทัศน์	1
หนังสือพิมพ์	2
วิทยุ	3
อินเทอร์เน็ต	4

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จากการให้กลุ่มตัวอย่างระบุชื่อหนังสือพิมพ์ที่คิดว่ามีความน่าเชื่อถือในการเสนอข่าวเป็นอันดับ 1 พบว่า หนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างระบุชื่อมากที่สุดคือ หนังสือพิมพ์มติชน โดยมีกลุ่มตัวอย่าง 29 คน ที่คิดว่าหนังสือพิมพ์ฉบับนี้น่าเชื่อถือเป็นอันดับ 1 รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ที่มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 21 คน เห็นว่าน่าเชื่อถือเป็นอันดับ 1 และถัดมา คือ หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก ที่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 18 คน เลือกให้เป็นหนังสือพิมพ์ที่น่าเชื่อถืออันดับ 1 ดังรายละเอียดในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 หนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างเชื่อถือเป็นอันดับ 1

หนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างระบุว่าเชื่อถือเป็นอันดับ 1	ความถี่ (ขนาดตัวอย่าง 94)*	ร้อยละ
มติชน	29	30.85
ไทยรัฐ	21	22.34
คม ชัด ลึก	18	19.14
กรุงเทพธุรกิจ	8	8.51
เดลินิวส์	6	6.38
Bangkok Post	4	4.25
ไทยโพสต์	2	2.12
ผู้จัดการ	2	2.12
The Nation	2	2.12
ข่าวสด	1	1.06
โพสต์ทูเดย์	1	1.06

*มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 94 คนที่ระบุชื่อหนังสือพิมพ์ที่คิดว่ามีความน่าเชื่อถือในการเสนอข่าวเป็นอันดับ 1

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 94 คนเท่านั้น ที่ระบุชื่อหนังสือพิมพ์ที่คิดว่ามีความน่าเชื่อถือในการเสนอข่าวเป็นอันดับ 1 อีกทั้งกลุ่มตัวอย่างบางคนให้เหตุผลว่าที่เชื่อถือหนังสือพิมพ์ซึ่งระบุชื่อมา เนื่องจากอ่านหนังสือพิมพ์ฉบับนั้นเป็นประจำ และนอกจากข้อมูลนี้ปรากฏนี้แล้ว ยังมีข้อมูลที่ไม่ปรากฏอีกส่วนหนึ่ง โดยกลุ่มตัวอย่างจำนวน 14 คน เว้นคำตอบในข้อนี้เอาไว้ และกลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 คน ตอบว่าไม่มีหนังสือพิมพ์ฉบับไหนที่น่าเชื่อถือที่สุด ดังนั้น

ผลการวิจัยที่ได้จากคำถามข้อนี้ จึงไม่สามารถเป็นตัวแทนความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อความน่าเชื่อถือในการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ได้

3. บทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์ในกระบวนการประชาสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า บทบาทในกระบวนการประชาสังคมที่สื่อหนังสือพิมพ์แสดงออกมากที่สุดคือ บทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล (ค่าเฉลี่ย 3.55) รองลงมาคือบทบาทในการนำเสนอข่าวสารที่มีประโยชน์ หรือประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย (ค่าเฉลี่ย 3.39) และมีส่วนร่วมรณรงค์ในประเด็นปัญหาต่างๆ (ค่าเฉลี่ย 3.28) ซึ่งทั้ง 3 บทบาทนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

ส่วนบทบาทที่กลุ่มตัวอย่างมองว่าหนังสือพิมพ์แสดงออกน้อยที่สุด 3 อันดับ คือ การจัดให้มีหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะ ที่ให้โอกาสทุกฝ่ายในสังคมได้เขียนแสดงความคิดเห็น (ค่าเฉลี่ย 2.57) การจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่ประชาชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (ค่าเฉลี่ย 2.56) ทั้ง 2 บทบาทมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย และอันดับสุดท้ายคือ การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ แก่ประชาชน เพื่อให้รู้เท่าทันปัญหาในสังคม (ค่าเฉลี่ย 2.46) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยที่จัดอยู่ในระดับน้อย

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างชี้ให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์ยังแสดงบทบาทในกระบวนการประชาสังคมได้ไม่มากเท่าที่ควร เห็นได้จากการที่กลุ่มตัวอย่างประเมินบทบาทการทำงานของสื่อหนังสือพิมพ์ในด้านต่างๆ อยู่ในระดับปานกลางจนถึงระดับน้อย ซึ่งรายละเอียดปรากฏอยู่ในตารางที่ 8

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 8 บทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บทบาทของหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน	ค่าเฉลี่ย* (อยู่ในระดับ)	S.D
1. วิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล	3.55 (ปานกลาง)	0.957
2. นำเสนอข่าวสารที่มีประโยชน์ หรือประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย	3.39 (ปานกลาง)	0.945
3. ร่วมรณรงค์ในประเด็นปัญหาต่างๆ เช่น การรณรงค์ต้านยาเสพติด การรณรงค์ให้ประหยัดพลังงาน	3.28 (ปานกลาง)	0.987
4. เรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปการเมืองและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	3.06 (ปานกลาง)	0.920
5. นำเสนอข่าวการเคลื่อนไหวของกลุ่ม / องค์กรภาคประชาชนในประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างรอบด้าน	3.00 (ปานกลาง)	1.076
6. เรียกร้องให้ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ แก่กลุ่ม / องค์กรภาคประชาชน	2.99 (ปานกลาง)	1.030
7. เรียกร้องให้รัฐคืนอำนาจในการจัดการทรัพยากรให้แก่ประชาชน	2.93 (ปานกลาง)	1.037
8. ในการนำเสนอข่าว หนังสือพิมพ์สัมภาษณ์แหล่งข่าวหลายๆฝ่าย โดยให้ครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา	2.93 (ปานกลาง)	0.828
9. นำเสนอเรื่องราวของกลุ่ม / องค์กรภาคประชาชนที่มีพลัง หรือประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นแบบอย่างและกำลังใจให้แก่กลุ่ม / องค์กรอื่นๆ	2.91 (ปานกลาง)	0.923
10. เป็นปากเสียงให้กับทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ในการนำเสนอปัญหาของตน	2.91 (ปานกลาง)	1.052

ตารางที่ 8 (ต่อ)

บทบาทของหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน	ค่าเฉลี่ย* (อยู่ในระดับ)	S.D
11. มีส่วนในการสร้างประชาคมติ ในประเด็นปัญหาที่กลุ่ม / องค์กรภาคประชาชนออกมาเคลื่อนไหว	2.82 (ปานกลาง)	1.014
12. ในการนำเสนอประเด็นปัญหาต่างๆ หนังสือพิมพ์นำเสนออย่างต่อเนื่องจนกว่าปัญหาจะได้รับการแก้ไข	2.77 (ปานกลาง)	1.003
13. ให้โอกาสประชาชนทุกฝ่ายเข้าร่วมในการรายงานข่าวสารต่างๆ	2.69 (ปานกลาง)	1.054
14. เป็นสื่อกลางในการประสานกลุ่มต่างๆ ให้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย	2.65 (ปานกลาง)	0.983
15.เสนอแนะทางออกหรือทางเลือกในประเด็นปัญหาต่างๆ	2.64 (ปานกลาง)	0.863
16.กระตุ้นให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา	2.63 (ปานกลาง)	1.007
17.กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการหรือนโยบายสาธารณะ	2.63 (ปานกลาง)	1.046
18. จัดให้มีหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะ ที่ให้โอกาสทุกฝ่ายในสังคมได้เขียนแสดงความคิดเห็น	2.57 (ปานกลาง-น้อย)	1.052
19. จัดอบรมให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่ประชาชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้	2.56 (ปานกลาง-น้อย)	1.086
20. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ แก่ประชาชน เพื่อให้รู้เท่าทันปัญหาในสังคม	2.46 (น้อย)	1.074

*ค่าเฉลี่ยคำนวณจาก มากที่สุด = 5 คะแนน, มาก = 4 คะแนน, ปานกลาง = 3 คะแนน, น้อย = 2 คะแนน, น้อยที่สุด = 1 คะแนน

4. รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในการแสดงบทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม

ในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสื่อหนังสือพิมพ์ในรูปแบบต่าง ๆ นั้น กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ควรให้ประชาชนเป็นแหล่งข่าวหรือผู้ให้ข้อมูลในประเด็นต่างๆ มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.97) รองลงมาคือ การเปิดโอกาสให้เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นตอบโต้ หรือชี้แจงข้อเท็จจริงลงในหนังสือพิมพ์ (ค่าเฉลี่ย 3.89) นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ยังควรเปิดโอกาสให้ประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวประจำชุมชนหรือองค์กรของตน (ค่าเฉลี่ย 3.67) ทั้ง 3 บทบาทนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ส่วนรูปแบบของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสื่อหนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีความเป็นไปได้น้อยที่สุด 3 อันดับ คือ การให้ประชาชนได้เข้าร่วมในการคัดเลือกข่าวที่จะนำเสนอ (ค่าเฉลี่ย 3.38) การให้ประชาชนได้เรียนรู้กระบวนการผลิตเนื้อหา (ค่าเฉลี่ย 3.35) และอันดับท้ายสุด คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นหุ้นส่วนในกิจการหนังสือพิมพ์ (ค่าเฉลี่ย 3.22) ซึ่งทั้ง 3 บทบาทมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ดังรายละเอียดในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 รูปแบบของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสื่อหนังสือพิมพ์

รูปแบบของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสื่อหนังสือพิมพ์	ค่าเฉลี่ย* (อยู่ในระดับ)	S.D
1. ให้ประชาชนเป็นแหล่งข่าวหรือผู้ให้ข้อมูลในประเด็นต่างๆ	3.97 (มาก)	0.826
2. เปิดโอกาสให้เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นตอบโต้ หรือชี้แจงข้อเท็จจริงลงในหนังสือพิมพ์	3.89 (มาก)	1.033
3. เปิดโอกาสให้ประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวประจำชุมชนหรือองค์กรของตน	3.88 (มาก)	1.101
4. เปิดโอกาสให้ประชาชนเขียนบทความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ลงในหนังสือพิมพ์	3.86 (มาก)	1.008
5. เปิดหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะให้ทุกคนเขียนแสดงความคิดเห็นได้	3.70 (มาก)	1.061
6. จัดอบรมให้ความรู้ในการเขียนข่าว บทความ แก่ประชาชนที่สนใจ	3.67 (มาก)	1.150
7. ให้ประชาชนได้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นในการทำข่าว	3.63 (มาก)	1.177
8. เปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่ม / องค์กรภาคประชาชน เป็นเจ้าของคอลัมน์ประจำ	3.56 (มาก)	1.110
9. ให้ประชาชนได้ร่วมกำหนดนโยบายและแนวทางในการนำเสนอข่าว	3.45 (ปานกลาง)	1.172
10. ให้ประชาชนได้เข้าร่วมในการคัดเลือกข่าวที่จะนำเสนอ	3.38 (ปานกลาง)	1.222
11. ให้ประชาชนได้เรียนรู้กระบวนการผลิตเนื้อหา	3.35 (ปานกลาง)	1.223
12. เปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นหุ้นส่วนในกิจการหนังสือพิมพ์	3.22 (ปานกลาง)	1.323

*ค่าเฉลี่ยคำนวณจาก มากที่สุด = 5 คะแนน, มาก = 4 คะแนน, ปานกลาง = 3 คะแนน, น้อย = 2 คะแนน, น้อยที่สุด = 1 คะแนน

5. การนิยามความเป็นข่าว

จากการยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือประเด็นต่างๆ เพื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างว่า เหตุการณ์หรือประเด็นใดควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าว ได้ผลออกมาว่า ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าควรจะเป็นข่าวมากที่สุดคือ เรื่องพิษภัยของผงชูรส (ค่าเฉลี่ย 4.40) อันดับ 2 คือ กรณีปัญหาโครงการนมโรงเรียน (ค่าเฉลี่ย 4.33) และอันดับ 3 คือ กรณีแพทยสภามีมติทำหนังสือถึงกระทรวงสาธารณสุขให้ทบพวประกาศเพิกถอนยาฟีนิลโพรพาโนรามีน (ฟีพีเอ) (ค่าเฉลี่ย 4.27) ทั้ง 3 ประเด็นนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ส่วนเหตุการณ์หรือประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวใน 3 ลำดับสุดท้าย ได้แก่ เรื่องชาวจีนนิยมรับประทานไข่ที่ปรุงด้วยปัสสาวะของเด็กผู้ชาย เพราะเชื่อว่าเป็นอาหารบำรุงกำลัง (ค่าเฉลี่ย 1.95) เหตุการณ์ที่นายสุรภต หลีกภัย บุตรชายนายชวน หลีกภัย อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ให้สัมภาษณ์โจมตีนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี (ค่าเฉลี่ย 1.93) และเหตุการณ์ที่ควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวน้อยที่สุดคือ การที่ภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก อดีตนางงามจักรวาลเข้าพิธีสมรสกับมหาเศรษฐีชาวอเมริกัน (ค่าเฉลี่ย 1.85) ซึ่งค่าเฉลี่ยของทั้ง 3 ประเด็นนี้อยู่ในระดับน้อย

จะเห็นได้ว่า ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวนั้น มักจะเป็นประเด็นที่มีผลกระทบต่อประชาชน ขณะที่เหตุการณ์หรือประเด็นซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม กลุ่มตัวอย่างมองว่าควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวน้อย ดังรายละเอียดในตารางที่ 10

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 10 ความเห็นต่อเหตุการณ์หรือประเด็นที่ควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวมากน้อยในระดับ
ค่าเฉลี่ยต่างๆ

เหตุการณ์ / ประเด็น	ค่าเฉลี่ย* (อยู่ในระดับ)	S.D
1. พิษภัยของผงชูรส	4.40 (มาก-มากที่สุด)	0.875
2. กรณีปัญหาโครงการนมโรงเรียน	4.33 (มาก)	0.746
3.กรณีแพทยสภามีมติทำหนังสือถึงกระทรวงสาธารณสุขให้ ทบทวนประกาศเพิกถอนยาฟิโนลโปรพาโนรามีน (ฟีพีเอ)	4.27 (มาก)	0.876
4. นักวิจัยไทยประสบความสำเร็จในการสกัดสารจากเหง้าข่า เพื่อรักษาวัณโรค	4.21 (มาก)	1.162
5. ชาว อ. จะนะ จ. สงขลา ยื่นจดหมายคัดค้านโครงการก่อสร้าง ก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	4.12 (มาก)	0.975
6. ชาวบ้านบางอำเภอใน จ. ลพบุรี และสระบุรี ประสบปัญหา เรื่องที่ดินทำกิน อันเนื่องมาจากโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์	4.06 (มาก)	0.980
7. ผลกระทบจากการที่นายทุน / กลุ่มทุนเป็นเจ้าของข้ามสื่อ	3.98 (ปานกลาง-มาก)	0.959
8. นักศึกษาปริญญาโทกลุ่มสตรีศึกษาจัดเสวนาเกี่ยวกับ ปัญหาการคุกคามทางเพศ	3.97 (ปานกลาง-มาก)	0.789
9. คนขับแท็กซี่รวมตัวกันเรียกร้องให้สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดน คืนแดนคืนรายการ “ร่วมด้วยช่วยกัน” หลังถูกตัดสัญญาณ	3.93 (ปานกลาง-มาก)	0.876
10. กระบวนการสรรหาคณะกรรมการกระจายเสียงและโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.)	3.88 (ปานกลาง-มาก)	0.970

ตารางที่ 10 (ต่อ)

เหตุการณ์ / ประเด็น	ค่าเฉลี่ย* (อยู่ในระดับ)	S.D
11. ชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวพม่า ญกคนไทยข่มเหงรังแก	3.26 (ปานกลาง)	0.832
12. 3 คนงานเขมรก่อคดีฆ่าเปลือยนายจ้าง	2.72 (ปานกลาง-น้อย)	1.245
13. ชาวจีนนิยมรับประทานไข่ที่ปรุงด้วยปัสสาวะของเด็กผู้ชาย เพราะเชื่อว่าเป็นอาหารบำรุงกำลัง	1.95 (น้อย)	1.456
14. นายสุรภต หลีกภัย บุตรชายนายชวน หลีกภัย อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ให้สัมภาษณ์โจมตีนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี	1.93 (น้อย)	1.303
15. ภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก อดีตนางงามจักรวาลเข้าพิธีสมรสกับมหาเศรษฐีชาวอเมริกัน	1.85 (น้อย)	0.817

*ค่าเฉลี่ยคำนวณจาก มากที่สุด = 5 คะแนน, มาก = 4 คะแนน, ปานกลาง = 3 คะแนน, น้อย = 2 คะแนน, น้อยที่สุด = 1 คะแนน, ไม่ควรนำเสนอ = 0 คะแนน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ด้านการนิยามเกี่ยวกับข่าว พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับข้อความที่ว่า ข่าวคือสิ่งที่เป็นประโยชน์กับคนอ่านไม่ว่ากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มน้อย ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.61) ข่าวคือกระจกสะท้อนสังคม ไม่ใช่ชี้นำสังคม (ค่าเฉลี่ย 4.38) และ ข่าวที่ตอบสนองความสนใจของคนส่วนใหญ่ในสังคม ควรจะเป็นข่าวมากกว่าข่าวที่ตอบสนองความสนใจของคนเฉพาะกลุ่มในสังคม (ค่าเฉลี่ย 4.02) ทั้ง 2 ข้อความนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ส่วนข้อความที่กลุ่มตัวอย่างไม่ค่อยเห็นด้วย ได้แก่ ข่าวต้องถูกกำหนดโดยสื่อ ไม่ใช่โดยประชาชน (ค่าเฉลี่ย 2.24) ข่าวที่ดีคือข่าวที่ขายได้ ข่าวที่ไม่ดีคือข่าวที่ขายไม่ได้ (ค่าเฉลี่ย 2.08) และ ข่าวสามารถปรุงแต่งให้เกินจริงได้บ้างเพื่อให้น่าสนใจ (ค่าเฉลี่ย 2.06) ซึ่งทั้ง 3 ข้อความนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย ดังรายละเอียดในตารางที่ 11

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 11 ระดับค่าเฉลี่ยความคิดเห็นเกี่ยวกับนิยามข่าวในประเด็นต่างๆ

ข้อความ	ค่าเฉลี่ย* (อยู่ในระดับ)	S.D
1. ข่าวคือสิ่งที่เป็นประโยชน์กับคนอ่านไม่ว่ากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มน้อย	4.61 (มากที่สุด)	0.557
2. ข่าวคือกระจกสะท้อนสังคม ไม่ใช่ชี้นำสังคม	4.38 (มาก)	0.890
3. ข่าวที่ตอบสนองความสนใจของคนส่วนใหญ่ในสังคม ควรจะเป็นข่าวมากกว่าข่าวที่ตอบสนองความสนใจของคนเฉพาะกลุ่มในสังคม	4.02 (มาก)	1.076
4. ข่าวคือสิ่งที่คนซื้ออยากอ่าน	3.50 (ปานกลาง)	1.150
5. ข่าวคือสิ่งที่บรรณาธิการหรือนักข่าวอยากนำเสนอ	3.10 (ปานกลาง)	1.175
6. ข่าวต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญและมีชื่อเสียง	2.76 (ปานกลาง)	1.113
7. ข่าวต้องถูกกำหนดโดยสื่อ ไม่ใช่โดยประชาชน	2.24 (น้อย)	1.071
8. ข่าวที่ดีคือข่าวที่ขายได้ ข่าวที่ไม่ดีคือข่าวที่ขายไม่ได้	2.08 (น้อย)	1.174
9. ข่าวสามารถปรุงแต่งให้เกินจริงได้บ้างเพื่อให้น่าสนใจ	2.06 (น้อย)	1.190

*ค่าเฉลี่ยคำนวณจาก เห็นด้วยอย่างยิ่ง = 5 คะแนน, เห็นด้วย = 4 คะแนน, ไม่แน่ใจ = 3 คะแนน, ไม่เห็นด้วย = 2 คะแนน, ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง = 1 คะแนน

ข. การประเมินบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

การสัมภาษณ์เชิงลึกของงานวิจัยชิ้นนี้ ได้สัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชน จำนวน 4 คน ได้แก่

1. ผู้นำกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน จำนวน 3 คน ได้แก่
 - 1.1 นางดาราวรรณ ธรรมารักษ์ ผู้อำนวยการบริหารสหทัยมูลนิธิ ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสังคมสงเคราะห์ (สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2546)
 - 1.2 ศ. น.พ. ประกิต วาทีสาธกกิจ เลขาธิการมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม (สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546)
 - 1.3 ดร. ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ ประธานสถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม ซึ่งเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสังคม (สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2546)
2. ผู้นำกลุ่มองค์กรประชาชน จำนวน 1 คน คือ นางสาวสุภิญญา กลางณรงค์ เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ (สัมภาษณ์, 4 พฤศจิกายน 2546)

แนวคำถามในการสัมภาษณ์

1. สื่อหนังสือพิมพ์กำหนดประเด็นสาธารณะที่จะนำเสนออย่างไร และต้องการให้สื่อหนังสือพิมพ์กำหนดประเด็นอย่างไร
2. สื่อหนังสือพิมพ์ให้โอกาสทุกฝ่ายในสังคมได้แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกันหรือไม่ ถ้าไม่ คิดว่าฝ่ายใดมีโอกาสเข้าถึงสื่อมากที่สุด และหนังสือพิมพ์ควรปรับเปลี่ยนการทำงานอย่างไร เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นบนหน้าหนังสือพิมพ์อย่างเท่าเทียมกัน
3. บทบาทการทำงานของสื่อหนังสือพิมพ์มีส่วนช่วยส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคขัดขวางกระบวนการประชาสังคมอย่างไร และหนังสือพิมพ์ควรมีบทบาทอย่างไรในการส่งเสริมกระบวนการประชาสังคม
4. สื่อหนังสือพิมพ์มีส่วนในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาชนหรือองค์กรภาคประชาชนอย่างไร และหนังสือพิมพ์ควรมีบทบาทในการเสริมพลังให้ประชาชนหรือองค์กรภาคประชาชนอย่างไร

5. หนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคมควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์ในรูปแบบใด
6. ในการคัดเลือกข่าวที่จะนำมาเสนอ หนังสือพิมพ์ควรพิจารณาจากองค์ประกอบใด

ผลจากการสัมภาษณ์ได้ข้อสรุปในประเด็นสำคัญต่อไปนี้

1. บทบาทในการกำหนดประเด็นสาธารณะ (Agenda Setting) เพื่อสร้างกระแสประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์

จากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชน ต่างเห็นพ้องต้องกันว่า สื่อหนังสือพิมพ์ยังแสดงบทบาทในการกำหนดประเด็นสาธารณะเพื่อสร้างกระแสประชาสังคมได้ไม่มากเท่าที่ควร เพราะการกำหนดวาระของหนังสือพิมพ์ไม่ได้มาจากดุลพินิจของผู้สื่อข่าวหรือกองบรรณาธิการเพียงอย่างเดียว ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของนางสาวสุภิญญา กลางณรงค์ ที่ว่า

“ในยุคปัจจุบัน รัฐบาลเป็นคนกำหนดวาระมากกว่าโดยคุณเกม เปิดประเด็นใหม่ๆ ทุกวัน หนังสือพิมพ์ก็ต้องตาม เปิด (ประเด็น) ตามผู้นำรัฐบาล ฝ่ายอื่นเป็นฝ่ายตามรับลูก หรือเป็นสี่ส้น แซมเล็กๆ น้อยๆ กระทั่งหนังสือพิมพ์เอง บรรณาธิการ หรือคอลัมนิสต์ก็ต้องตามรับลูกที่รัฐบาลเปิดวาระ ทำให้การยึดพื้นที่หรือเปิดประเด็นโดยภาคประชาสังคมมีพื้นที่น้อยลงไปมาก ถ้าจะเป็น comment สื่อก็คงให้มา comment ประกอบเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้นเอง ว่าคิดอย่างไร โอกาสที่เราจะแถลง เปิดประเด็น นำเสนอข้อมูล ถ้ามันไม่แจ่มจริงๆ หรือใหม่จริงๆ ก็ยากที่จะได้พื้นที่เยอะๆ หรือหน้า 1 หรือเป็นประเด็นใหญ่ในหนังสือพิมพ์”

นอกจากนี้ยังกล่าวเสริมว่า ในการกำหนดประเด็นสาธารณะ หนังสือพิมพ์ควรนำเสนอประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม และต้องนำเสนอในเชิงโครงสร้าง โดยลงลึกไปถึงรากเหง้าของปัญหา อย่างมองแต่ปรากฏการณ์ของปัญหา

ดร. ชัยวัฒน์ ธีระพินธุ์ เสนอแนะว่า “อยากให้สื่อเสนอประเด็นที่เป็นปัญหาของคนเล็กๆ ที่เกิดขึ้นบ่อยๆ เรื่องที่ประชาชนตัวเล็กๆ ถูกอำนาจรัฐใช้การปกครองไปในทางไม่ชอบ ใช้กฎหมายไปในทางที่ผิด เรื่องแบบนี้มีเยอะมาก ซึ่งจริงๆ แล้วเป็นปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน แต่สื่อไม่ค่อยนำเสนออย่างจริงจังเท่าไร แล้วหยิบมามองให้เห็นว่าโครงสร้างของปัญหาอยู่ตรงไหน”

ในการเสนอข่าว ดร. ชัยวัฒน์ เห็นว่าควรมีการเจาะลึกลงไปถึงรากเหง้าของปัญหา ซึ่งจำเป็นต้องใช้การรายงานข่าวในเชิงสืบสวน (Investigative Reporting) มีการเก็บข้อมูล ทำวิจัย แล้วนำมาเผยแพร่ โดยมีข้อมูลเชิงสถิติเป็นส่วนประกอบ รวมทั้งวิเคราะห์เพื่อหาทางออกในประเด็นปัญหานั้นๆ แต่ถ้านักวิชาชีพสื่อไม่มีความรู้ในด้านนั้น ควรจะไปปรึกษาหรือตั้งคำถามกับนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญที่สามารถให้คำตอบได้ นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ต้องกล้าที่จะตั้งคำถามกับรัฐบาล ต้องตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของภาครัฐ อีกทั้งควรจะต้องชี้แนะสังคมให้เดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง

ด้านนางดาราวรรณ ธรรมารักษ์ เน้นว่า หนังสือพิมพ์ควรกระตุ้นให้ประชาชนมีสำนึกทางสังคม (Social Awareness) ให้รู้ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และมีบทบาทหน้าที่อย่างไรต่อสังคม

2. บทบาทในการเป็นเวทีสาธารณะของสื่อหนังสือพิมพ์

ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนตั้งข้อสังเกตว่า ในปัจจุบัน หนังสือพิมพ์ได้เปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นอยู่แล้ว ผ่านทางการสัมภาษณ์ในฐานะแหล่งข่าว การให้ประชาชนเขียนจดหมายเข้ามาร้องทุกข์ ชี้แนะ หรือแสดงความคิดเห็น ทว่านางดาราวรรณ ธรรมารักษ์มองว่า การสัมภาษณ์ประชาชนในฐานะแหล่งข่าวนั้น หนังสือพิมพ์มักสัมภาษณ์แต่เฉพาะผู้นำกลุ่ม ไม่ได้เข้าไปพูดคุยกับประชาชนธรรมดา จึงไม่รู้ว่าประชาชนธรรมดาที่ไม่ได้เป็นผู้นำกลุ่มนั้นคิดเห็นอย่างไรต่อประเด็นปัญหา

นอกจากนี้ ในหนังสือพิมพ์บางฉบับยังได้มีการเปิดหน้าให้ประชาชนสามารถเขียนบทความแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ได้ เพียงแต่ประชาชนอาจจะไม่ค่อยได้เข้ามาใช้พื้นที่ในส่วนนี้ เนื่องจากไม่มีทักษะในการเขียน หรือไม่ใช้บุคคลที่เป็นที่รู้จักในสังคม

อย่างไรก็ดี แม้ว่าหนังสือพิมพ์จะเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น แต่โอกาสที่ทุกฝ่ายในสังคมจะได้เข้ามาใช้หนังสือพิมพ์เป็นเวทีสาธารณะก็ยังไม่เท่ากัน ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนมองว่า ฝ่ายที่มีโอกาสเข้าถึงสื่อมากที่สุดคือ รัฐบาล ซึ่งครองพื้นที่สื่อมากที่สุดในตอนนี้ รองลงมาคือ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ที่มักจะซื้อพื้นที่โฆษณา เพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้กับหน่วยงานของตน รวมถึงกลุ่มธุรกิจเอกชน ที่ซื้อพื้นที่เพื่อลงโฆษณาสินค้า ดังนั้น ในการปรับเปลี่ยนบทบาท

การทำงาน เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน หนังสือพิมพ์จึงต้องดำรงตนให้อยู่ในภาวะที่เป็นอิสระจากรัฐและกลุ่มทุนให้มากกว่านี้

นางสาวสุภิญญา กลางณรงค์ ได้กล่าวถึงความเท่าเทียมในการแสดงความคิดเห็นว่า “การให้คนนี้พูด 3 ประโยค คนนั้นพูด 3 ประโยค อาจจะใช้ได้ เช่น อาจจะให้พื้นที่รัฐ 1 ย่อหน้า ให้พื้นที่นักวิชาการ 1 ย่อหน้า ให้พื้นที่ NGO อีก 1 ย่อหน้า แต่ถ้าเป็นความคิดที่เหมือนกัน ก็อาจจะไม่พอ จะต้องให้พื้นที่กับคนที่คิดต่างอีกด้วย คือ อาจจะต้องเหมือนมีแหล่งข่าวหลากหลาย เช่น มีรัฐ มีนักวิชาการ แต่นักวิชาการคนนั้นอาจจะเชียร์รัฐสุดลิ่มทิ่มประตู ก็คงต้องมีนักวิชาการคนอื่นที่คิดต่างด้วย เพื่อ balance ความคิดที่แตกต่าง มากกว่าที่จะอ้างว่า มีนักวิชาการแล้ว มี NGO แล้ว มีชาวบ้านแล้ว คงไม่พอ ต้องดูที่เนื้อหาสาระด้วยว่า balance กันจริงหรือเปล่า”

อย่างไรก็ดี นางสาวสุภิญญา มองว่า ไม่ควรคำนึงถึงความเท่าเทียมในการแสดงความคิดเห็นเพียงอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงหลักของความเป็นธรรมด้วย โดยควรเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มที่มีพลังอำนาจน้อยกว่าได้พูดมากกว่า เช่น ให้พื้นที่กับประชาชนมากกว่ารัฐ เพราะรัฐมีช่องทางสื่อของรัฐ คือ วิทยุและโทรทัศน์อยู่แล้ว ควรให้ช่องทางกับคนจนมากกว่าคนรวย ให้พื้นที่กับคนชนบท คนชายขอบได้พูด เพื่อคนเมืองจะได้รู้ว่า การที่ตนเองสุขสบาย เพราะใช้ทรัพยากรจากชนบท ซึ่งส่งผลกระทบต่อคนในชนบท เพื่อให้เกิดกระแสไหลบ่าของข้อมูลที่เป็นธรรม (fair flow of information) และเมื่อการไหลบ่าของข้อมูลไปกลับระหว่างกันเป็นธรรม ก็จะช่วยลดช่องว่างของความไม่เข้าใจ และนำไปสู่ผลในการตัดสินใจเรื่องนโยบายด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการพัฒนาประเทศที่ดีกว่านี้

3. บทบาทในการส่งเสริมกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์

ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนมองว่า การทำงานของสื่อหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน แม้ว่าจะยังไม่ถึงขั้นเป็นอุปสรรคขัดขวางการเกิดขึ้นของกระบวนการประชาสังคม แต่ก็ไม่ค่อยมีส่วนช่วยส่งเสริมกระบวนการประชาสังคมมากนัก ทั้งที่หนังสือพิมพ์น่าจะช่วยส่งเสริมได้มากกว่านี้ โดยการนำเสนอเรื่องราวขององค์กรภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการองค์กรที่ดี เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับองค์กรอื่นๆ และควรช่วยประชาสัมพันธ์องค์กรภาคประชาสังคมให้เป็นที่รู้จัก เพื่อที่ฝ่ายต่างๆ ในสังคมจะได้ให้ความร่วมมือแก่องค์กรเหล่านี้

ดร. ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ ให้ทัศนะว่า “(หนังสือพิมพ์) ไม่ต้องไปส่งเสริมอะไรหรอก เพียงแต่รายงานข้อเท็จจริงก็พอแล้ว และพยายามทำเรื่อง Rule of Law ให้เป็นจริง

“กระบวนการประชาสังคมที่ไม่เกิดขึ้น เนื่องจากผู้ปฏิบัติตามกฎหมายไม่รักษากฎหมาย หลายๆ เรื่องของประชาชนซึ่งรัฐธรรมนูญก็ให้สิทธิเอาไว้แล้ว บัญญัติเอาไว้แล้ว แต่สิทธิเหล่านี้ถูกละเมิดตลอด ละเมิดโดยผู้มีอำนาจ

“ไม่ต้องมาส่งเสริมฝ่ายประชาชนหรอก ดูแลผู้มีอำนาจ อย่าให้ใช้อำนาจในทางที่ผิดก็พอ แล้วการรวมตัวของประชาชนที่ดีจะเกิดขึ้นเอง ขณะนี้การรวมตัวของประชาชนเกิดขึ้นยาก เพราะพวกผู้มีอำนาจใช้สิทธิ ใช้อำนาจไปในทางที่ผิด จึงทำให้การรวมตัวและเติบโตของประชาชนเป็นไปได้ยาก เพราะถ้าประชาชนรวมตัวกันได้ เข้มแข็งขึ้นมา พวกเขาก็ลำบาก เป็นการ check and balance กัน ถ้าสังคมดี สังคมได้ประโยชน์ ผู้ที่เป็นอภิสิทธิ์ชนก็จะเสียประโยชน์

“มีกลไกหลายอย่างที่ถูกรื้อถอนแบบมาให้ดี แต่ว่าขณะนี้ถูกเส้นสายของพวกอภิสิทธิ์พลทั้งหลายเข้าไปอยู่ทั้งสิ้น อย่าง กสช. กทช. ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กรอิสระต่างๆ ซึ่งออกแบบขึ้นมา เพื่อให้ส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยให้ดีขึ้น แต่ก็กลายเป็นที่ที่เส้นสายของพวกอภิสิทธิ์ชนทั้งหลายเข้าไปอยู่หมด

“หน้าที่ของสื่อมวลชนจึงต้องดูแลตรวจสอบอภิสิทธิ์ชนทั้งหลายให้ถึงรากถึงโคน ให้ถึงแก่น โดยใช้ Investigative Reporting เป็นตัวเดิน รวมถึงการรายงานข่าวของประชาชน โดยสะท้อนสิ่งที่จริงออกมา ไม่ใช่จับภาพข่าวที่หวือหวา”

4. บทบาทในการเสริมพลังให้แก่ภาคประชาชนของสื่อหนังสือพิมพ์

ในปัจจุบัน หนังสือพิมพ์มีบทบาทในการเสริมพลังให้แก่ภาคประชาชน โดยมีส่วนช่วยรณรงค์ในประเด็นที่องค์กรภาคประชาชนออกมาเคลื่อนไหว ดังคำกล่าวของ ศ. น.พ. ประกิต วาทีสาธกกิจ ที่ว่า

“หนังสือพิมพ์ช่วยรณรงค์เยอะ อย่างเช่น การรณรงค์ไม่สูบบุหรี่ (ซึ่งเป็นเรื่องที่ทางมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ที่ ศ. น.พ. ประกิต เป็นเลขาธิการ ได้ดำเนินการอยู่) ต้องการสร้างกระแสสังคม ต้องอาศัยสื่อมวลชนเป็นหลัก จริงๆ ตลอดเวลาที่ผ่านมาแต่ก่อนนี้ เราไม่ได้งบประมาณจาก

รัฐ และเราก็ได้รับเงินบริจาคไม่มาก ดังนั้น ในการทำงานเราก็ไม่มีทุนที่จะไปทำ กิจกรรมอะไรที่ จะต้องใช้เงินเยอะๆ เราก็จะใช้สื่อมวลชนในการสื่อสารกับประชาชน โดยที่เราไม่ต้องใช้ทุนทรัพย์ มาก”

ดร. ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ ให้ความเห็นว่า หนังสือพิมพ์ควรรายงานข้อมูลขององค์กรภาค ประชาชนเกี่ยวกับกรณีปัญหาต่างๆ ออกสู่สาธารณะ เนื่องจากองค์กรเหล่านี้มักจะมีข้อมูลเล็กๆ ที่ น่าสนใจ ซึ่งพยายามนำเสนอ แต่ว่าช่องทางที่จะนำเสนอมีน้อย หากหนังสือพิมพ์นำข้อมูลของ องค์กรเหล่านี้มารายงานต่อสาธารณะ พวกเขาาก็จะมีกำลังใจ เพราะข้อมูลของพวกเขาได้ออกมาสู่ ความเป็นจริง

ด้านนางสาวสุภิญญา กลางณรงค์ ตั้งข้อสังเกตว่า “ทุกวันนี้องค์กรประชาชนไม่มีอำนาจ การที่เขาจะเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐและสังคมได้ ช่องทางของเขามีช่องทางเดียว คือ ต้อง ทำให้เรื่องของเขาเป็นที่รับรู้ของสาธารณชน เพราะฉะนั้นการที่จะทำได้ ก็ต้องพึ่งพาการนำเสนอ ของสื่อมวลชน เพื่อให้เป็นประเด็น แต่จะเห็นว่าพักหลังนี้ก็ไม่ค่อยเป็นประเด็น สื่อไม่ค่อยให้ ความสำคัญกับปัญหาคนยากคนจนเท่าไร เพราะอาจจะมองว่าเก่า น่าเบื่อ หรือไม่มีพลังต่อรอง อะไร

“ดังนั้น หนังสือพิมพ์สามารถช่วยส่งเสริมองค์กรประชาชนให้เติบโตได้แน่ โดยการให้พื้นที่ กับเขา ให้ที่ยืนกับเขา ให้เขาได้พูดปัญหาของตัวเองบ้าง โดยที่เน้นเนื้อหาเป็นหลัก ไม่ได้เน้น รูปแบบ ไม่ใช่เน้นถ่ายรูปลงตอนที่เขาปิ่นทำเนียบ หรือว่าตอนที่เขาทำอะไรแบบที่คนอาจจะรู้สึก ว่า พิสดาร หรือความวุ่นวาย ไม่อยากให้สร้างภาพขึ้นแบบนั้นเสมอไป อยากให้เปิดพื้นที่กับเนื้อหาที่ อยู่เบื้องหลัง ว่าเขาเดือดร้อนอย่างไร มากกว่าที่จะเน้นแค่สีสัน”

5. รูปแบบในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับสื่อหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์ โดยการให้ประชาชน เป็นแหล่งข่าว เปิดรับจดหมายที่เขียนเข้ามาร้องเรียน ชี้แนะ ดิชม หรือแสดงความคิดเห็นในเรื่อง ต่างๆ ควรเปิดพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนได้เขียนบทความมาลงในหนังสือพิมพ์บ้าง และควรให้ ประชาชนได้ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าว โดยมีศูนย์ข่าวอาสาประจำอยู่ในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ

นางสาวสุภิญญา กลางณรงค์ ให้ข้อเสนอแนะว่า “อยากให้หนังสือพิมพ์ให้ความสำคัญกับผู้อ่าน และการอยู่ได้โดยสมาชิก โดยผู้อ่านมากขึ้น มากกว่าที่จะเน้นไปในเรื่องโฆษณาอย่างเดียว การรับมาสู่การเป็นระบบสมาชิก ขึ้นอยู่กับผู้อ่านให้มากขึ้น น่าจะเป็นสิ่งที่ควรจะทำต่อไป คือขยายฐานผู้อ่านทางตรง

“การที่หนังสือพิมพ์อยู่ได้โดยอาศัยโฆษณา ทำให้แรงบีบจากธุรกิจเอกชนหรือสปอนเซอร์ กลายมาเป็นมือที่ผลักต่อนักหนังสือพิมพ์ เพราะเขาถือว่าเขาไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้อ่าน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับยอดผู้ซื้อ แต่ขึ้นอยู่กับโฆษณา เพราะฉะนั้น มันก็ทำให้ความรับผิดชอบต่อผู้อ่านอาจจะน้อยลง เพราะว่าคนจะอ่านน้อยอ่านมากไม่รู้ แต่ถ้าทำให้หนังสือมีโฆษณาเยอะก็ใช้ได้ แต่ถ้าเขาต้องรับผิดชอบต่อผู้อ่านโดยตรง ก็จะทำให้เขาทำงานได้รอบคอบกว้างขวางกว่านี้ แล้วโฆษณาก็อาจจะไม่ต้องเยอะขนาดนี้ มีพื้นที่เหลือสำหรับเรื่องดีๆ อื่นๆ มีพื้นที่สำหรับให้ภาคประชาชนได้พูด ได้แสดงความคิดเห็นบ้าง

“หนังสือพิมพ์อาจจะให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากกว่านี้ คือ รับฟังเขา ถ้าเขาจะมีการ monitor หรือว่าส่ง comment อะไรที่จะติชมแนะนำมา ก็อยากให้เปิดช่องทางที่จะให้กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ได้ feedback มา แล้วก็นำมาสู่การปรับปรุงนโยบายในเรื่องสื่อให้มากขึ้น”

6. องค์ประกอบที่สื่อหนังสือพิมพ์ควรพิจารณาในการคัดเลือกข่าวที่จะนำเสนอ

ในการคัดเลือกข่าวที่จะนำเสนอ ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนคิดว่า ควรนำเสนอเรื่องราวที่ไม่เป็นธรรมในสังคม เช่น เรื่องของประชาชนที่ถูกกลั่นแกล้งโดยอำนาจรัฐ ความเดือดร้อนของชาวบ้านที่เกิดจากโครงการพัฒนาของภาครัฐ กรณีปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนต่างๆ

หนังสือพิมพ์ควรนำเสนอปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม เพื่อให้เกิดการแก้ไข รวมทั้งนำเสนอเรื่องราวที่ให้ความรู้และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน

นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ควรนำเสนอเรื่องราวของบุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีในสังคมในด้านต่างๆ เพื่อให้คนในสังคมได้เรียนรู้ และยึดถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต ซึ่งบุคคลเหล่านี้อาจไม่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในสังคม แต่นักหนังสือพิมพ์ควรจะมี khả năngพอที่จะค้นหา และนำเสนอเรื่องราวของเขาให้เป็นที่รับรู้ในสังคม เพื่อให้คนตระหนักถึงคุณงามความดีที่ควรปฏิบัติตาม

ค. การทดสอบสมมติฐานในการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชนต่างประเภทกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม รวมทั้งสิ้น 20 บทบาท พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และองค์กรประชาชน (PO) มีความคิดเห็นต่อบทบาททางด้านประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์แตกต่างกัน 18 บทบาท และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2 บทบาท คือ บทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และบทบาทในการนำเสนอข่าวการเคลื่อนไหวของกลุ่มหรือองค์กรภาคประชาชนในประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างรอบด้าน

ส่วนบทบาททางด้านประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างเด่นชัด ได้แก่ บทบาทในการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ แก่ประชาชน เพื่อให้รู้เท่าทันปัญหาในสังคม (ค่าเฉลี่ยขององค์กรพัฒนาเอกชน = 2.09 ค่าเฉลี่ยขององค์กรประชาชน = 3.13) บทบาทในการจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่ประชาชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (ค่าเฉลี่ยขององค์กรพัฒนาเอกชน = 2.21 ค่าเฉลี่ยขององค์กรประชาชน = 3.20)

บทบาทในการกระตุ้นให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา (ค่าเฉลี่ยขององค์กรพัฒนาเอกชน = 2.32 ค่าเฉลี่ยขององค์กรประชาชน = 3.23) บทบาทในการเรียกร้องให้ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ แก่กลุ่มหรือองค์กรภาคประชาชน (ค่าเฉลี่ยขององค์กรพัฒนาเอกชน = 2.69 ค่าเฉลี่ยขององค์กรประชาชน = 3.55) และบทบาทในการนำเสนอข่าวสารที่มีประโยชน์ หรือประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย (ค่าเฉลี่ยขององค์กรพัฒนาเอกชน = 3.11 ค่าเฉลี่ยขององค์กรประชาชน = 3.92)

จากผลที่ได้จึงพอจะสรุปได้ว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรประชาชนเห็นว่า สื่อหนังสือพิมพ์ยังแสดงบทบาทในกระบวนการประชาสังคมได้ไม่มากนัก แต่ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มนี้มีความแตกต่างกัน โดยกลุ่มองค์กรประชาชนมีทัศนะต่อบทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์ในลักษณะกลางๆ ค่อนไปทางบวก ในขณะที่กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน มีทัศนะไปในทางที่ไม่ค่อยพอใจต่อบทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์ในเรื่องนี้มากกว่าในแทบทุกประเด็น ดังรายละเอียดในตารางที่ 12

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 12 ผลการทดสอบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยของความคิดเห็นต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม ของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) กับกลุ่มองค์กรประชาชน (PO)

บทบาทของหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน	องค์กร	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	S.D	t	P
1. วิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการทำงานของรัฐ	NGO	75	3.44	0.889	-1.667	0.098
	PO	40	3.75	1.056		
2. นำเสนอข่าวสารที่มีประโยชน์ หรือประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย	NGO	75	3.11	0.847	-4.778	0.000*
	PO	39	3.92	0.900		
3. ร่วมรณรงค์ในประเด็นปัญหาต่างๆ เช่น การรณรงค์ด้านยาเสพติด การรณรงค์ให้ประหยัดพลังงาน	NGO	75	3.04	0.922	-3.741	0.000*
	PO	40	3.73	0.960		
4. เรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปการเมืองและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น	NGO	75	2.87	0.859	-3.223	0.002*
	PO	40	3.43	0.931		
5. นำเสนอข่าวการเคลื่อนไหวของกลุ่ม / องค์กรภาคประชาชนในประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างรอบด้าน	NGO	75	2.87	1.004	-1.838	0.069
	PO	40	3.25	1.171		
6. เรียกร้องให้ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ แก่กลุ่ม / องค์กรภาคประชาชน	NGO	75	2.69	0.822	-4.609	0.000*
	PO	40	3.55	1.154		
7. เรียกร้องให้รัฐคืนอำนาจในการจัดการทรัพยากรให้แก่ประชาชน	NGO	75	2.72	0.879	-3.110	0.002*
	PO	39	3.33	1.199		
8. ในการนำเสนอข่าว หนังสือพิมพ์สัมภาษณ์แหล่งข่าวหลายๆฝ่าย โดยให้ครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา	NGO	75	2.79	0.759	-2.626	0.010*
	PO	39	3.21	0.894		
9. นำเสนอเรื่องราวของกลุ่ม / องค์กรภาคประชาชนที่มีพลัง หรือประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นแบบอย่างและกำลังใจให้แก่กลุ่ม / องค์กรอื่นๆ	NGO	75	2.69	0.771	-3.683	0.000*
	PO	40	3.33	1.047		
10. เป็นปากเสียงให้กับทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ในการนำเสนอปัญหาของตน	NGO	75	2.75	0.960	-2.378	0.019*
	PO	39	3.23	1.158		

ตารางที่ 12 (ต่อ)

บทบาทของหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน	องค์กร	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	S.D	t	P
11. มีส่วนในการสร้างประชาคมติ ในประเด็นปัญหาที่กลุ่ม / องค์กรภาคประชาชนออกมาเคลื่อนไหว	NGO	75	2.63	0.927	-2.847	0.005*
	PO	40	3.18	1.083		
12. ในการนำเสนอประเด็นปัญหาต่างๆ หนังสือพิมพ์นำเสนออย่างต่อเนื่องจนกว่าปัญหาจะได้รับการแก้ไข	NGO	75	2.60	0.959	-2.473	0.015*
	PO	40	3.08	1.023		
13. ให้โอกาสประชาชนทุกฝ่ายเข้าร่วมในการรายงานข่าวสารต่างๆ	NGO	75	2.47	0.949	-3.189	0.002*
	PO	40	3.10	1.128		
14. เป็นสื่อกลางในการประสานกลุ่มต่างๆ ให้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย	NGO	75	2.39	0.868	-4.255	0.000*
	PO	40	3.15	1.001		
15. เสนอแนะทางออกหรือทางเลือกในประเด็นปัญหาต่างๆ	NGO	75	2.48	0.828	-2.834	0.005*
	PO	39	2.95	0.857		
16. กระตุ้นให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา	NGO	75	2.32	0.918	-5.056	0.000*
	PO	39	3.23	0.902		
17. กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการ หรือนโยบายสาธารณะ	NGO	75	2.39	0.957	-3.670	0.000*
	PO	40	3.10	1.057		
18. จัดให้มีหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะ ที่ให้โอกาสทุกฝ่ายในสังคมได้เขียนแสดงความคิดเห็น	NGO	75	2.39	0.957	-2.684	0.008*
	PO	40	2.93	1.141		
19. จัดอบรมให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่ประชาชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้	NGO	75	2.21	0.920	-5.131	0.000*
	PO	40	3.20	1.091		
20. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ แก่ประชาชน เพื่อให้รู้เท่าทันปัญหาในสังคม	NGO	74	2.09	0.847	-5.483	0.000*
	PO	40	3.13	1.137		

*P < 0.05

สมมติฐานที่ 2 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนา เอกชนนิยมความเป็นชาวแตกต่างจากการปฏิบัติของนักวิชาชีพในฐานะนายประตู่ชาวสาร

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2

จากเหตุการณ์หรือประเด็น ทั้งที่เป็นชาวและไม่เป็นชาว ซึ่งผู้วิจัยทำการสำรวจ จำนวน 15 ประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อเหตุการณ์หรือประเด็นต่างๆ เหล่านี้ สอดคล้องกับการทำงานของนักวิชาชีพสื่อ จำนวน 4 ประเด็น และไม่สอดคล้องกัน 11 ประเด็น

เหตุการณ์หรือประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นสอดคล้องกับการทำงานของนักวิชาชีพสื่อ ได้แก่ (1) กรณีปัญหาโครงการนมโรงเรียน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างคิดว่า ควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.33) และหนังสือพิมพ์ก็นำเสนอเป็นข่าวใหญ่มาก โดยลงติดต่อกันแทบทุกวัน และลงอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานานนับเดือน (2) กรณีแพทยสมาคมตีพิมพ์หนังสือถึงกระทรวงสาธารณสุขให้บทพจนประกาศเพิกถอนยาฟิโนลโปรพานอลามีน (ฟีพีเอ) กลุ่มตัวอย่างมองว่าควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.27) ขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์ก็นำเสนอเรื่องนี้เป็นข่าวค่อนข้างใหญ่ และนำเสนอติดต่อกันทุกวันอยู่ราว 1 สัปดาห์ หลังจากนั้นก็ยังมีการนำเสนอข่าวนี้ เพียงแต่ไม่ได้ลงเป็นข่าวใหญ่และถี่เหมือนในช่วงแรก (3) กรณีกระบวนการสรรหาคณะกรรมการกระจายเสียงและโทรทัศนแห่งชาติ (กสช.) กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับปานกลางถึงมาก (ค่าเฉลี่ย 3.88) ซึ่งหนังสือพิมพ์ก็นำเสนอเป็นข่าวใหญ่ และเสนอค่อนข้างถี่ รวมทั้งนำเสนออย่างต่อเนื่อง และ (4) กรณีเหตุการณ์ที่ 3 คนงานเขมรก่อคดีฆ่าเปลือย นายจ้าง ซึ่งกลุ่มตัวอย่างคิดว่าควรเป็นข่าวในระดับปานกลางค่อนข้างน้อยไปทางน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.72) ทางด้านหนังสือพิมพ์ก็นำเสนอเหตุการณ์นี้เป็นเพียงข่าวเล็กๆ ในหน้า 1 และนำเสนอแค่วันเดียว

ส่วนเหตุการณ์หรือประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกับการทำงานของนักวิชาชีพสื่ออย่างชัดเจน ได้แก่ กรณีพิษภัยของผงชูรส ที่กลุ่มตัวอย่างมองว่า ควรนำเสนอเป็นข่าวมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.40) แต่หนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่ไม่ได้นำเสนอประเด็นนี้ เช่นเดียวกับกรณีที่ชาว อ. จะนะ จ. สงขลา ยื่นจดหมายคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ค่าเฉลี่ย 4.12) และการที่ชาวบ้านบางอำเภอใน จ. ลพบุรี และสระบุรี ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน อันเนื่องมาจากโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ (ค่าเฉลี่ย 4.06) ซึ่งกลุ่มตัวอย่างมองว่า 2 กรณีนี้ควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวในระดับมาก แต่หนังสือพิมพ์โดยทั่วไปก็ไม่นำเสนอ รวมถึงกรณีผลกระทบจากการที่นายทุนหรือกลุ่มทุนเป็นเจ้าของข้ามสื่อ ที่กลุ่มตัวอย่าง

คิดว่า ควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับปานกลางถึงมาก (ค่าเฉลี่ย 3.98) แต่ก็ไม่ได้รับการนำเสนอเป็นข่าว

สำหรับเหตุการณ์ที่ภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก อดีตนางงามจักรวาลเข้าพิธีสมรสกับมหาเศรษฐีชาวอเมริกัน (ค่าเฉลี่ย 1.85) และกรณีที่นายสุรพล หลีกภัย บุตรชายนายชวน หลีกภัย อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ให้สัมภาษณ์โจมตีนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี (ค่าเฉลี่ย 1.93) ทั้ง 2 เหตุการณ์ กลุ่มตัวอย่างคิดว่า ควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับน้อยมาก แต่หนังสือพิมพ์กลับนำเสนอเป็นข่าวใหญ่อยู่ 2-3 วัน จึงนับว่าความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างไม่สอดคล้องกับการทำงานในฐานะผู้เฝ้าประตูข่าวสารของนักวิชาชีพสื่อใน 2 เหตุการณ์นี้

กรณีนักวิจัยไทยประสบความสำเร็จในการสกัดสารจากเหง้าข่า เพื่อรักษาวัณโรค กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าน่าจะนำเสนอเป็นข่าวในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.21) แต่หนังสือพิมพ์นำเสนอเป็นเพียงข่าวเล็กๆ ในหน้า 1 และนำเสนอแค่วันเดียว ไม่มีการติดตามประเด็นนี้ต่อ เช่นเดียวกับกรณีที่นักศึกษาปริญญาโทกลุ่มสตรีศึกษาจัดเสวนาเกี่ยวกับปัญหาการคุกคามทางเพศ (ค่าเฉลี่ย 3.97) และกรณีที่คนขับแท็กซี่รวมตัวกันเรียกร้องให้สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดนคืนรายการ “ร่วมด้วยช่วยกัน” หลังถูกตัดสัญญาณ (ค่าเฉลี่ย 3.93) ที่กลุ่มตัวอย่างมองว่า ควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับปานกลางถึงมาก แต่หนังสือพิมพ์ก็นำเสนอเป็นข่าวธรรมดาในหน้า 1 และนำเสนอเพียงวันเดียว ไม่ติดตามประเด็นต่อ

เหตุการณ์ที่ชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวพม่า ถูกคนไทยข่มเหงรังแก กลุ่มตัวอย่างคิดว่าควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.26) แต่ก็ไม่ได้รับการนำเสนอเป็นข่าวจากหนังสือพิมพ์ จึงถือได้ว่าความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างไม่ค่อยสอดคล้องกับการทำงานของนักวิชาชีพสื่อ ส่วนเรื่องที่ชาวจีนนิยมรับประทานไข่ที่ปรุงด้วยปัสสาวะของเด็กผู้ชาย เพราะเชื่อว่าเป็นอาหารบำรุงกำลัง กลุ่มตัวอย่างมองว่าควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 1.95) แต่หนังสือพิมพ์กลับนำเสนอเป็นข่าวรองในหน้า 1 จึงน่าจะนับว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างกับการทำงานของนักวิชาชีพสื่อ ไม่ค่อยสอดคล้องกันนักในเรื่องนี้

จะเห็นได้ว่า ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อเหตุการณ์หรือประเด็นต่างๆ ว่าควรนำเสนอเป็นข่าวหรือไม่นั้น ส่วนใหญ่ไม่สอดคล้องกับการทำงานของนักวิชาชีพสื่อ โดยเหตุการณ์หรือประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าควรนำเสนอเป็นข่าว มักเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ หรือมีผลกระทบต่อประชาชน รวมทั้งเรื่องราวการใช้สิทธิเรียกร้องความเป็นธรรมในประเด็นปัญหาต่างๆ ของ

ประชาชน ส่วนเหตุการณ์หรือประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าไม่ควรนำเสนอเป็นข่าวหรือควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับน้อย มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับความน่าสนใจตามปฏุนิยม (human interest) เรื่องของคนมีชื่อเสียง เรื่องแปลก ซึ่งไม่ค่อยก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน ดังรายละเอียดในตารางที่ 13

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 13 ผลการเปรียบเทียบความสอดคล้องของเหตุการณ์หรือประเด็นที่หนังสือพิมพ์นำเสนอหรือไม่นำเสนอเป็นข่าว กับความคิดเห็นของกลุ่มพัฒนาเอกชน

เหตุการณ์ / ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	S.D	กลุ่มตัวอย่างคิดว่าควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับใด	หนังสือพิมพ์เคยนำเสนอเป็นข่าวหรือไม่ อย่างไร
1. พิษภัยของผงชูรส	4.40	0.875	มาก-มากที่สุด	ไม่นำเสนอ
2. กรณีปัญหาโครงการนมโรงเรียน	4.33	0.746	มาก	นำเสนอเป็นข่าวใหญ่ติดต่อกันเกือบทุกวันต่อเนื่องเป็นเวลานาน
3. กรณีแพทยสมาคมมีมติจะทำหนังสือถึงกระทรวงสาธารณสุขให้บททวนประกาศเพิกถอนยาฟิซิลโปรพาโนรามีน (ฟิฟิเอ)	4.27	0.876	มาก	นำเสนอเป็นข่าวค่อนข้างใหญ่ติดต่อกันทุกวันราว 1 สัปดาห์
4. นักวิจัยไทยประสบความสำเร็จในการสกัดสารจากเหง้าฆ่า เพื่อรักษาวัณโรค	4.21	1.162	มาก	นำเสนอเป็นข่าวเล็กๆ ในหน้า 1 เพียง 1 วัน
5. ชาว อ. จะนะ จ. สงขลา ยื่นจดหมายคัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	4.12	0.975	มาก	ไม่นำเสนอ
6. ชาวบ้านบางอำเภอใน จ. ลพบุรี และสระบุรี ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน อันเนื่องมาจากโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์	4.06	0.980	มาก	ไม่นำเสนอ
7. ผลกระทบจากการที่นายทุน / กลุ่มทุนเป็นเจ้าของข้ามสื่อ	3.98	0.959	ปานกลาง-มาก	ไม่นำเสนอ
8. นักศึกษาปริญญาโทกลุ่มสตรีศึกษาจัดเสวนาเกี่ยวกับปัญหาการคุกคามทางเพศ	3.97	0.789	ปานกลาง-มาก	นำเสนอเป็นข่าวธรรมดาในหน้า 1 เพียง 1 วัน
9. คนขับแท็กซี่รวมตัวกันเรียกร้องให้สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดนคืนรายการ "ร่วมด้วยช่วยกัน" หลังถูกตัดสัญญาณ	3.93	0.876	ปานกลาง-มาก	นำเสนอเป็นข่าวธรรมดาในหน้า 1 เพียง 1 วัน
10. กระบวนการสรรหาคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.)	3.88	0.970	ปานกลาง-มาก	นำเสนอเป็นข่าวใหญ่เสนอค่อนข้างถี่และต่อเนื่อง

ตารางที่ 13 (ต่อ)

เหตุการณ์ / ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	S.D	กลุ่มตัวอย่างคิดว่า ควรนำเสนอเป็น ข่าวในระดับใด	หนังสือพิมพ์เคย นำเสนอเป็นข่าว หรือไม่
11. ชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวพม่า ถูกคนไทย ข่มเหงรังแก	3.26	0.832	ปานกลาง	ไม่นำเสนอ
12. 3 คนงานเขมรก่อคดีฆ่าเปลือย นายจ้าง	2.72	1.245	ปานกลาง-น้อย	นำเสนอเป็นข่าวเล็กๆ ในหน้า 1 เพียง 1 วัน
13. ชาวจีนนิยมรับประทานไข่ที่ปรุงด้วย ปัสสาวะของเด็กผู้ชาย เพราะเชื่อว่าเป็น อาหารบำรุงกำลัง	1.95	1.456	น้อย	นำเสนอเป็นข่าวรอง ในหน้า 1 เพียง 1 วัน
14. นายสุรภ หลิกภัย บุตรชายนายชวน หลิกภัย อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ให้สัมภาษณ์โจมตีนายไทรรงค์ สุวรรณศิริ	1.93	1.303	น้อย	นำเสนอเป็นข่าวใหญ่ ต่อเนื่องอยู่ 2-3วัน
15. ภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก อดีต นางงามจักรวาลเข้าพิธีสมรสกับมหา เศรษฐีชาวอเมริกัน	1.85	0.817	น้อย	นำเสนอเป็นข่าวใหญ่ ต่อเนื่องอยู่ 2-3วัน

หมายเหตุ เหตุการณ์หรือประเด็นที่ไม่ได้ถูกนำเสนอเป็นข่าว ผู้วิจัยอ้างอิงมาจากหนังสือข่าวที่ไม่
เป็นข่าว (ธนาพล อิวสกุล, บก., 2544)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยครั้งนี้ มุ่งสะท้อนความคิดเห็นต่อบทบาทหนังสือพิมพ์ในการแสดงบทบาทในกระบวนการประชาสังคม ตลอดจนรูปแบบที่น่าจะเป็น นอกจากนี้ยังมุ่งเปรียบเทียบการนิยามเกี่ยวกับสิ่งที่ควรเป็นข่าวจากสื่อมวลชนกับจากกลุ่มพัฒนาเอกชน ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการทำงานของสื่อหนังสือพิมพ์ ให้มีส่วนในการสร้างประชาสังคมมากขึ้น

การศึกษาเรื่องบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ ตามทัศนะของกลุ่มพัฒนาเอกชน แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. การศึกษาบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ รูปแบบที่คาดว่าจะน่าจะมีความเป็นไปได้ในการทำหน้าที่ด้านประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ และนิยามเกี่ยวกับสิ่งที่ควรเป็นข่าวทางสื่อมวลชนของกลุ่มพัฒนาเอกชน โดยการสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน จำนวน 115 คน
2. การศึกษาบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ รูปแบบที่คาดว่าจะน่าจะมีความเป็นไปได้ในการทำหน้าที่ด้านประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ และนิยามเกี่ยวกับสิ่งที่ควรเป็นข่าวทางสื่อมวลชนของกลุ่มพัฒนาเอกชน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชน จำนวน 4 คน

3. การทดสอบสมมติฐานในการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชนต่างประเภทกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม แตกต่างกัน ทดสอบด้วยค่าสถิติที (t-test)

สมมติฐานที่ 2 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชนนิยามความเป็นข่าวแตกต่างจากการปฏิบัติของนักวิชาชีพในฐานะนายประตูข่าวสาร ทดสอบโดยเปรียบเทียบความสอดคล้องของข่าวที่นำเสนอหรือไม่นำเสนอของ

หนังสือพิมพ์ กับความเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของ
กลุ่มพัฒนาเอกชน ว่าเป็นไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ อย่างไร

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทในกระบวนการประชาสัมพันธ์ของสื่อหนังสือพิมพ์ ตามทัศนะของกลุ่ม
พัฒนาเอกชน โดยสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่าง
ต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน รวมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชน ได้ผลการวิจัย ดังนี้

ก. ทัศนะต่อบทบาทในกระบวนการประชาสัมพันธ์ของสื่อหนังสือพิมพ์จากการสำรวจความคิดเห็น

ในการสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่าง
ต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน มีกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 115 คน แบ่งเป็นเพศชาย 35
คน คิดเป็นร้อยละ 30.4 น้อยกว่าครึ่งหนึ่งของเพศหญิงที่มีจำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 69.6
ส่วนใหญ่อายุต่ำกว่า 30 ปี โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุอยู่ในช่วงนี้จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ
35.7 ซึ่งมีจำนวนเท่ากับกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 30-39 ปี กลุ่มตัวอย่างสังกัดกลุ่มองค์กรพัฒนา
เอกชน 75 คน คิดเป็นร้อยละ 65.2 และสังกัดกลุ่มองค์กรประชาชน 40 คน คิดเป็นร้อยละ 34.8

ด้านพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ติดตามข่าวสารเป็นประจำทุกวัน โดยมี
จำนวน 69 คน หรือร้อยละ 60.0 รองลงมาเกือบทุกวันคือ เฉลี่ยสัปดาห์ละ 5-6 วัน จำนวน 24 คน
คิดเป็นร้อยละ 20.9 ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างติดตามข่าวสารจากสื่อโทรทัศน์มากที่สุด อันดับรองลงมา
คือ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และอินเทอร์เน็ต ตามลำดับ สื่อที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีที่น่าเชื่อถือใน
การเสนอข่าวมากที่สุดคือ โทรทัศน์ รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์

กลุ่มตัวอย่างสนใจติดตามข่าวการเมืองมากที่สุด โดยมีกลุ่มตัวอย่างติดตามข่าวนี้จำนวน
85 คน หรือร้อยละ 73.9 รองลงมาได้แก่ ข่าวการศึกษา เยาวชน ศิลปวัฒนธรรม ที่มีกลุ่มตัวอย่าง
ติดตามข่าวนี้จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 67.0

ส่วนหนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างติดตามอ่านมากที่สุดคือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ซึ่งมีกลุ่ม
ตัวอย่างจำนวน 89 คน หรือร้อยละ 77.4 ติดตามอ่านหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ รองลงมาคือ

หนังสือพิมพ์มติชน มีกลุ่มตัวอย่างติดตามอ่าน 63 คน หรือร้อยละ 54.8 และอันดับ 3 คือ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ซึ่งมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 62 คน หรือร้อยละ 53.9 ติดตามอ่าน

สำหรับหนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างระบุว่ามีความน่าเชื่อถือในการเสนอข่าวเป็นอันดับ 1 คือ หนังสือพิมพ์มติชน ซึ่งกลุ่มตัวอย่างจำนวน 29 คน ระบุว่าเชื่อถือหนังสือพิมพ์ฉบับนี้เป็นอันดับ 1 รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ที่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 21 คน เห็นว่าน่าเชื่อถือเป็นอันดับ 1 และ ถัดมา คือ หนังสือพิมพ์คม ชัด ลึก ที่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 18 คน เลือกให้เป็นหนังสือพิมพ์ที่น่าเชื่อถืออันดับ 1

ในส่วนบทบาทในกระบวนการประชาสัมพันธ์ของสื่อหนังสือพิมพ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า บทบาทที่สื่อหนังสือพิมพ์แสดงออกมากที่สุดคือ บทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล (ค่าเฉลี่ย 3.55) รองลงมาคือ รองลงมาคือบทบาทในการนำเสนอข่าวสารที่มีประโยชน์ หรือประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย (ค่าเฉลี่ย 3.39) และมีส่วนร่วมรณรงค์ในประเด็นปัญหาต่างๆ (ค่าเฉลี่ย 3.28) ซึ่งทั้ง 3 บทบาทนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

ส่วนบทบาทที่กลุ่มตัวอย่างมองว่าหนังสือพิมพ์แสดงออกน้อยที่สุด 3 อันดับ คือ การจัดให้มีหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะ ที่ให้โอกาสทุกฝ่ายในสังคมได้เขียนแสดงความคิดเห็น (ค่าเฉลี่ย 2.57) การจัดอบรมให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่ประชาชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้ (ค่าเฉลี่ย 2.56) ทั้ง 2 บทบาทมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย และอันดับสุดท้ายคือ การจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ แก่ประชาชน เพื่อให้รู้เท่าทันปัญหาในสังคม (ค่าเฉลี่ย 2.46) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยที่จัดอยู่ในระดับน้อย

ในด้านการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสื่อหนังสือพิมพ์ในรูปแบบต่างๆ กลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ควรให้ประชาชนเป็นแหล่งข่าวหรือผู้ให้ข้อมูลในประเด็นต่างๆ มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.97) รองลงมาคือ การเปิดโอกาสให้เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นตอบโต้ หรือชี้แจงข้อเท็จจริงลงในหนังสือพิมพ์ (ค่าเฉลี่ย 3.89) นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ยังควรเปิดโอกาสให้ประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวประจำชุมชนหรือองค์กรของตน (ค่าเฉลี่ย 3.67) ทั้ง 3 บทบาทนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ส่วนรูปแบบของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสื่อหนังสือพิมพ์ที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าเป็นไปได้น้อยที่สุด 3 อันดับ คือ การให้ประชาชนได้เข้าร่วมในการคัดเลือกข่าวที่จะนำเสนอ (ค่าเฉลี่ย 3.38) การให้ประชาชนได้เรียนรู้กระบวนการผลิตเนื้อหา (ค่าเฉลี่ย 3.35) และอันดับท้ายสุด คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นหุ้นส่วนในกิจการหนังสือพิมพ์ (ค่าเฉลี่ย 3.22) ซึ่งทั้ง 3 บทบาทมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง

จากการยกตัวอย่างเหตุการณ์หรือประเด็นต่างๆ เพื่อสำรวจกลุ่มตัวอย่างว่า เหตุการณ์หรือประเด็นใดควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าว ได้ผลออกมาว่า ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าควรจะเป็นข่าวมากที่สุดคือ เรื่องพิษภัยของผงชูรส (ค่าเฉลี่ย 4.40) อันดับ 2 คือ กรณีปัญหาโครงการนมโรงเรียน (ค่าเฉลี่ย 4.33) และอันดับ 3 คือ กรณีแพทยสภามีมติทำหนังสือถึงกระทรวงสาธารณสุขให้ทบทุนประกาศเพิกถอนยาฟีนิลโพรพานอลามีน (ฟีพีเอ) (ค่าเฉลี่ย 4.27) ทั้ง 3 ประเด็นนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ส่วนเหตุการณ์หรือประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวใน 3 ลำดับสุดท้าย ได้แก่ เรื่องชาวจีนนิยมรับประทานไข่ที่ปรุงด้วยปลาสวาทของเด็กผู้ชาย เพราะเชื่อว่าเป็นอาหารบำรุงกำลัง (ค่าเฉลี่ย 1.95) เหตุการณ์ที่นายสุรภต หลีกภัย บุตรชายนายชวน หลีกภัย อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ให้สัมภาษณ์โจมตีนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี (ค่าเฉลี่ย 1.93) และเหตุการณ์ที่ควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวน้อยที่สุดคือ การที่ภรรยาพิภพ นาคหิรัญกนก อดีตนางงามจักรวาลเข้าพิธีสมรสกับมหาเศรษฐีชาวอเมริกัน (ค่าเฉลี่ย 1.85) ซึ่งค่าเฉลี่ยของทั้ง 3 ประเด็นนี้อยู่ในระดับน้อย

ด้านกรณียามเกี่ยวกับข่าว พบว่า กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยกับข้อความที่ว่า ข่าวคือสิ่งที่เป็นประโยชน์กับคนอ่านไม่ว่ากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มน้อย (ค่าเฉลี่ย 4.61) ซึ่งมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ข่าวคือกระจกสะท้อนสังคม ไม่ใช่ชี้นำสังคม (ค่าเฉลี่ย 4.38) และ ข่าวที่ตอบสนองความสนใจของคนส่วนใหญ่ในสังคม ควรจะเป็นข่าวมากกว่าข่าวที่ตอบสนองความสนใจของคนเฉพาะกลุ่มในสังคม (ค่าเฉลี่ย 4.02) ทั้ง 2 ข้อความนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก

ส่วนข้อความที่กลุ่มตัวอย่างไม่ค่อยเห็นด้วย ได้แก่ ข่าวต้องถูกกำหนดโดยสื่อ ไม่ใช่โดยประชาชน (ค่าเฉลี่ย 2.24) ข่าวที่ดีคือข่าวที่ขายได้ ข่าวที่ไม่ดีคือข่าวที่ขายไม่ได้ (ค่าเฉลี่ย 2.08) และ ข่าวสามารถปรุงแต่งให้เกินจริงได้บ้างเพื่อให้น่าสนใจ (ค่าเฉลี่ย 2.06) ซึ่งทั้ง 3 ข้อความนี้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย

ข. การประเมินบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

จากการสัมภาษณ์ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชน ต่างเห็นว่า สื่อหนังสือพิมพ์ยังแสดงบทบาทในการกำหนดประเด็นสาธารณะเพื่อสร้างกระแสประชาสังคมได้ไม่มากเท่าที่ควร เนื่องจากการกำหนดวาระของหนังสือพิมพ์ไม่ได้มาจากดุลพินิจของผู้สื่อข่าวหรือกองบรรณาธิการเพียงอย่างเดียว แต่ยังมาจากการกำหนดวาระของรัฐบาล โดยหนังสือพิมพ์ทำหน้าที่เป็นผู้ตามในประเด็นที่รัฐบาลหรือผู้นำเปิดขึ้นมา

ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนให้ทัศนะว่า ในการกำหนดประเด็นสาธารณะ หนังสือพิมพ์ควรนำเสนอประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม และต้องนำเสนอในเชิงโครงสร้าง โดยลงลึกไปถึงรากเหง้าของปัญหา อย่่ามองแต่ปรากฏการณ์ของปัญหา ทั้งนี้ ต้องอาศัยการรายงานข่าวในเชิงสืบสวน (Investigative Reporting) มีการเก็บข้อมูล ทำวิจัย แล้วนำมาเผยแพร่ โดยใช้ข้อมูลเชิงสถิติเป็นส่วนประกอบ รวมทั้งวิเคราะห์เพื่อหาทางออกในประเด็นปัญหานั้น

หนังสือพิมพ์ควรมีส่วนกระตุ้นให้ประชาชนมีสำนึกทางสังคม (Social Awareness) รู้ว่าตนเองมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องทำเพื่อสังคม นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ยังควรทำหน้าที่ในการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของภาครัฐ รวมทั้งควรจะต้องชี้้นำสังคมให้เดินไปในทิศทางที่ถูกต้อง

ส่วนการเปิดพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นนั้น ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนเห็นว่า หนังสือพิมพ์ปฏิบัติอยู่แล้วในระดับหนึ่ง ผ่านทางการสัมภาษณ์ในฐานะแหล่งข่าว การให้ประชาชนเขียนจดหมายเข้ามาร้องทุกข์ ชี้แนะ หรือแสดงความคิดเห็น ในหนังสือพิมพ์บางฉบับยังได้มีการเปิดหน้าให้ประชาชนสามารถเขียนบทความแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ได้ เพียงแต่ประชาชนอาจจะไม่ค่อยได้เข้ามาใช้พื้นที่ในส่วนนี้ เนื่องจากไม่มีทักษะในการเขียน หรือไม่ใช่นักเขียนที่รู้จักรับใช้ในสังคม

ถึงแม้ว่าหนังสือพิมพ์จะเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น แต่โอกาสที่ทุกฝ่ายในสังคมจะได้เข้ามาใช้หนังสือพิมพ์เป็นเวทีสาธารณะก็ยังไม่เท่ากัน โดยฝ่ายที่มีโอกาสเข้าถึงสื่อมากที่สุดคือ รัฐบาล รองลงมาคือ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ที่มักจะซื้อพื้นที่โฆษณา เพื่อสร้างภาพลักษณ์ให้กับหน่วยงานของตน รวมถึงกลุ่มธุรกิจเอกชน ที่ซื้อพื้นที่เพื่อลงโฆษณาสินค้า ดังนั้น

ในการปรับเปลี่ยนบทบาทการทำงาน เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน หนังสือพิมพ์จึงต้องดำรงตนให้อยู่ในภาวะที่เป็นอิสระจากรัฐและกลุ่มทุนให้มากกว่านี้

นอกจากนี้ ในการเปิดพื้นที่ให้หลายๆ ฝ่ายในสังคมได้แสดงความคิดเห็น ต้องให้พื้นที่กับคนที่คิดต่างอีกด้วย การให้หลายๆ ฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นคงไม่เพียงพอ ถ้าความคิดเห็นเหล่านั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ไม่ได้สะท้อนมุมมองความคิดที่หลากหลายในสังคม

อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์ไม่ควรคำนึงถึงความเท่าเทียมในการแสดงความคิดเห็นเพียงอย่างเดียว แต่ควรคำนึงถึงหลักของความเป็นธรรมด้วย โดยควรเปิดพื้นที่ให้กับกลุ่มที่มีพลังอำนาจน้อยกว่าได้พูดมากกว่า เพื่อให้เกิดกระแสไหลบ่าของข้อมูลที่เป็นธรรม (fair flow of information) ซึ่งจะช่วยลดช่องว่างของความไม่เข้าใจ และนำไปสู่ผลในการตัดสินใจเรื่องนโยบายด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และการพัฒนาประเทศที่ดีกว่านี้

ในด้านการส่งเสริมกระบวนการประชาสังคม ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนมองว่า หนังสือพิมพ์ยังไม่ค่อยมีส่วนช่วยส่งเสริมมากนัก ทั้งนี้ หนังสือพิมพ์ควรจะช่วยส่งเสริมโดยการนำเสนอเรื่องราวขององค์กรภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการองค์กรที่ดี เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับองค์กรอื่นๆ และควรช่วยประชาสัมพันธ์องค์กรภาคประชาสังคมให้เป็นที่รู้จัก เพื่อที่ฝ่ายต่างๆ ในสังคมจะได้ให้ความร่วมมือแก่องค์กรเหล่านี้

ขณะเดียวกัน หนังสือพิมพ์ต้องตรวจสอบผู้มีอำนาจ ไม่ให้ใช้อำนาจไปในทางที่ผิด รวมถึงดูแลกลไกของสังคมซึ่งออกแบบขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย เช่น องค์กรอิสระต่างๆ ให้ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อกลไกต่างๆ ในสังคมสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างที่ควรจะเป็น เมื่อนั้น การรวมตัวของประชาชนที่ดีก็จะเกิดขึ้นเอง

ทางด้านบทบาทในการเสริมพลังให้แก่ภาคประชาชน ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนให้ความเห็นว่า หนังสือพิมพ์มีส่วนช่วยรณรงค์ในประเด็นที่องค์กรภาคประชาชนออกมาเคลื่อนไหว และสามารถช่วยเสริมพลังได้มากกว่านี้ โดยการรายงานข้อมูลขององค์กรภาคประชาชนเกี่ยวกับกรณีปัญหาต่างๆ ออกสู่สาธารณะ เนื่องจากองค์กรเหล่านี้มักจะมีข้อมูลเล็กๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งพยายามนำเสนอ แต่ว่าช่องทางที่จะนำเสนอมีน้อย

นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ควรมีส่วนช่วยในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับองค์กรภาคประชาชน เพราะทุกวันนี้องค์กรภาคประชาชนไม่มีอำนาจ การที่เขาจะเรียกร้องความเป็นธรรมจากรัฐและสังคมได้ ช่องทางของเขามีช่องทางเดียวคือ ต้องทำให้เรื่องของเขาเป็นที่รับรู้ของสาธารณชน เพราะฉะนั้นการที่จะทำได้ ก็ต้องพึ่งพาการนำเสนอของสื่อมวลชน เพื่อให้เป็นประเด็น

สำหรับรูปแบบในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์นั้น หนังสือพิมพ์สามารถทำได้ โดยการให้ประชาชนเป็นแหล่งข่าว เปิดรับจดหมายที่เขียนเข้ามาโรงเรียน ชี้นะ ตีชม หรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เปิดพื้นที่สาธารณะให้ประชาชนได้เขียนบทความมาลงในหนังสือพิมพ์บ้าง และควรให้ประชาชนได้ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าว โดยมีศูนย์ข่าวอาสาประจำอยู่ในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ควรให้ความสำคัญกับผู้อ่าน และการอยู่ได้โดยระบบสมาชิกมากขึ้น แทนที่จะเน้นไปในเรื่องโฆษณาเพียงอย่างเดียว รวมทั้งควรเปิดช่องทางให้กลุ่มต่างๆ ได้สะท้อนความคิดเห็นกลับมา แล้วนำเสียงสะท้อนที่ได้รับมาปรับปรุงนโยบายในการทำงาน

ส่วนการคัดเลือกข่าวที่จะนำเสนอ นั้น ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนคิดว่า ควรนำเสนอเรื่องราวที่ไม่เป็นธรรมในสังคม ประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม เพื่อให้เกิดการแก้ไข รวมทั้งนำเสนอเรื่องราวที่ให้ความรู้และก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ควรรำเสนอเรื่องราวของบุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีในสังคมในด้านต่างๆ เพื่อให้คนในสังคมได้เรียนรู้ และยึดถือเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

ค. การทดสอบสมมติฐานในการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชนต่างประเภทกัน มีความคิดเห็นต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม แตกต่างกัน

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 1

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม รวมทั้งสิ้น 20 บทบาท พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และองค์กรประชาชน (PO)

มีความคิดเห็นต่อบทบาททางด้านประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์แตกต่างกัน 18 บทบาท และ ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2 บทบาท คือ บทบาทในการวิพากษ์วิจารณ์และ ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และบทบาทในการนำเสนอข่าวการเคลื่อนไหวของกลุ่มหรือองค์กร ภาคประชาชนในประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างรอบด้าน

สำหรับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่มที่แตกต่างกันนั้น พบว่า กลุ่มองค์กร ประชาชนมีทัศนคติต่อบทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์ในลักษณะกลางๆ ค่อนไปทางบวก ในขณะที่กลุ่ม องค์กรพัฒนาเอกชน มีทัศนคติไปในทางที่ไม่ค่อยพอใจต่อบทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์ในเรื่องนี้ มากกว่าในแทบทุกประเด็น

สมมติฐานที่ 2 บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนา เอกชนนิยามความเป็นข่าวแตกต่างจากการปฏิบัติของนักวิชาชีพในฐานะนายประจักษ์วารสาร

ผลการทดสอบสมมติฐานที่ 2

จากเหตุการณ์หรือประเด็น ทั้งที่เป็นข่าวและไม่เป็นข่าว ซึ่งผู้วิจัยทำการสำรวจ จำนวน 15 ประเด็น พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อเหตุการณ์หรือประเด็นต่างๆ เหล่านี้ สอดคล้องกับการทำงานของนักวิชาชีพสื่อ จำนวน 4 ประเด็น และไม่สอดคล้องกัน 11 ประเด็น

โดยเหตุการณ์หรือประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างคิดว่าควรนำเสนอเป็นข่าว มักเป็นเรื่องที่มี ประโยชน์ หรือมีผลกระทบต่อประชาชน รวมทั้งเรื่องราวการใช้สิทธิเรียกร้องความเป็นธรรมใน ประเด็นปัญหาต่างๆ ของประชาชน ส่วนเหตุการณ์หรือประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าไม่ควร นำเสนอเป็นข่าวหรือควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับน้อย มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับความน่าสนใจตาม ปุถุชนวิสัย (human interest) เรื่องของคนมีชื่อเสียง เรื่องแปลก ซึ่งไม่ค่อยให้เกิดประโยชน์แก่ ประชาชน

แต่ในส่วนการทำงานของนักวิชาชีพสื่อ ประเด็นปัญหาที่มีความสำคัญ ส่งผลกระทบต่อ ประชาชน จะได้รับการนำเสนอเป็นข่าวในบางประเด็น ขณะที่บางประเด็นก็ไม่ได้รับการนำเสนอ หรือถ้านำเสนอ ก็เป็นเพียงข่าวเล็กๆ ไม่ได้รับการเน้นย้ำ เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญ ของประเด็นนั้น ผิดกับบางเรื่องที่กลุ่มตัวอย่างมองว่าไม่ควรนำเสนอหรือควรนำเสนอเป็นข่าวใน

ระดับน้อย ซึ่งมักเป็นเรื่องราวที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนรวม แต่หนังสือพิมพ์กลับนำเสนอเป็นข่าวใหญ่

อภิปรายผลการวิจัย

จากการที่กลุ่มพัฒนาเอกชนมีความเห็นว่า หนังสือพิมพ์ยังแสดงบทบาทในกระบวนการประชาสังคมได้ไม่มากเท่าที่ควร รูปแบบของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับสื่อหนังสือพิมพ์ตามที่กลุ่มพัฒนาเอกชนคาดว่าจะมีความเป็นไปได้มากที่สุด คือ รูปแบบในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น นอกจากนี้ การนิยามความเป็นข่าวของกลุ่มพัฒนาเอกชน ส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยสอดคล้องกับการทำงานของนักวิชาชีพสื่อ ซึ่งเมื่อพิจารณาโดยอิงหลักแนวคิดทฤษฎีแล้ว สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. บทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์

จากการที่ปัญหาต่างๆ ในสังคม เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเศรษฐกิจ อาชญากรรม คอร์รัปชัน ฯลฯ ทวีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน แต่ภาครัฐและระบบราชการซึ่งมีโครงสร้างแบบรวมศูนย์อำนาจกลับไม่สามารถแก้ไขปัญหาลำดับนี้ได้ จึงมีการพูดถึงแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการสาธารณะระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ เพราะเชื่อว่าภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวคงไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ หากต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคประชาชนด้วย ซึ่งแนวคิดนี้เรียกว่า แนวคิดประชาสังคม (Civil Society)

ประชาสังคม หมายถึง การที่ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ชุมชน หรือองค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม และมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายหรือกิจการสาธารณะ ซึ่งมีผลกระทบต่อตนเอง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่นของตน ทว่าแนวคิดนี้ยังไม่เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากนักในสังคม หนังสือพิมพ์ในฐานะสื่อกระแสหลักจึงควรมีบทบาทในการสร้างกระแสเรื่องประชาสังคมให้เป็นที่สนใจของสาธารณชน และเข้าไปส่งเสริมกระบวนการประชาสังคมให้เกิดขึ้นในประเทศไทย

การสร้างกระแสประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ ทำได้โดยการกำหนดวาระความสำคัญให้กับเรื่องนี้ เพื่อให้ประชาชนได้รับทราบและตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องนี้ตามไปด้วย ซึ่งจากการประมวลแนวคิดเรื่องประชาสังคมจากทัศนะของนักคิดหลายๆ ท่าน พอจะสรุปได้ว่า การ

จะให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดนี้ ควรทำให้ประชาชนมองเห็นถึงปัญหาต่างๆ ในสังคมที่ควรได้รับการแก้ไข และกระตุ้นให้ประชาชนมีจิตสำนึกสาธารณะ จนอยากที่จะเข้ามา แก้ไขปัญหาเหล่านั้น นอกจากนี้ แนวคิดประชาสังคมยังเน้นว่า ควรจะมีการจำกัดอำนาจของรัฐ รัฐควรจะมีบทบาทน้อยลง ในขณะที่ภาคประชาสังคมควรจะเข้มแข็งและมีบทบาทมากขึ้น ฉะนั้น จึงต้องมีการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล รวมทั้งต้องมีการปฏิรูปการเมืองและระบบราชการ เพื่อ กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น อีกทั้งยังต้องให้ประชาชนมีสิทธิในการกำหนดนโยบายสาธารณะ หรือ แนวทางในการพัฒนาท้องถิ่นของตน ซึ่งรวมถึงสิทธิในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนด้วย

จากผลการวิจัยซึ่งพบว่า หนังสือพิมพ์ยังแสดงบทบาทในการสร้างกระแสประชาสังคมได้ไม่ มากเท่าที่ควร โดยบทบาทในด้านนี้ของหนังสือพิมพ์อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับบทบาทในด้าน นี้ที่หนังสือพิมพ์แสดงออกมากที่สุดคือ การวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และ การนำเสนอข่าวสารที่มีประโยชน์หรือประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างเสมอต้น เสมอปลาย ซึ่งหากมองให้ลึกซึ้งจะพบว่า แม้หนังสือพิมพ์จะตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล และ นำเสนอประเด็นปัญหาที่สำคัญ แต่การนำเสนอกลับเป็นไปในลักษณะที่ ดร. บุญรักษ์ บุญญะเขต มาลา วิจารณ์ไว้ คือ “หนังสือพิมพ์มวลชนจะไม่ค่อยเรียกร้องให้ผู้อ่านไตร่ตรองหรือตระหนักว่าอะไร คืออะไรจริงๆ ครั้นนำเรื่องราวที่สำคัญมากๆ มาเสนอ ก็ชอบเอะอะ เอ็ดตะโรให้ผู้อ่านรู้สึกว่าจะอะไรที่ “น่าตกใจ” “น่าสงสัย” “น่าห่วงใย” กำลังเกิดขึ้น แต่กลับคลุกเคล้าด้วยมุมมองแบบลุ่มๆ คลำๆ ขาดๆ วัณๆ ไม่โยงไปถึงปัจจัยด้านบริบทอย่างจริงจัง ไร้คำอธิบายถึงรากเหง้าของปัญหาอย่าง เพียงพอ และไม่ติดตามเรื่องราวให้ถึงที่สุด ฉะนั้น นี่จึงเป็นเพียง “กลเม็ด” ที่จะเพิ่ม “มูลค่า” ของ “สินค้า” หาได้มีความจริงใจต่อปัญหานั้นๆ ไม่” (บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2537 : 331)

คำวิจารณ์ของ ดร. บุญรักษ์เป็นไปในทิศทางเดียวกับทัศนะของ ดร. ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ ประธานสถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม ที่กล่าวว่า หนังสือพิมพ์หากินได้ตลอดเรื่อง คอรัปชั่น โดยทำให้เป็นข่าวฮือฮาอยู่สักพักหนึ่ง แล้วก็หายไป ทั้งที่ความจริงแล้ว ปัญหานี้เป็น เพียงแค่ส่วนน้อยนิดของสังคม โครงสร้างของปัญหามีมากกว่านั้น แต่หนังสือพิมพ์ไม่ติดตาม ค้นคว้า ไม่เจาะลึกไปถึงที่มาของปัญหา

อาจกล่าวได้ว่า หนังสือพิมพ์มักนำเสนอแต่ปรากฏการณ์ของปัญหา โดยไม่ค่อยสนใจถึง ที่มาหรือรากเหง้าของปัญหา ทั้งนี้ Robert A. Hackett and Yuezhi Zhao (1998) ได้อธิบาย ลักษณะสำคัญของสื่อประชาสังคมไว้ว่า สื่อควรมีการนำเสนอข่าว แบบวิเคราะห์ถึงรากเหง้าของ ปัญหา รวมทั้งต้องมีบทบาทในการหาข้อยุติปัญหา หรือหาทางออกให้กับสังคม

ศ. น.พ. ประกิต วาทีสาธกกิจ เลขาธิการมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่ ก็มีความเห็นว่หนังสือพิมพ์ควรเข้าไปวิเคราะห์ในประเด็นปัญหาต่างๆ ว่า ทางออกที่ถูกต้องควรจะเป็นอย่างไร ไม่ใช่เสนอแต่สิ่งที่เห็น โดยไม่ได้มีบทบาทลึกไปกว่านั้น ในการที่จะช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

ที่เป็นเช่นนี้ เนื่องจากหนังสือพิมพ์มักชอบอ้างว่าตนเองทำหน้าที่เป็น “กระจก” (mirror) ที่สะท้อนภาพที่เป็นอยู่ในสังคม แต่ในหนังสือ “ฐานันดรที่สี่ จากระบบโลกถึงรัฐไทย” ของดร. บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า “ปรัชญาของหนังสือพิมพ์ผู้นำมีศูนย์กลางอยู่ที่การทำหน้าที่เสมือนตะเกียง (lamp) อันมุ่งสอดส่องสว่างให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นและเข้าใจปัญหาและทางออกในยุคนสมัยของตน ตัวอย่างเช่น เอ็ช. เอ็ช. เฮย์แมน นักหนังสือพิมพ์ชาวอังกฤษ บรรยายว่า การทำหน้าที่เป็น “กระจก” สะท้อนความบกพร่องต่างๆ ของโลกยังไม่เพียงพอ หนังสือพิมพ์ที่ยิ่งใหญ่จะต้องทำมากกว่านั้น นั่นก็คือ จะต้องแสดงความเป็นนักบุกเบิกด้วยการวิเคราะห์และแสดงทัศนะเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่างๆ อย่างจะแจ้ง ลุ่มลึก และกล้าหาญ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ที่ยังความก้าวหน้าให้สังคม” (บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2537 : 333)

นอกจากแสดงบทบาทในการสร้างกระแสประชาสังคมแล้ว หนังสือพิมพ์ยังควรแสดงบทบาทในการส่งเสริมการรวมกลุ่มทางประชาสังคม และประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่างๆ โดยการกระตุ้นให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ และเป็นสื่อกลางในการประสานกลุ่มต่างๆ ให้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เพื่อจะได้แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ หรือบุคลากร และร่วมมือกันในการทำงาน เพื่อให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมถึงการช่วยประชาสัมพันธ์กลุ่มหรือองค์กรภาคประชาสังคมให้เป็นที่รู้จัก พร้อมทั้งเรียกร้องให้ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ แก่องค์กรภาคประชาสังคม เช่น ให้การสนับสนุนด้านเงินทุน เพราะองค์กรที่ทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์หลายๆ องค์กรไม่ได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ และอาจได้รับเงินบริจาคไม่มาก แต่ในการดำเนินกิจกรรมบางอย่างอาจจำเป็นต้องใช้ทุนทรัพย์มาก จึงอาจทำให้องค์กรเหล่านี้ประสบปัญหาในการทำงานได้ นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ยังควรนำเสนอเรื่องราวขององค์กรภาคประชาสังคมที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการองค์กรที่ดี เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับองค์กรอื่นๆ

ทว่าการกระตุ้นให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ ดังเช่นที่ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2538) เสนอไว้ว่า ควรมีการคิดสร้างกลไก กติกา สถาบันที่จะทำให้อะไรๆ มาร่วมมือกันได้มากขึ้น ซึ่ง ดร. ชัยวัฒน์ ติระพันธุ์ ก็มองว่า มีกลไกหลายอย่างที่ถูกต้องแบบมาให้ดี เช่น คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์แห่งชาติ (กสช.) คณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ หรือองค์กร

อิสระต่างๆ ซึ่งออกแบบขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตยให้ดีขึ้น แต่ก็กลายเป็นที่ที่เส้นสายของพวกอภิสิทธิ์ชนทั้งหลายเข้าไปอยู่ อำนาจในการจัดการเรื่องต่างๆ จึงยังอยู่ในมือของผู้มีอำนาจกลุ่มเดิม ไม่ได้กระจายไปสู่ประชาชนอย่างแท้จริง หนังสือพิมพ์จึงต้องดูแลกลไกของสังคมเหล่านี้ให้ทำงานได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ถูกออกแบบขึ้นมา เมื่อกลไก กติกาต่างๆ อยู่ในภาวะที่พร้อมจะรองรับการเกิดขึ้นของประชาสังคม เมื่อนั้นการรวมตัวของประชาชนที่ดีก็เกิดขึ้นได้เอง

เป็นที่น่าสังเกตว่า กลุ่มพัฒนาเอกชนยังมองว่า สื่อหนังสือพิมพ์ควรแสดงบทบาทเป็นเพียงสุนัขเฝ้าบ้าน (watchdog) ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและรายงานสิ่งที่เป็นอันตรายต่อสังคมให้สาธารณชนรับรู้ มากกว่าที่จะมองว่า หนังสือพิมพ์เป็นพันธมิตรที่มีส่วนในการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มทางประชาสังคม ซึ่งถ้ากลุ่มพัฒนาเอกชนยังไม่เปลี่ยนวิธีคิด การแสดงบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของกลุ่มพัฒนาเอกชนและสื่อหนังสือพิมพ์ คงอยู่ในลักษณะที่ต่างคนต่างทำ ไม่สามารถร่วมมือกันได้อย่างเต็มที่

บทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ บทบาทการเป็นเวทีสาธารณะ โดยการเปิดให้ประชาชนได้ใช้หน้าหนังสือพิมพ์เป็นเวทีในการแสดงความคิดเห็น ถกเถียง อภิปรายในประเด็นปัญหาต่างๆ เพื่อหาข้อยุติและแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกัน ทั้งนี้ การแสดงความคิดเห็นต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคเท่าเทียม กล่าวคือทุกฝ่ายในสังคมจะต้องมีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียมกัน

จากผลการวิจัยพบว่า หนังสือพิมพ์ยังแสดงบทบาทในด้านนี้ได้ไม่มากนัก โดยบทบาทที่หนังสือพิมพ์แสดงออกมากที่สุดคือ การสัมภาษณ์แหล่งข่าวหลายๆ ฝ่าย โดยให้ครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา ส่วนบทบาทที่พบว่าแสดงออกน้อยที่สุดคือ การจัดให้มีหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะ ให้โอกาสทุกฝ่ายในสังคมได้เขียนแสดงความคิดเห็น ซึ่งในการสัมภาษณ์ประชาชนในฐานะแหล่งข่าวนั้น นางดาราวรรณ ธรรมารักษ์ ผู้อำนวยการบริหารสหทัยมูลนิธิ มองว่าหนังสือพิมพ์มักสัมภาษณ์เฉพาะผู้นำกลุ่ม แต่ไม่ได้เข้าไปพูดคุยกับประชาชนธรรมดา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชลพันธ์ อุปกิจ (2545) ที่ศึกษาเรื่องบทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นรายวัน จังหวัดเชียงใหม่ ตามแนวคิดประชาสังคม ที่พบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนยังมีส่วนร่วมเพียงเป็นผู้ให้ข้อมูลแก่หนังสือพิมพ์ในบางโอกาสเท่านั้น และส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้นำประชาสังคม ผู้นำทางความคิด หรือนักวิชาการที่มีชื่อเสียงเท่านั้น ซึ่งสะท้อนว่าประชาชนทั่วไปยังขาดโอกาสที่จะแสดงความคิดเห็น

ผู้นำกลุ่มพัฒนาเอกชนตั้งข้อสังเกตว่า การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายในสังคมได้แสดงความคิดเห็นบนหน้าหนังสือพิมพ์นั้นยังไม่เท่าเทียมกัน โดยฝ่ายที่มีโอกาสเข้าถึงสื่อมากที่สุดคือ รัฐบาล ซึ่งนางสาวสุภิญญา กลางณรงค์ เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้อย่างน่าสนใจว่า การให้พื้นที่รัฐ 1 ย่อหน้า ให้พื้นที่นักวิชาการ 1 ย่อหน้า ให้พื้นที่เอ็นจีโออีก 1 ย่อหน้า อาจจะใช้ได้ แต่ถ้าเป็นความคิดที่เหมือนกัน ก็อาจจะไม่พอ ต้องให้พื้นที่กับคนที่คิดต่างอีกด้วย ดังนั้น ในการสัมภาษณ์แหล่งข่าว นอกจากจะต้องสัมภาษณ์แหล่งข่าวหลายๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความหลากหลายในมุมมองความคิดด้วยการคิดแค่ว่าได้สัมภาษณ์แหล่งข่าวหลายๆ ฝ่ายแล้วคงไม่เพียงพอ หากความคิดเห็นเหล่านั้นเป็นไปในทิศทางเดียวกันหมด ไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงแง่มุมที่แตกต่างหลากหลายในสังคม

ในแนวคิดพื้นที่สาธารณะกับบทบาทสื่อมวลชน กาญจนา แก้วเทพ (2543) กล่าวไว้ว่า การสร้างพื้นที่สาธารณะจะสอดแทรกเป็นยาตำในการสถาปนาประชาสังคมให้เกิดขึ้นในทุกๆ ขั้นตอน ตั้งแต่ขั้นตอนของการสร้างสำนึกร่วม กำหนดวัตถุประสงค์ร่วม การจัดตั้งรวมกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์แบบเสมอภาคอย่างหุ้นส่วน ตลอดจนการอภิปรายพูดคุยกัน เพื่อหาทางแก้ปัญหา ร่วมกัน แต่จากการที่หนังสือพิมพ์ยังไม่ค่อยแสดงบทบาทในการเป็นเวทีสาธารณะ จึงอาจเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ประชาสังคมเกิดขึ้นได้ยาก และประชาสังคมที่เกิดขึ้นมาแล้วก็ไม่ค่อยเข้มแข็งมากนัก

ตามทัศนะของ Peter Dahlgren (1998) การทำข่าวแนวประชาสังคม (Civic Journalism) คือ การพยายามปฏิรูปทางด้านแนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสื่อมวลชนกับประชาชน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ การติดต่อเชื่อมโยงระหว่างนักวารสารศาสตร์กับคนในชุมชน โดยการพยายามทำให้คนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนที่มีความเท่าเทียมกัน รวมทั้งพยายามเข้าไปพูดคุยกับประชาชนธรรมดา ไม่ใช่แค่กับผู้มีอำนาจหน้าที่เท่านั้น และต้องปฏิบัติต่อพวกเขาในฐานะพลเมือง ไม่ใช่ในฐานะผู้บริโภคนั้น หนังสือพิมพ์จึงไม่ควรคิดแต่จะขายข่าวให้กับประชาชน แต่ต้องให้ประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทำข่าว ด้วยการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในข่าว นอกจากนี้ Dahlgren ยังเสนอว่า นักวารสารศาสตร์มีภารกิจในการเสริมสร้างพลังให้กับภาคสังคมด้วย เช่น จัดให้กลุ่มประชาชนได้มาร่วมกันอภิปรายในประเด็นต่างๆ เมื่อได้ข้อชี้แนะ ข้อเสนอหรือมติใดๆ แล้ว หนังสือพิมพ์ควรมีส่วนในการยื่นข้อชี้แนะ ข้อเสนอ หรือมตินั้นๆ ให้กับรัฐบาล

นางสาวสุภิญญา กลางณรงค์ ก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่า การที่ประชาชนจะเรียกร้องในเรื่องใด จำต้องอาศัยความช่วยเหลือจากสื่อ เพราะเป็นช่องทางเดียวที่จะทำให้ข้อเรียกร้องของตนเป็นที่

รับรู้ของสาธารณะ หนังสือพิมพ์จึงควรมีส่วนช่วยประชาชนในการต่อรองกับภาครัฐ ขณะเดียวกัน ศ. น.พ. ประกิต วาทีสาธกกิจ ก็ให้ทัศนะเพิ่มเติมว่า หนังสือพิมพ์ควรมีส่วนช่วยรณรงค์ในประเด็นปัญหาที่องค์กรภาคประชาชนออกมาเคลื่อนไหว เพื่อให้สาธารณชนรับรู้ถึงประเด็นปัญหาเหล่านั้น เพราะการเคลื่อนไหวขององค์กรภาคประชาชนเพียงฝ่ายเดียว อาจไม่มีพลังมากพอ หนังสือพิมพ์จึงควรเข้ามาช่วยเสริมสร้างพลังตรงจุดนี้ให้กับภาคประชาชน และการเสริมพลังให้กับภาคประชาชนก็นับเป็นบทบาทในกระบวนการประชาสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งของสื่อหนังสือพิมพ์

2. การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์

การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์ กลุ่มพัฒนาเอกชนเห็นว่า หนังสือพิมพ์ควรให้ประชาชนเป็นแหล่งข่าวหรือผู้ให้ข้อมูลในประเด็นต่างๆ เปิดโอกาสให้เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นตอบโต้ หรือชี้แจงข้อเท็จจริงลงในหนังสือพิมพ์ และเปิดโอกาสให้ประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวประจำชุมชนหรือองค์กรของตน ซึ่งการมีส่วนร่วมทั้ง 3 รูปแบบนี้ จัดอยู่ในขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการผลิตเนื้อหา โดยเนื้อหาที่ประชาชนผลิตนี้ จะผ่านกระบวนการคัดเลือกจากกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์อีกที ซึ่งกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์นี้เปรียบเหมือนกับผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gatekeepers) ที่คอยเปิดประตูให้ข่าวสารไหลไปสู่ผู้อ่าน โดยผู้เฝ้าประตูจะทำหน้าที่คัดเลือกที่จะนำเสนอข่าวสารหรือข้อมูลอะไร ดังนั้น ข้อมูล ข่าวสาร หรือความคิดเห็นที่ประชาชนต้องการนำเสนอ ก็จะมีเพียงแคบบางส่วนเท่านั้นที่ได้รับการคัดเลือกเพื่อตีพิมพ์ลงบนหน้าหนังสือพิมพ์

ในแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543) ได้กล่าวถึงระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนว่ามี 3 ระดับคือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร (Receiver) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสาร (Sender) และการมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker / Planner) ซึ่งการมีส่วนร่วมในระดับหลังนี้ ถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม และมีเพียงตัวแทนบางคนเท่านั้นที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้ โดยทางกลุ่มพัฒนาเอกชนเองก็คงทราบถึงข้อจำกัดนี้ จึงไม่ได้คาดหวังมากนักกับการมีส่วนร่วมในระดับนี้ แต่จะคาดหวังกับการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิตเนื้อหา ซึ่งเป็นรูปแบบที่มีความเป็นไปได้มากกว่า

งานวิจัยของชลาพันธ์ อุปกิจ (2545) ได้กล่าวถึงผลกระทบจากการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมบนหน้าหนังสือพิมพ์ว่า อาจไปเบียดบังพื้นที่โฆษณาของหนังสือพิมพ์ ทั้งนี้โฆษณาคือปัจจัยที่ทำให้หนังสือพิมพ์อยู่รอด และหนังสือพิมพ์ก็พร้อมจะทำทุกอย่างเพื่อให้มีโฆษณาลงในหนังสือพิมพ์ ฉะนั้น การที่หนังสือพิมพ์ต้องพึ่งโฆษณา จึงอาจเป็นอุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งในการเข้าไปมีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์ของประชาชน

นางสาวสุภิญญา กลางณรงค์ ได้เสนอทางออกของปัญหานี้ว่า หนังสือพิมพ์ควรปรับมาสู่การเป็นระบบสมาชิก มากกว่าที่จะเน้นในเรื่องการมีโฆษณาเพียงอย่างเดียว เพราะถ้าหนังสือพิมพ์มีรายได้จากค่าสมัครสมาชิก ก็อาจไม่ต้องหาโฆษณามาลงให้มากเหมือนในปัจจุบัน แล้วหนังสือพิมพ์ก็จะมีเนื้อที่สำหรับลงเรื่องราวดีๆ อื่นๆ หรือความคิดเห็นจากภาคประชาชนมากขึ้น นอกจากนี้ หนังสือพิมพ์ควรจะรับฟังข้อติชมหรือคำแนะนำของผู้อ่าน เปิดช่องทางให้กลุ่มต่างๆ ได้สะท้อนความคิดเห็นกลับมา แล้วนำเสียงสะท้อนที่ได้มาปรับปรุงนโยบายในการทำงานของตน

ดังนั้น หากหนังสือพิมพ์ปรับเปลี่ยนมาสู่การเป็นระบบสมาชิก และลดการพึ่งโฆษณาให้น้อยลง อาจทำให้หนังสือพิมพ์เปิดกว้างเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น และเมื่อใดที่หนังสือพิมพ์ขึ้นอยู่กับผู้อ่าน เมื่อนั้นประชาชนอาจได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของหนังสือพิมพ์ เพื่อให้หนังสือพิมพ์เป็นสื่อของประชาชนอย่างแท้จริง

3. การนิยามความเป็นข่าว

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า สิ่งที่กลุ่มพัฒนาเอกชนคิดว่าควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวทางสื่อมวลชนคือ สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน ประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม เพื่อให้เกิดการแก้ไข เรื่องราวความเดือดร้อนของประชาชนที่เกิดขึ้นเนื่องจากนโยบายหรือโครงการต่างๆ ของภาครัฐ รวมทั้งเรื่องราวของบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม

ส่วนสิ่งที่กลุ่มพัฒนาเอกชนคิดว่า สื่อมวลชนไม่ควรนำเสนอเป็นข่าว หรือถ้านำเสนอก็ไม่ควรเป็นข่าวใหญ่คือ เรื่องเกี่ยวกับความน่าสนใจตามปฏุนิยม (human interest) เรื่องแปลกหรือเรื่องราวของคนมีชื่อเสียง แต่เป็นเรื่องที่ไม่เกิดประโยชน์แก่ประชาชน

เมื่อดูในด้านการทำงานของสื่อหนังสือพิมพ์ จะเห็นว่าหนังสือพิมพ์นำเสนอทั้งเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ หรือประเด็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน และเรื่องราวของคนมีชื่อเสียง เรื่อง

แปลก เรื่องร่ำอารมณณ์ ซึ่งอาจไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม โดยในการคัดเลือกเรื่องราวที่จะนำเสนอ นั้น นักวิชาชีพสื่อสารมวลชนจะพิจารณาจากแนวคิดเรื่องคุณค่าข่าว โดยพิจารณาว่าเรื่องราวใดมีองค์ประกอบที่มีคุณค่าในการเป็นข่าวมากน้อยเพียงใด ซึ่งองค์ประกอบของข่าวหรือคุณลักษณะของสิ่งที่มาเป็นข่าว ตามแนวคิดของนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชน ได้แก่ ความทันต่อเหตุการณ์ (immediacy) ความใกล้ชิด (proximity) ความสำคัญหรือความเด่น (prominence) ผลกระทบต่อเนื่อง (consequence) ความลึกลับซ่อนเงื่อน (mystery) ความผิดปกติ (unusual) ความขัดแย้ง (conflict) องค์ประกอบทางด้านเพศ (sex) ความน่าสนใจตามบุคลิคนิสัย (human interest) และความก้าวหน้า (progress) เป็นต้น ซึ่งเชื่อกันว่าองค์ประกอบเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้อ่านให้ความสนใจ การที่หนังสือพิมพ์ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบเหล่านี้ เนื่องจากหนังสือพิมพ์มีสถานะภาพเป็นองค์กรธุรกิจ ซึ่งต้องแสวงหากำไร จึงต้องนำเสนอเรื่องราวที่คิดว่าคนให้ความสนใจ และน่าจะทำให้ยอดขายของหนังสือพิมพ์ดีขึ้น

เกี่ยวกับประเด็นนี้ ดร. ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ ประธานสถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม ให้ทัศนะว่า หนังสือพิมพ์คงหนีไม่พ้นที่จะต้องนำเสนอข่าวประเภทหือหาว ซึ่งเป็นข่าวที่ขายดี แต่ในขณะเดียวกัน ก็ควรนำเสนอข่าวที่ไม่หือหาว แต่ทำให้คนเห็นถึงโครงสร้างและรากเหง้าของปัญหา รวมทั้งหาทางแก้ไขไปด้วย แม้ว่าหนังสือพิมพ์มีการนำเสนอข่าวประเภทนี้อยู่แล้ว แต่ก็ยังน้อยเกินไปเมื่อเทียบกับข่าวประเภทหือหาว จึงควรนำเสนอข่าวที่เป็นประเด็นปัญหาในเชิงโครงสร้างให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางในการแสดงบทบาททางประชาสังคมของสื่อมวลชนที่ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี (2542) นำเสนอไว้ว่า สื่อมวลชนต้องกล้าที่จะเลือกสรรข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนมานำเสนอให้มากขึ้น โดยควบคู่ไปกับการนำเสนอข่าวกระแสหลักที่ประชาชนสนใจ

นอกจากนี้ กลุ่มพัฒนาเอกชนยังมองว่า ข่าวคือกระจกสะท้อนสังคม ไม่ใช่ชี้นำสังคม และข่าวไม่ควรปรุงแต่งให้เกินจริง แสดงให้เห็นว่า ข่าวในมุมมองของกลุ่มพัฒนาเอกชน ควรเป็นการรายงานเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และรายงานตามข้อเท็จจริงอย่างเที่ยงตรง เสมือนเป็นกระจกที่สะท้อนความเป็นไปต่างๆ ในสังคม จะเห็นว่า ความคิดเห็นของกลุ่มพัฒนาเอกชนในประเด็นนี้ สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องคุณภาพข่าวในด้านความเป็นภาวินัย (objectivity) ซึ่งหมายถึง การรายงานข่าวอย่างตรงไปตรงมา ไม่มีอคติ หรือเป็นความคิดเห็นของนักข่าว อีกทั้งปราศจากการเอนเอียง ซ่อนเร้น ปิดบัง แต่งเติมเสริมต่อเนื้อหาสาระของข้อเท็จจริง (พจนานุกรม, 2538 : 102)

ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี (2542) เสนอว่า หากสื่อมวลชนจะยึดหลักการตามทฤษฎีการเป็นกระบอกที่สะท้อนความเป็นไปในสังคมแล้ว สื่อมวลชนอาจทำหน้าที่เสนอข้อวิพากษ์วิจารณ์หรือข้อถกเถียงถึงข้อดี-ข้อเสียของกระบวนการประชาสังคม ว่ามีฐานะเป็นทางออกของสังคมไทยจริงหรือไม่

สื่อมวลชนจึงควรพิจารณาถึงข้อเสนอแนะของชวรงค์ และนำมาปรับใช้ในการทำงาน เช่น เมื่อมีเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ส่งผลกระทบต่อสังคม สื่อมวลชนอาจนำเสนอโดยชูประเด็นให้เห็นถึงความสำคัญของเรื่องนั้น และสะท้อนให้เห็นถึงข้อเท็จจริงของเรื่องนั้นในทุกๆ ด้าน โดยไม่จำเป็นต้องชี้นำสังคม เพียงแค่นำเสนอข้อมูลให้ถูกต้องครบถ้วน เพื่อให้ประชาชนได้มีข้อมูลที่เพียงพอต่อการตัดสินใจ

อย่างไรก็ดี การที่กลุ่มพัฒนาเอกชนมองว่า ชาวคือกระบอกสะท้อนสังคม ไม่ใช่ชี้นำสังคม อาจเนื่องมาจากการตีความข้อความที่ยกมาว่า การชี้นำในที่นี้หมายถึง การชี้นำตามการนำของรัฐบาล เนื่องจากในปัจจุบัน รัฐบาลมักเป็นฝ่ายกำหนดวาระ แล้วหนังสือพิมพ์ก็เป็นฝ่ายตามในประเด็นที่รัฐบาลเปิดขึ้นมา ดังนั้น กลุ่มพัฒนาเอกชนจึงมองว่า หนังสือพิมพ์ไม่ควรชี้นำประชาชนในลักษณะที่เป็นการชี้นำตามรัฐบาล ด้วยเหตุนี้จึงไม่ได้หมายความว่า หนังสือพิมพ์ไม่ควรมีบทบาทในการนำในเรื่องประชาสังคม ดังเช่นที่กลุ่มตัวอย่างบางคนได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ในเรื่องที่เป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม หนังสือพิมพ์สามารถมีบทบาทในการนำพาสังคมไปในทางที่ดีได้

4. ความเห็นเปรียบเทียบกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) กับกลุ่มองค์กรประชาชน (PO)

จากผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างที่มีต่อบทบาทที่กำลังเป็นอยู่ของสื่อหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคม จำนวน 20 บทบาท พบว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องขององค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และองค์กรประชาชน (PO) มีความเห็นต่อบทบาททางด้านประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์แตกต่างกัน 18 บทบาท และไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเพียง 2 บทบาท สำหรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันทั้ง 18 บทบาทนั้น พบว่า กลุ่มองค์กรประชาชนมีทัศนคติต่อบทบาทของสื่อหนังสือพิมพ์ในลักษณะกลางๆ ค่อนไปทางบวก ส่วนกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน มีทัศนคติไปในทางที่ไม่ค่อยพอใจต่อบทบาทในเรื่องนี้ของสื่อหนังสือพิมพ์

บทบาทหลักประการหนึ่งในการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนคือ การมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรประชาชน และบางครั้งก็เป็นพลังหนุนให้กับองค์กรประชาชนในการเรียกร้องเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่างๆ จึงมักทำให้ภาพลักษณ์ขององค์กรพัฒนาเอกชนในสายตาของคนทั่วไป ไปค่อนข้างไปในแง่ลบ ดังเช่นที่เดช พุ่มคชา (2542 : 109-110) กล่าวไว้ว่า สังคมไทยไม่คุ้นเคยและนิยมความขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนระดับล่างขัดแย้ง นอกจากนี้ไม่พอใจแล้วยังบักใจเชื่ออีกด้วยว่า ต้องมีคนอื่นมาชักใยอยู่เบื้องหลัง และหนึ่งในกลุ่มต้องสงสัยก็คือ เอ็นจีโอ

ในด้านเงินทุนในการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนไทยส่วนใหญ่่นั้น มาจากการช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรมขององค์กรระหว่างประเทศต่างๆ (อัมพร แก้วหนู, 2542 : 129) เมื่อผนวกกับการที่องค์กรพัฒนาเอกชนมักขัดแย้งกับหน่วยงานของภาครัฐเกี่ยวกับโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อประชาชน จึงทำให้องค์กรพัฒนาเอกชนถูกมองอย่างระแวงสงสัย

สื่อมวลชนก็เป็นส่วนหนึ่งที่มีส่วนในการขยายผลความระแวงสงสัยนี้ เห็นได้จากข่าวที่ปรากฏต่อสื่อสาธารณะ องค์กรพัฒนาเอกชนหรือเอ็นจีโอมีภาพลักษณ์ที่ถูกมองว่า “เป็นองค์กรที่รับเงินต่างชาติเพื่อบ่อนทำลายความมั่นคง” และ “เป็นพวกที่ชอบต่อต้านประท้วง และคัดค้านโครงการต่างๆ ของรัฐ” (อนุสรณ์ ไชยพาน, บก., 2546 : คำนำ) การที่สื่อมวลชนซึ่งรวมถึงหนังสือพิมพ์นำเสนอภาพลักษณ์ขององค์กรพัฒนาเอกชนไปในทางลบ จึงอาจส่งผลให้องค์กรพัฒนาเอกชนมีทัศนคติไปในทางลบต่อหนังสือพิมพ์เช่นเดียวกัน

5. ความเห็นในการนิยามข่าวเปรียบเทียบกลุ่มพัฒนาเอกชนกับสื่อหนังสือพิมพ์

จากเหตุการณ์หรือประเด็น ทั้งที่เป็นข่าวและไม่เป็นข่าว ซึ่งผู้วิจัยทำการสำรวจ จำนวน 15 ประเด็น พบว่า กลุ่มพัฒนาเอกชนมีความคิดเห็นต่อเหตุการณ์หรือประเด็นต่างๆ สอดคล้องกับการทำงานของนักวิชาชีพสื่อ จำนวน 4 ประเด็น และไม่สอดคล้องกัน 11 ประเด็น

โดยเหตุการณ์หรือประเด็นที่กลุ่มพัฒนาเอกชนคิดว่าควรนำเสนอเป็นข่าว มักเป็นเรื่องที่มีประโยชน์แก่ประชาชน หรือเป็นประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อสังคม รวมถึงเรื่องราวความเดือดร้อนของประชาชนอันเนื่องมาจากนโยบายหรือโครงการต่างๆ ของภาครัฐ ส่วนเหตุการณ์หรือประเด็นที่ไม่ควรนำเสนอเป็นข่าวหรือควรนำเสนอเป็นข่าวในระดับน้อย มักเป็นเรื่องของคนมีชื่อเสียง เรื่องแปลก หรือเรื่องเร้าอารมณ์ต่างๆ ที่ไม่เกิดประโยชน์แก่ประชาชน

การที่กลุ่มพัฒนาเอกชนมีความคิดเห็นไปในลักษณะนี้ อาจเนื่องมาจากบุคลากรที่ปฏิบัติงานประจำและผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องของกลุ่มพัฒนาเอกชน เป็นผู้ที่ตระหนักว่าตนเป็นพลเมือง (citizen) มีภาระหน้าที่ต่อสังคม จึงให้ความสนใจต่อประเด็นปัญหาต่างๆ ในสังคมค่อนข้างมาก

ส่วนในด้านการนำเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์นั้น หนังสือพิมพ์นำเสนอทั้งข่าวสารที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน และข่าวที่เร้าความสนใจของผู้อ่าน เนื่องจากหนังสือพิมพ์เป็นองค์กรธุรกิจที่ต้องแสวงหากำไร จึงต้องนำเสนอข่าวที่อาจไม่เกิดประโยชน์แก่ประชาชน แต่เป็นข่าวที่ผู้อ่านให้ความสนใจ และทำให้หนังสือพิมพ์มียอดขายดี ซึ่งจะส่งผลต่อกรที่ได้รับเงินสนับสนุนจากการโฆษณา ทั้งนี้ เพื่อความอยู่รอดขององค์กรของตน

จากการนิยามความเป็นข่าวของนักวิชาการและนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนหลายๆ ท่าน เช่น สุภา ศิริมานนท์ (2525) ที่นิยามว่า ข่าวเป็นการรายงานเหตุการณ์หรือสถานการณ์ ที่มีความสำคัญและน่าสนใจ องค์ประกอบต่างๆ แสดงถึงความสนใจของผู้อ่านข่าว ได้นำเสนอในรูปของข่าว ผูกพันกับชีวิตของมนุษย์อย่างใกล้ชิด ดังที่ว่า ข่าวที่ดีที่สุด คือ ข่าวซึ่งเป็นที่น่าสนใจของผู้คนส่วนมาก ส่วนยงยุทธ รักษาศรี (2525) ให้นิยามว่า ข่าว คือ รายงานเหตุการณ์ที่ผู้คนให้ความสนใจในขณะใดขณะหนึ่ง และข่าวที่ดีนั้นจะต้องเป็นข่าวซึ่งมีความสำคัญต่อผู้อ่าน และผู้อ่านมีความสนใจเป็นอย่างมาก หรือจากคำนิยามของ Ralph S. Izard (1973) ที่กล่าวว่า ข่าว คือ เหตุการณ์ที่เพิ่งเกิดขึ้น และมีความสำคัญที่จะสร้างความสนใจให้แก่ผู้อ่านเป็นจำนวนมาก และข่าวที่สำคัญที่สุด คือ ข่าวที่สร้างความสนใจให้กับคนเป็นจำนวนมาก หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ข่าวสดที่มีคนจำนวนมากให้ความสนใจ จากนิยามเหล่านี้จะเห็นว่า เรื่องราวที่ควรจะได้รับกรนำเสนอเป็นข่าวคือ เรื่องราวที่มีความสำคัญต่อผู้อ่าน รวมทั้งเรื่องที่น่าจะสร้างความสนใจให้แก่ผู้อ่าน ซึ่งในการปฏิบัติงานของหนังสือพิมพ์ก็มักจะยึดถือตามคำนิยามเหล่านี้

อย่างไรก็ดี การนำเสนอข่าวกระแสหลักหรือข่าวที่ผู้อ่านให้ความสนใจ เพื่อให้หนังสือพิมพ์มียอดขายดี จะได้มีโฆษณามาลง ส่งผลให้หนังสือพิมพ์ไม่สามารถอุทิศเนื้อที่ให้กับข่าวสารทางด้านประชาสังคมได้มากเท่าที่ควร ประชาชนส่วนใหญ่จึงยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของแนวคิดนี้ และยังไม่ค่อยตื่นตัวที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการหรือนโยบายสาธารณะ

การที่หนังสือพิมพ์ให้ความสำคัญกับข่าวกระแสหลักดังกล่าว จึงทำให้หนังสือพิมพ์เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์ได้น้อย โดยหนังสือพิมพ์เปิดโอกาสให้ประชาชนมี

ส่วนร่วมในการเป็นผู้ให้ข้อมูลหรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ เท่านั้น ดังเช่นที่นางสาวสุภิญญา กลางณรงค์ กล่าวไว้ว่า ในยุคปัจจุบัน รัฐบาลเป็นคนกำหนดวาระ โดยคุมเกม เปิดประเด็นใหม่ๆ ทุกวัน หนังสือพิมพ์ก็ต้องเปิดประเด็นตามผู้นำรัฐบาล จึงทำให้ภาคประชาสังคมไม่ค่อยมีโอกาสในการเปิดประเด็นหรือกำหนดวาระ ถ้าหนังสือพิมพ์จะเปิดพื้นที่ให้กับภาคประชาสังคม ก็เป็นเพียงการให้แสดงความคิดเห็นประกอบเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น ทางกลุ่มพัฒนาเอกชนก็คงตระหนักถึงข้อจำกัดในเรื่องนี้ จึงคาดหวังต่อการมีส่วนร่วมในระดับนี้มากกว่าการมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือแนวทางในการทำข่าวของหนังสือพิมพ์ ซึ่งการมีส่วนร่วมในระดับการผลิตเนื้อหา ยังไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ หนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคมจึงเกิดขึ้นได้ยาก

หนังสือพิมพ์โดยบทบาทหน้าที่ 2 ด้าน คือ ด้านธุรกิจและด้านสังคม จึงไม่สามารถที่จะเลิกนำเสนอข่าวประเภทเร้าอารมณ์โดยสิ้นเชิง เพียงแต่ควรให้น้ำหนักในการนำเสนอข่าวสารทางด้านที่เป็นประโยชน์ในกระบวนการประชาสังคมให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องนี้ แล้วรวมตัวกันขับเคลื่อนกระบวนการประชาสังคมให้เกิดขึ้นจริง แล้วประชาชนก็อาจจะตื่นตัวในการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์ในทุกขั้นตอนของการทำงาน ซึ่งการดำเนินการในเรื่องนี้คงเกิดขึ้นแบบค่อยเป็นค่อยไป เป็นการเรียนรู้ร่วมกันของสื่อมวลชนกับประชาชน ซึ่งถ้าได้รับแรงสนับสนุนจากภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน การขับเคลื่อนกระบวนการนี้ก็เป็นไปได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

หากหนังสือพิมพ์ดำเนินการในเรื่องนี้ค่อยเป็นค่อยไป และเรียนรู้ร่วมกันกับประชาชนในอนาคต หนังสือพิมพ์จะสามารถหาจุดสมดุลระหว่างการเป็นองค์กรธุรกิจกับการเป็นสื่อมวลชนที่มีพันธกิจต่อสังคมได้ และเมื่อนั้นหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดประชาสังคมก็จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ซึ่งหนังสือพิมพ์ตามแนวคิดนี้จะมีส่วนสำคัญในกระบวนการสร้างประชาสังคม เช่นเดียวกับที่ในกระบวนการสร้างประชาสังคม ก็จะมีการพัฒนาหนังสือพิมพ์ที่มีบทบาทในการส่งเสริมกระบวนการนี้ เพราะทั้งกระบวนการประชาสังคมและสื่อมวลชนต่างก็มีส่วนเกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน

ข้อเสนอแนะต่อหนังสือพิมพ์

1. หนังสือพิมพ์ควรนำเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์ในกระบวนการประชาสังคมควบคู่ไปกับการเสนอข่าวกระแสหลัก แม้ว่าหนังสือพิมพ์ได้นำเสนอข่าวสารประเภทนี้บ้างแล้ว แต่ก็ควรนำเสนอในสัดส่วนที่มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่
2. หนังสือพิมพ์ควรให้ความสำคัญกับการรายงานข่าวในเชิงสืบสวน (Investigative Reporting) โดยพยายามเจาะลึกไปถึงรากเหง้าที่มาของปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาของคนยากจนหรือคนชายขอบ ที่ไม่ค่อยได้รับการเหลียวแลจากสังคม
3. จากการที่ในปัจจุบัน หนังสือพิมพ์มักเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์ โดยการให้ประชาชนเป็นแหล่งข่าว หรือให้แสดงความคิดเห็นประกอบ หนังสือพิมพ์ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับหนังสือพิมพ์มากขึ้น โดยอาจให้ภาคประชาชนได้เป็นผู้เปิดประเด็นหรือกำหนดวาระข่าวสาร รวมทั้งนำข้อเสนอแนะ ตีชมของผู้อ่านมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงนโยบายในการทำงาน
4. หนังสือพิมพ์ควรเปิดรับสมัครสมาชิกเป็นรายปี เพื่อลดการพึ่งพารายได้จากกำไรโฆษณา ซึ่งจะทำให้หนังสือพิมพ์มีความรับผิดชอบต่อผู้อ่านมากขึ้น นอกจากนี้ การลดจำนวนหน้าโฆษณาลง อาจทำให้หนังสือพิมพ์มีพื้นที่สำหรับให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ มากขึ้น
5. ควรมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจในเรื่องประชาสังคมระหว่างกลุ่มพัฒนาเอกชน นักวิชาการทางด้านประชาสังคม และสื่อมวลชน ทั้งนี้ เพื่อแสวงหาความร่วมมือระหว่างกันในการสร้างสรรค์ประชาสังคม
6. หนังสือพิมพ์ควรให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ แก่สื่อที่ผลิตโดยภาคประชาชน เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ของภาคประชาชน หรือวิทยุชุมชน โดยหนังสือพิมพ์อาจจัดอบรมให้ความรู้ในด้านการผลิตเนื้อหาแก่ภาคประชาชน และนำเอาเนื้อหาที่น่าสนใจจากสื่อภาคประชาชน มานำเสนออีกครั้งในหนังสือพิมพ์ของตน เพื่อให้เป็นที่รับรู้ของสาธารณชนในวงกว้าง

ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

1. ควรศึกษาเพื่อหาคำนิยามของข่าว และองค์ประกอบหรือคุณค่าข่าวที่เป็นประโยชน์ในกระบวนการประชาสังคม
2. ควรศึกษาถึงความพร้อมในการแสดงบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของนักวิชาชีพสื่อสารมวลชนและองค์กรหนังสือพิมพ์ รวมทั้งอุปสรรคต่อการทำหน้าที่ในกระบวนการประชาสังคม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. การสื่อสารกับพื้นที่สาธารณะ : ทักษะของ Habermas. ใน มองสื่อใหม่มองสังคมใหม่. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2543.
- เกษม เพชรนที. องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคเหนือตอนล่างและภาคกลาง. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), เอ็นจีโอ 2000 กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง, 2542.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. ประชาสังคม : มิติใหม่ของการเมืองสาธารณะ. ใน สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ (บรรณาธิการ), ประชาสังคมกับการพัฒนาสุขภาพ : บทวิเคราะห์ทางวิชาการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2540.
- จตุรงค์ บุญยรัตนสุนทร. พลวัตองค์กรพัฒนาเอกชนไทย. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), เอ็นจีโอ 2000. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจศาสตร์การเมือง, 2542.
- จามะวี เชียงทอง. วิวัฒนาการของประชาสังคมในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2543.
- ฉันทัส เพียรธรรม. สถาปนาสถาบันการเมือง เมือง การเมือง ชุมชน และประชาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาพื้นฐาน, 2542.
- ชลภาพันธุ์ อุปกิจ. บทบาทของหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นรายวัน จังหวัดเชียงใหม่ ตามแนวคิดประชาสังคม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.
- ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี. บทบาทสื่อมวลชนกับการพัฒนาความเป็นประชาสังคม. ใน อนุชาติ พวงสำลี และ กฤตยา อาชวนิจกุล (บรรณาธิการ), ขบวนการประชาสังคมไทย ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร : โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.
- ชวรงค์ ลิมป์ปัทมปาณี. สื่อมวลชนกับการสื่อสารเพื่อประชาสังคม. ใน อนุชาติ พวงสำลี (บรรณาธิการ), พลเมืองไทย ณ จุดเปลี่ยนศตวรรษ. กรุงเทพมหานคร : สถาบันการเรือนรู้และพัฒนาประชาสังคม, 2543.

ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. ประธานสถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม. สัมภาษณ์, 29 กันยายน 2546.

ชูชัย ศุภวงศ์ และ ยุวดี คาคการณไกล, บรรณาธิการ. ประชาสังคม ทรรศนะนักคิดในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2540.

ดาราวรรณ ธรรมารักษ์. ผู้อำนวยการบริหารสหทัยมูลนิธิ. สัมภาษณ์, 2 ธันวาคม 2546.

เดช พุ่มคชา. บทบาทและอนาคตขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย. ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), เอ็นจีโอ 2000 กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง, 2542.

ธนาพล อิวสกุล, บรรณาธิการ. ข่าวที่ไม่เป็นข่าว. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2544.

ธนิดา แส่นคำ. ดุลพินิจในการคัดเลือกข่าวหน้าหนึ่งของหนังสือพิมพ์รายวัน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ธีรยุทธ บุญมี. สังคมเข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร : มิ่งมิตร, 2536.

บัณฑิต อ่อนดำ. องค์กรพัฒนาเอกชนกับประชาธิปไตยไทย. ใน สังคีต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (บรรณาธิการ), ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย. กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา. ฐานันดรที่สี่ จากระบบโลกถึงรัฐไทย. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2537.

ประมะ สตะเวทิน. การสื่อสารมวลชน : กระบวนการและทฤษฎี. กรุงเทพมหานคร : คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.

ประกิต วาทีสาธกกิจ. เลขาธิการมูลนิธิรณรงค์เพื่อการไม่สูบบุหรี่. สัมภาษณ์, 8 ตุลาคม 2546.

พจนา ฐูปแก้ว. วารสารศาสตร์เบื้องต้น. เอกสารการสอนชุดวิชาวารสารศาสตร์เบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.

พระไพศาล วิสาโล. พุทธศาสนากับประชาสังคม. ใน สันติสุข โสภณศิริ (บรรณาธิการ), ประชาสังคมและวัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปีชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์ รัฐบุรุษอาวุโส, 2544.

พีระ จิรโสภณ. พฤติกรรมการสื่อสารมวลชน. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพฤติกรรมการสื่อสาร. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2547.

มนทกานต์ ตปนียางกูร. พัฒนาการของสื่อประชาสังคมไทยบนอินเทอร์เน็ต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

แมคเคล, เดนิส และ วินดาห์ล, สเวน. แบบจำลองการสื่อสาร สำหรับนักศึกษาการสื่อสารมวลชน. แปลโดย สวนิต ยมาภัย และ ระวีวรรณ ประกอบผล. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537.

วิไลลักษณ์ แสงสุขเจริญ. การศึกษาเปรียบเทียบการรับรู้คติการหน้าที่ของหนังสือพิมพ์และสัมพันธ์ภาพที่มีต่อกันระหว่างนักการเมืองกับนักข่าว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการหนังสือพิมพ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ศศิธร ยุกโกศล. การให้ความหมายข่าวในมุมมองผู้รับสาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545.

สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และ สุรพล มุละดา. จากรากหญ้าถึงขอบฟ้า อดีต ปัจจุบัน และอนาคตขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2544.

สายพิรุณ น้อยศิริ. ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาองค์กรประชาชนในชนบท : ศึกษาเฉพาะกรณีธนาคารข้าวบ้านโนนขุย ตำบลชุมพวง อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530.

สุภิญญา กลางณรงค์. เลขาธิการคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ. สัมภาษณ์, 4 พฤศจิกายน 2546.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. การสื่อสารกับสังคม. กรุงเทพมหานคร : คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

อนุสรณ์ ไชยพาน, บรรณาธิการ. ทำเนียบองค์กรพัฒนาเอกชน 2546. กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา, 2546.

อัมพร แก้วหนู. องค์กรพัฒนาเอกชนใต้ ในปี 2000 (และหลังจากนั้น). ใน ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ (บรรณาธิการ), เอ็นจีโอ 2000 กรุงเทพมหานคร : ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจการการเมือง, 2542.

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. ส่วนรวมที่มีใช้รัฐ : ความหมายของประชาสังคม. ใน อนุชาติ พวงสำลี และ กฤตยา อาชวนิจกุล (บรรณาธิการ), ขบวนการประชาสังคมไทย ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง. กรุงเทพมหานคร : โครงการวิจัยและพัฒนาประชาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

ภาษาอังกฤษ

Dahlgren, Peter. Enhancing the Civic Ideal in Television Journalism. In Kees Brants, Joke Hermes, and Liesbet van Zoonen. (eds.), The Media in Question : Popular Cultures And Public Interests. London : Sage Publications, 1998.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถาม

เรื่อง บทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ตามทัศนะของกลุ่มพัฒนาเอกชน

ตอนที่ 1

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ () ชาย
() หญิง
2. อายุ () ต่ำกว่า 30 ปี
() 30 – 39 ปี
() 40 – 49 ปี
() สูงกว่า 49 ปี
3. องค์กรที่สังกัด.....
4. ประเภทขององค์กร () องค์กรพัฒนาเอกชน
() องค์กรประชาชน / องค์กรชุมชน
5. วัตถุประสงค์หลักขององค์กร.....
.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านพฤติกรรมการเปิดรับสื่อ

1. ปกติในแต่ละรอบสัปดาห์ท่านติดตามข่าวสารประจำวันบ่อยเพียงใด
() ทุกวัน () เฉลี่ยสัปดาห์ละ 5-6 วัน
() เฉลี่ยสัปดาห์ละ 2-4 วัน () เฉลี่ยสัปดาห์ละ 1 วัน
() น้อยกว่าสัปดาห์ละครั้ง

2. ท่านอ่าน / ชม / ฟังข่าวจากสื่อประเภทใดมากที่สุด (เรียงลำดับโดยใช้ตัวเลข 1 แทนมากที่สุด ตามด้วย 2, 3, 4 ตามลำดับ หากไม่ได้ใช้สื่อไหนให้เว้นว่างไว้)
- () หนังสือพิมพ์ () วิทยู
() โทรทัศน์ () อินเทอร์เน็ต
3. ท่านสนใจติดตามข่าวประเภทใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () การเมือง () เศรษฐกิจ
() ต่างประเทศ () วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
() การศึกษาเยาวชน ศิลปวัฒนธรรม () บันเทิง
() อาชญากรรม () กีฬา
() เกษตร () สังคม
() ศาสนา () ข่าวสุขภาพ
() อื่นๆ.....
4. ปกติท่านอ่านหนังสือพิมพ์อะไรบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () ไทยรัฐ () ข่าวสด
() เดลินิวส์ () คม ชัด ลึก
() สยามรัฐ () มติชน
() ไทยโพสต์ () ผู้จัดการ
() สุวันเศรษฐกิจ () กรุงเทพธุรกิจ
() ประชาชาติธุรกิจ () โพสต์ทูเดย์
() Bangkok Post () The Nation
() อื่นๆ.....
5. ท่านเห็นว่าสื่อประเภทใดมีความน่าเชื่อถือในการเสนอข่าวมากที่สุด (เรียงลำดับโดยใช้ตัวเลข 1 แทนมากที่สุด ตามด้วย 2, 3, 4 ตามลำดับ)
- () หนังสือพิมพ์ () วิทยู
() โทรทัศน์ () อินเทอร์เน็ต
- เหตุผลสำหรับสื่อที่ท่านเชื่อถือเป็นอันดับ1.....
.....

6. หนังสือพิมพ์ที่ท่านเชื่อถือมากที่สุด คือ (โปรดระบุ)

(1)..... (2).....

(3).....

เหตุผลสำหรับหนังสือพิมพ์ที่ท่านเชื่อถือเป็นอันดับ1.....

.....

ตอนที่ 2 วิเคราะห์บทบาทของหนังสือพิมพ์ในกระบวนการประชาสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

ท่านคิดว่าบทบาทในกระบวนการประชาสังคมของสื่อหนังสือพิมพ์ ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเป็นอย่างไร

บทบาทของหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. วิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการทำงานของรัฐ					
2. เรียกร้องให้เกิดการปฏิรูปการเมืองและการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น					
3. เรียกร้องให้รัฐคืนอำนาจในการจัดการทรัพยากรให้แก่ประชาชน					
4. นำเสนอข่าวสารที่มีประโยชน์ หรือประเด็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อประชาชนอย่างเสนอต้นเสนอปลาย					
5. นำเสนอข่าวการเคลื่อนไหวของกลุ่ม/องค์กรภาคประชาชนในประเด็นปัญหาต่างๆ อย่างรอบด้าน					
6. ในการนำเสนอประเด็นปัญหาต่างๆ หนังสือพิมพ์นำเสนออย่างต่อเนื่องจนกว่าปัญหาจะได้รับการแก้ไข					
7. เสนอแนะทางออกหรือทางเลือกในประเด็นปัญหาต่างๆ					
8. กระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกิจการ / นโยบายสาธารณะ					
9. กระตุ้นให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหา					

บทบาทของหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
10. เรียกร้องให้ภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ แก่กลุ่ม / องค์กรภาคประชาชน					
11. เป็นสื่อกลางในการประสานกลุ่มต่างๆ ให้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย					
12. นำเสนอเรื่องราวของกลุ่ม/องค์กรภาคประชาชนที่มีพลัง หรือประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหา เพื่อเป็นแบบอย่างและกำลังใจให้แก่กลุ่ม/ องค์กรอื่นๆ					
13. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับปัญหาต่างๆ แก่ประชาชน เพื่อให้รู้เท่าทันปัญหาในสังคม					
14. จัดอบรมให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพแก่ประชาชน เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้					
15. ร่วมรณรงค์ในประเด็นปัญหาต่างๆ เช่น การรณรงค์ด้านยาเสพติด การรณรงค์ให้ประหยัดพลังงาน					
16. มีส่วนในการสร้างประชาคมติ ในประเด็นปัญหาที่กลุ่ม / องค์กรภาคประชาชนออกมาเคลื่อนไหว					
17. เป็นปากเสียงให้กับทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ และภาคธุรกิจเอกชน ในการนำเสนอปัญหาของตน					
18. ในการนำเสนอข่าว หนังสือพิมพ์สัมภาษณ์แหล่งข่าวหลายๆ ฝ่าย โดยให้ครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา					
19. ให้โอกาสประชาชนทุกฝ่ายเข้าร่วมในการรายงานข่าวสารต่างๆ					
20. จัดให้มีหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะ ที่ให้โอกาสทุกฝ่ายในสังคมได้เขียนแสดงความคิดเห็น					

ตอนที่ 3 วิเคราะห์รูปแบบที่มีความเป็นไปได้ในการแสดงบทบาทของหนังสือพิมพ์ ตามแนวคิดประชาสังคม

ท่านคิดว่าหนังสือพิมพ์ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสื่อหนังสือพิมพ์ในรูปแบบใดบ้าง และคิดว่าควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมากน้อยเพียงใด

รูปแบบของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในสื่อหนังสือพิมพ์	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1. ให้ประชาชนเป็นแหล่งข่าวหรือผู้ให้ข้อมูลในประเด็นต่างๆ					
2. เปิดโอกาสให้ประชาชนเขียนบทความแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่างๆลงในหนังสือพิมพ์					
3. เปิดโอกาสให้เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็น แสดงความคิดเห็นตอบโต้ หรือชี้แจงข้อเท็จจริงลงในหนังสือพิมพ์					
4. เปิดหน้าที่เป็นเวทีสาธารณะให้ทุกคนเขียนแสดงความคิดเห็นได้					
5. จัดอบรมให้ความรู้ในการเขียนข่าวบทความแก่ประชาชนที่สนใจ					
6. เปิดโอกาสให้ประชาชนทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวประจำชุมชน / องค์กรของตน					
7. เปิดโอกาสให้ประชาชน กลุ่ม / องค์กรภาคประชาชน เป็นเจ้าของคอลัมน์ประจำ					
8. ให้ประชาชนได้เข้าร่วมประชุมแสดงความคิดเห็นในการทำข่าว					
9. ให้ประชาชนได้เข้าร่วมในการคัดเลือกข่าวที่จะนำเสนอ					
10. ให้ประชาชนได้เรียนรู้กระบวนการผลิตเนื้อหา					
11. ให้ประชาชนได้ร่วมกำหนดนโยบายและแนวทางในการนำเสนอข่าว					
12. เปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นหุ้นส่วนในกิจการหนังสือพิมพ์					

13. อื่นๆ โปรดระบุเพิ่มเติม.....

ตอนที่ 4 วิเคราะห์การนิยามความเป็นข่าว

4.1 ท่านคิดว่าเหตุการณ์หรือประเด็นต่อไปนี้ ควรได้รับการนำเสนอเป็นข่าวมากน้อยเพียงใด

เหตุการณ์ / ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่ควรนำเสนอ
1. กรณีปัญหาโครงการนมโรงเรียน						
2. ชาวบ้านบางอำเภอใน จ. ลพบุรี และสระบุรี ประสบปัญหาเรื่องที่ดินทำกินอันเนื่องมาจากโครงการเขื่อนป่าสักชลสิทธิ์						
3. ชาวจีนนิยมรับประทานไข่ที่ปรุงด้วยปัสสาวะของเด็กผู้ชาย เพราะเชื่อว่าเป็นอาหารบำรุงกำลัง						
4. 3 คนงานเขมรก่อคดีฆ่าเปลือยนายจ้าง						
5. ชนกลุ่มน้อย เช่น ชาวพม่า ถูกคนไทยข่มเหงรังแก						
6. นักศึกษาปริญญาโทกลุ่มสตรีศึกษาจัดเสวนาเกี่ยวกับปัญหาการคุกคามทางเพศ						
7. นักวิจัยไทยประสบความสำเร็จในการสกัดสารจากเหง้าข่า เพื่อรักษาวัณโรค						
8. ภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก อดีตนางงามจักรวาลเข้าพิธีสมรสกับมหาเศรษฐีชาวอเมริกัน						
9. พิษภัยของผงชูรส						
10. กรณีแพทยสมาคมมีมติทำหนังสือถึงกระทรวงสาธารณสุขให้ทบทวนประกาศเพิกถอนยาฟีนิลโพรพานอลามีน (ฟิฟิเอ)						

เหตุการณ์/ ประเด็น	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่ควรนำเสนอ
11. คนขับแท็กซี่รวมตัวกันเรียกร้องให้ สถานีวิทยุกรมการรักษาดินแดนคืน รายการ “ร่วมด้วยช่วยกัน” หลังถูกตัด สัญญาณ						
12. ชาว อ. จະนะ จ. สงขลา ยื่นจดหมาย คัดค้านโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยก ก๊าซไทย-มาเลเซีย ต่อหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง						
13. นายสุรบถ หลีกภัย บุตรชายนายชวน หลีกภัย อดีตหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ให้สัมภาษณ์โจมตีนายไตรรงค์ สุวรรณศิริ						
14. กระบวนการสรรหาคณะกรรมการ กิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ แห่งชาติ						
15. ผลกระทบจากการที่นายทุน / กลุ่มทุน เป็นเจ้าของข้ามสื่อ						

4.2 ในทัศนะของท่าน ท่านมีความคิดเห็นต่อข้อความในประเด็นต่อไปนี้อย่างไร

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
1. ชาวที่ตอบสนองความสนใจของคนส่วนใหญ่ในสังคม ควรจะเป็นชาวมากกว่า ชาวที่ตอบสนองความสนใจของคน เฉพาะกลุ่มในสังคม					
2. ชาวต้องเกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญและมีชื่อเสียง					
3. ชาวคือสิ่งที่คนชื่ออยากอ่าน					
4. ชาวคือสิ่งที่บรรณาธิการหรือนักข่าว อยากนำเสนอ					
5. ชาวคือสิ่งที่ประโชชน์กับคนอ่านไม่ว่ากลุ่มใหญ่หรือกลุ่มน้อย					

ข้อความ	เห็นด้วย อย่างยิ่ง	เห็นด้วย	ไม่แน่ใจ	ไม่เห็น ด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างยิ่ง
6. ชาวต้องถูกกำหนดโดยสื่อ ไม่ใช่โดย ประชาชน					
7. ชาวที่ดีคือชาวที่ขายได้ ชาวที่ไม่ดีคือ ชาวที่ขายไม่ได้					
8. ชาวสามารถปรุงแต่งให้เกินจริงได้บ้าง เพื่อให้น่าสนใจ					
9. ชาวคือกระจกสะท้อนสังคม ไม่ใช่ชี้นำ สังคม					

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวภัทราพร จงแจ่ม เกิดเมื่อวันที่ 7 กันยายน 2520 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากภาควิชาภาษาจีน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2542 ปี พ.ศ. 2544 เข้าศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิตที่ภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย